

planinski vestnik 3

1972

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXII

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Evgen Lovšin	Oton Župančič in narava, posebej njen gorski svet	97
Janez Mulej	Prvič na planine — na Stol	107
Ivo Juvančič	Višarske zgodbe	109
Dragica Onič	In kam gremo prihodnjo nedeljo	114
Milan Cilenšek	Paberki s transversale	115
Andrej Kranjc	Pološka jama in njen pomen pri raziskovanju slovenskega alpskega podzemlja	118
Dr. Ivan Gams	Zasenčeni razgledi	125
Jože Vršnik	Ima žival razum	127
	Društvene novice	129
	Alpinistične novice	134
	Varstvo narave	136
	Iz planinske literature	137
	Razgledi po svetu	141
	Naslovna stran: (Pišenca s svojimi gorami) J o ž k o D o l n i č a r	
	Studenec mrzel ves, in tih in čist je, glej jasne, strme one visočine, kjer sneg tam plameni . . .	

(Po Murnu)

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, Fedor Košir, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 501-8-5/1, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 50 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 68 din (4,5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

KRASMETAL-SEŽANA

PROIZVAJA:

- pomivalne in viseče omarice
- mline
- puhalnike
- skladiščno opremo

Za nakup se priporočamo!

TISKARNA
JOŽE MOŠKRIČ

LJUBLJANA
 Nazorjeva 6

Telefon 21-296

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

KLISARNA

izdelava vseh vrst eno- in večbarvnih klišejev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in luksuzno opremljenih del

STAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov, pečatov in knjigoveških črk

ETIKETE

v vseh barvah in barvnih folijah

OTON ŽUPANČIČ IN NARAVA, POSEBEJ NJEN GORSKI SVET

(Nadaljevanje)

EVGEN LOVŠIN

A JUTRI POJDEM NA GORO,
NAJ SE OČI MI NAPIJO
VIŠIN, DALJIN, – DA Z BLESKOM TEM
NASPROTI POJDEM HUDIM DNEM

(Napis za mesec mali srpan,
Literarna pratika za leto 1914.)

Leta 1913, v burnem letu pred prvo svetovno vojno, se je pesnik oženil z Ano Kessler, strokovno učiteljico na šentjakovski dekliški šoli v Ljubljani. V prvem letu srečnega zakona, ko sta bivala nekaj dni na Bledu v taščini vili, sta obiskala slap Peričnik. Pesem *Slap*, ponatisnjena v knjigi *V Zarje Vidove*, poje o ženinu in nevesti, o njunih mislih in čustvih, počivajočih v božjem naročju. Venomer se spominjata na slap, kako sam sredi samotnih sten, zavit v pajčolane pen, pada, pada... Na misel jima prihajajo nešteti rodovi, ki so šli nepovratno pot in novi, ki jih čaka ista usoda, v skrivnostne hrame, v gluho tišino... V pesmi *Mesečina* – pravi Vidmar¹ –, da je pesnikov duh posegel po zadnji skrivnosti sveta, po bistvu, ki je rojstvo v žaru in svitu, rojstvo novih zavesti. Mahnič² vidi v doživetju, ko želi pesnik potopiti se v globino in svetost noči in najti stvarnika življenjske zavesti in radosti, panteistično misel.

Zares, ko se poglobljamo v pesnikove umotvore, nas vedno bolj omamlja misel, da je narava v vsej svoji lepoti in razsežnosti vnanji izraz božanskega bitja, nikoli do popolnega spoznanja dosegljivega.

Prešernov Bled in njegov sloves je seveda naš pesnik poznal že prej. Na Bledu mu z romarskega čalna poletava pesem nad jezerom s prošnji Mariji, da bi njegova pesem tako kot njen zvon priklicala rod k slogi.

V Jezeru ure dneva in zarje omakajo svoje peroti in zvezde potujejo po njem.

Kar je resnic, to v jezeru je slik:
gōra, drevo in ōtok in zvonik,
oblak in ptič, pribežnika višin,
vse podvojeno gleda iz globin.

In ko sta gledala z ženico to igro, to večno čudo, sta vplela sebe v blesk in čar njegovih sanj.

V pesmi *Vihar* pripoveduje, da so s škripajoče verande on in dekleta gledali, kako je veter oral in ril po mračnem jezeru, po temačnem nebu pa mešal in zganjal megle in oblake na ples... Med največjo vihro pa se je samotni ptič labod mirno prevažal po jezeru, kot da ni nič... Mimo je šel deseti brat, prečudni svat z izgubljenimi mladimi leti, tedaj je celo vonj dekliških las postal grenak kot pelin...

Ko se vse pomiri, in se nagne dan in se večer skloni nad pobočjem, se tam med ločjem sliši le še prepir valov.

Naj končam z Bledom: samo rojstni vasi Vinici in Beli krajini je pesnik posvetil toliko pristržnih pesniških vrstic.

Koncept tega spisa je – kakor vsak koncept – strašen tiran! Krenem na desno, pogledam na levo v lepote Župančičevega ustvarjanja, že me ostro zavrne na začrtano pot. Pri tem me tolaži Vidmarjeva izpoved, da je Župančičevo pesniško gradivo sicer popisano, a še zdavno ne izčrpano, ker ga je komaj mogoče izčrpati.¹ Slednje pa ni in ne more biti moj namen.

Pesniku so se rodili dva sinova Marko-Ciciban in Andrej ter hčerka Jasna. Predan otroški duši, je spesnil *Lahkih nog na okrog* in leta 1915 izdal v založbi Omladine *Sto ugank in Cicibana*. Temu gre osrednje mesto v slovenski mladinski poeziji.² Mnogi motivi v teh delih, ki so otroški duši ljubi in razumljivi, so iz narave, naj bodo to medved z medom, breza, hrast, vrabci in strašila, polja, pastirčki ipd. Tudi izrazna in oblikovna sredstva se prilagajajo vsebini. Posebej v Cicibanu je poleg poosebitev, predstavljanj v človeški podobi in živahnih pomenkov v dvoje, še mnogo podobnoglasja: dar govora dobe vrabci, zvonovi, žabe, breza in hrast, čebelica, kokotiček, ptičica, v očetovi uri pa kujejo čas drobni kovački.²

Naše pripovedovanje bo moralo zdaj napraviti velik skok v času, kar v tista leta po prvi svetovni vojni, ko se je docela odkrila tragika malega naroda: velike izgube človeških življenj zaradi vojne in bolezni, nesrečni plebiscit na Koroškem, izgubljena Goriška, Primorska in Kras tja do Postojne in onkraj Snežnika, nezadovoljstvo z ureditvijo nove države ipd. Pesnik je z vso svojo osebnostjo, s srcem in razumom, prisoten pri teh dogajanjih.

Pesnikova ustvarjalnost ne usahne tja do leta 1924, ko izide *Veronika Deseniška*. Nastala je iz potreb gledališča in ob študiju Shakespeara. Župančič je v tem svojem delu mojster v prikazovanju človeške psihe, njenih podzavestnih vzgibov, čustvenih ekstaz in miselnih računov. Naravnost nenadkriljiv je v jeziku in slogu.² Veroniko je pisal deloma v Kamniku, deloma na Hvaru. Večkrat je bil tu z družino na dopustu. V Kamniku so stanovali na Jurija Lamberga¹⁴ gradu Záprice iz prve polovice 16. stoletja. Záprice so bile nekdanje zatočišče kamniških luteranov, ohranjenih je bilo več umetnostno zanimivih soban. V prejšnjih stoletjih so v Kamniku živeli razni graščaki in škofje, celjskemu grofu Hermanu pa je avstrijski vojvoda Rudolf zastavil mestne mitnice skupaj z mestom in sodnijo.

Ta nadih starosti in bližina Kamniških planin z mnogimi razgledišči in prijetnimi sprehodi so nedvomno ugodno vplivali na pesnikovo ustvarjanje.

Pri izredni pesnikovi razgibanosti, pri neugnani sli po potovanju, po spoznavanju novih krajev in ljudi, se ne smemo začuditi dejstvu, da si je želel pesnik videti tolikokrat opevane domače planine prav od blizu. In res se je odpravil s svojima sinovoma leta 1924 v Kamniške planine, skozi romantično dolino Kamniške Bistrice s hladnim, bistrim jezercem in pogledom na Mokrico, Rinke in Skuto, naprej navzgor mimo Rokovnjaških lukenj nad globokim koritom Sedelščka, skozi smrekov in bukov gozd proti grapi V klinu. Tu se jim oči niso mogle nagledati divjih sten Brane, Planjave, Zeleniških špic in Dedca. Kakor vsakega pravega planinca je tudi našega pesnika nepremagljiva sila vlekla navzgor na Jermanova vrata (Kamniško sedlo), kjer je na višini 1884 m med Brano in Planjavo užival blaženost in ugodje, ki ju dajejo visoke gore.

O vsem tem beremo v pismu,¹⁵ ki ga je pisal pisatelj Juš Kozak iz Šentvida na Dolenjskem Otonu Župančiču v Kamnik na Záprice. Tam sta preživljala svoje počitnice. Pismo je datirano z 2. 7. 1924 in vsebuje med drugim naslednje stavke: „... Lahko si predstavljáš moje začudenje, ko sem prejel vest, da si se pogamzil* z vso družino. Vse bi bil preje verjel, samo nekaj mi je še uganka. Kdo je nesel Nuzo? Če bi bila res gori, kolikor jaz poznam obiskovalce sedla, je bila menda prva turistka v tej starosti...“

* Prihaja od besede gams (divja koza).

Temu pismu so potrebne naslednje pripombe: ‚Nuza‘ je bilo domače ime za Jasno, pesnikovo hčerko. Takrat ji je bilo komaj poldrugo leto, rojena je bila aprila 1923. Pavla, soproga pesnikovega sina Marka, meni, da Nuze pač nihče ni nosil na Jeranova vrata in da zato tudi pesnikova soproga Ani ni bila takrat gori. A bila sta oba sinova Marko in Andrej, ki sta hodila že v osnovno šolo.

Juš Kozak, vnet planinec in planinski pisatelj (v Kamniške planine je postavil povest Beli macesen), je le nekoliko pretiraval, ko je kar vso družino dal pesniku za spremstvo in bi bil enega člana moral stlačiti kar v nahrbtnik pa še k tako visokim kamniškim gospem, kakor so Planjava, Ojstrica, Brana, Skuta, Kočna in Mrzla gora... Samo dva moška sta med njimi, eden je ves grintav, drugi pa je Storžič, pravijo mu tudi Stožec. Oprezen je stopil nekoliko stran od te ženske družine...

Naš pesnik ni hodil vsako leto na oddih v gorske kraje. Ti so mu bili blizu in vedno na voljo za krajše izlete. Zato je mnogokrat ubral pot k drugemu naravnemu in nepremagljivemu elementu, k morju. Bilo je tu neko prikrito, krvno sorodstvo z morjem... To nagnjenje, vdanost, občudovanje in strah do morja je imel po starem očetu. Deda je kupčija poganjala iz Vinice čez Gorski kotar na Reko, na ‚morjá širôko cesto‘. Po njej je prevažal hrastovino in bukov les z Vrtač in Velikega Bukovja. Pesnik je bil še premlad, da bi deda spremljal po teh poteh.

Iz časov prve ustvarjalne dobe je pesem Barčica:

Plavaj, plavaj barčica srebrna
po zelenem morju!

Motivirana je z izseljevanjem, poglobitnim takratnim in žal tudi današnjim socialnim problemom teh kraških krajev.

Župančič je rad hodil na počitnice na kvarnersko in vinodolsko obalo ter otoke. Istra in slovenska obala sta bili v tem času pod italijansko okupacijo.

V Crikvenici je želel obiskati istrskega pesnika Nazorja, a ga ni našel. Z obiskom Simona Gregorčiča na Goriškem je imel svojčas več sreče. Dve solzi goriškega slavca sta priči, kako je prisrčna vez obeh ravno planinski svet!

Našemu pesniku sta se posebej priljubila letoviška kraja Kraljevica in Biograd na moru.

Kar tri zanimive pesmi so nastale v letu 1919. Na molu sreča v črnino oblečene, suhljate žene in matere, s ploskimi prsi kot nune. Čakajo na vrnitev svojih mož in sinov z daljnih kontinentov. Strah jih je, če se ni kateri pogubil v beznicah velikih mest, drugega je morda pogoltnilo morje... In molijo: O majka božja trsatska, ki držiš v predpasniku ves Kvarner, kaj naj ti prinesem...

Druga pesem S Primorja poje o starcu, ki je vsa morja prebrodil, vsa mesta videl, deset jezikov razumel. Devetkrat se je vrnil, videl dom in ženo. To je dalo devet otrok. Nekaj jih živi, kakor Bog hoče. Najmlajši noče pluti pod tujo zastavo in čaka, kdaj se umakne z otokov Italijan...

V tretji pesmi Kapitan Božo pa modruje o bodočnosti svojega ljudstva in izraža vero vanj:

Moj rod zre v svet skozi veliko okno...
Jaz s svojimi mladimi očmi,
jaz sem preplul vse meridijane
in vem, da je zemeljska krogla kristal...

Pesnik ni hodil na počitnice samo na počitek. V odgovoru na neko anonimno pismo pravi, da ni šel na morje lenarit. Sit ljubljanskega prepira zaradi spisa o pisatelju Adamiču si je zaželel miru v upanju, da bo še kaj ustvaril.

Poleg socialnih motivov je že zgodaj v vedno večji meri očitno pesnikovo filozofsko razglabljanje. Še iz let, ko je nastajala Čaša opojnosti, je pesem Ob Kvarneru, ki razodeva pesnikovo občudovanje in ponižnost pred neizmernim morskim elementom.

Od leta 1932. dalje je prihajal pesnik z družino v Barbat na otoku Rabu, v naselje

Kaštel, kjer je stanoval pri ribiču Stipetu Kaštelanu. V sožitju s tamkajšnja pokrajino in v skladu s pesnikovo filozofijo je tam nastala pesem *Morska mesečina*. Razumsko razpravljanje o Bogu je ničevo. Podoba božjo dojame najbolj otroška duša in še ta komaj za hip.

Iz tega časa je tudi pesem *Pri morju*. Zanimivo je pri tem primerjati pesnikovo predstavo o jezeru in o morju. Dragocena školjka oklepa svoj biser tako, kot oklepata svetli obli, jezero in nebo, sam v sebi zaokrožen svet. Na morju pa stoji pesnik

Sredi treh sinjin,
zemlje, morja in néba,
sredi treh čistin
svobodno krilo galeba.

V pesniku je vseobsežno in daleč prevladujoče čustvo strasti po svobodi, po svobodni misli in izpovedi, po svobodi naroda in človeka tudi v materialnem pogledu. Morje in gore so mu svetli simboli te njegove notranjosti. Če k temu dodam še tisto neizrekljivo slast do življenja, ustvarjanja in petja, kakor nam jo izraža v pesmi *Z morja*, sem povedal, kar me je v odstavku o morju tako prevzelo.

Vsa učenost, ki jo je pesnik vzel s seboj med burjo, valove in pojoče slavce, se praši na polici. Zanimiveje in važneje je tisto, kaj hočeta ribič in delavec na škvoru... in kaj prosojne sinjine, ki se zlivajo krog njega... in kaj hoče slavec, ki je vso noč burji prepeval in pesnika opominjal, naj tudi poje...

Vrnimo se od morskih obal spet domov, v Ljubljano in okolico, na Bled in planine, dolenski valoviti svet in sončni Štajer. Pesnik se je z morja vračal čez Gorski kotar, Delnice, Skrad in Vrbovsko, čez dolino Dobre v dolino Kolpe mimo Severina in Zdihova, ki ga je spominjal na izlete s teto Šimunovičevo, v rojstni kraj Vinico in mimo Dragatuša v Ljubljano. Koliko spominov na mlada leta: O mladost ti moja, kam ušla si, kje si...

Rad bi si izbil iz glave strah, da bom pri opisovanju pesnikovih potovanj izpustil kak znamenit kraj. V pesnikovem življenju je zavzemal Maribor pomembno mesto. Dobro ga je poznal, saj se je tod vozil na Dunaj že v študentskih letih. Pozneje si je v mestu ob Dravi pridobil prijateljev in občudovalcev. Že pred prvo svetovno vojno se je bil seznanil s pesnikom in poznejšim generalom Majstrom. Leta 1926 se je udeležil ob Prešernovem jubileju slavja v Mariboru. Med vojnama je bil tam še nekajkrat. Njegov prijatelj in rojak zdravnik dr. Černič pomni kar šest njegovih obiskov.¹⁶

Med daljša pesnikova potovanja v tem času smemo šteti pot v norveško glavno mesto Oslo, kjer je zboroval kongres Penkluba (1928). Vračal se je čez London, tam je predaval o Shakespearu in o Slovencih.

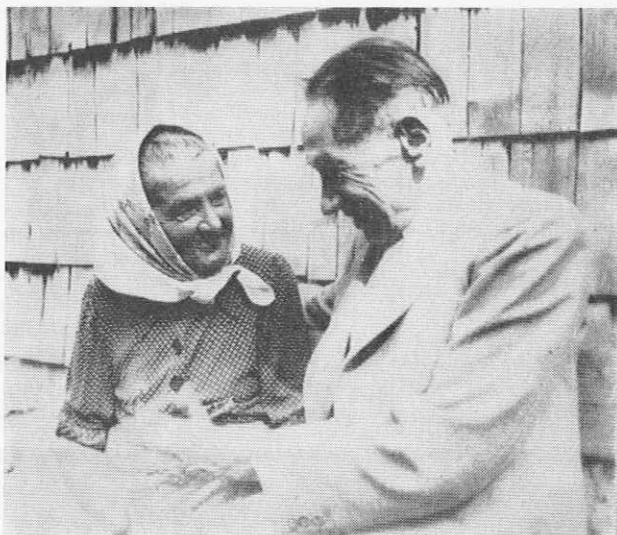
Bilo je julija in avgusta leta 1932, ko se je pesnik spet mudil na oddihu na Bledu. Mogočni Triglav je kraljeval nad jezerom in okolico, podoba raja, in vabil. Saj mu je pesnik že davno obljubil: 'A jutri pojdem na goró...'

O pesnikovem vzponu na Triglav priča dvoje zanimivih pisem. V enem, datiranem s 13. avgustom 1932, piše Župančič Jušu Kozaku med drugim tole: 'Odkar sem prišel iz triglavske gloriije, lahko rečem, da se skoraj nisem ganil od mize na verandi; samo okoli poldneva sem vsak dan smuknil v jezero.'

Pesnik je videl na Triglavu svojo senco, obdano z mavričastim sončnim sijem. Temu redkemu pojavu v planinah pravijo gloriija. Nastaja ob nizko ležeči megli. Sicer pa pomeni gloriija tudi čast, slavo in priznanje.

Tudi dr. Černiču – kakor Jušu Kozaku – se je Župančič v pismu z Bleda, datiranem z 21. avgustom 1932, pohvalil s svojim planinskim dosežkom. Takole mu je pisal: 'Jaz sem sedaj drugi mesec na Bledu, enkrat sem stopil na Triglav in se videl v gloriiji, drugače pa prebijem skoraj ves dan za mizo na verandi, pišem in bom pisal o slovenskih stvarih v svojem smislu, kakor sva včasih kak večer modrovala...'

S pesnikom sta šla sinova Marko in Andrej. Mladeniška leta so lažje zmagovala triglavske strmine kot očetova. A tudi oče se je vrnil ves prerojen v svoje mirno

zavetje v Zaki ob Blejskem jezeru. Kar v zaletu je prevajal Molièrovo komedijo o svetohlincu Tartuffu. Čeprav mu je delo šlo hitro od rok, sodi Tartuffe poleg Cyranoja med pesnikove najbolj uspele, naravnost mojstrske prevode.

Nekoč, tik pred drugo svetovno vojno, se je pesnik v svoji družbi v gostilni »Pri kolovratu« spominjal, kako je videl glorijsko na Triglavu. Ko so mu prijatelji rekli, da je imel posebno srečo, ker glorijsko le redko kdo doživi, se je pošalil in dejal: »I seveda, saj sem jo zaslužil, vsaj to glorijsko, če ne druge.«

Vladimir Pleničar, lovski pisec in ljubitelj ptičarjev in narave, mi je pripovedoval, da je mnogokrat srečal pesnika Župančiča na planinskih izletih. Tako v Vratih, prelepi in znani dolini z mogočnim ozadjem triglavske severne stene, na prijaznem Vršiču med Mojstrovko in Prisojnikom, prehodom v romantiko Trente in Soče, na Kokrskem sedlu pod samim vrhom Grintavca, na Jermanovih vratih, v Planici, tej ljubeznivi rateški dolini z najslikovitejšim zaključkom »fanta od fare« Jalovca in drugod. Rad se spominja srečanja s pesnikom v Tamarju v koncu Planice. Pesnik je naročil čaj za sebe in za oba fanta. »A, vi pa, gospod Župančič, nič grenkega – kakor pravimo – kačje slinice?« ga je vprašala oskrbnica. »No, pa ga denimo malo na zob,« se je vdal pesnik.

Že Veronika Deseniška, posebej pa še esej Adamič in slovenstvo, ki je izšel 1932. leta v septembrski številki Ljubljanskega zvona in v katerem je Župančič razložil svoj koncept slovenstva v razmerju do jugoslovanstva in svetovljanstva, sta vznemirila in razburkala naše kulturno politično življenje.

Pesnik se je razboljen in zagrenjen nastalemu »hrupu in šumu« umaknil na daljši oddih v samotno Kočo vas, v grad pod notranjskim Snežnikom. Grad je zgradila v drugi polovici 16. stoletja rodbina Haller, od tega ime Hallerstein. Loško polje, skupina studencev, ki ne usahnejo, bogati gozdovi in mir, skoraj vedna tišina so pesniku celili rane. Potreben je bil zdravja, kajti bližali so se vedno težji časi, saj je slutnja druge svetovne vojne že visela nad zatohlo Evropo.

Tu, pod Snežnikom, je nastal lirski ciklus Med ostrnicami, ki je izhajal v Ljubljanskem zvonu 1934. leta. Številne ostrnice, visoke kope sena in žita, dahnejo v pesnika občutek domačnosti.² Pogovarja se s Snežnikom, plečato goro:

Snežnik skoz okno gleda me ves čas,
kako pero mi teče po papirju.
»Minljivi smo, drobni proti vsemirju
to tvoje črkanje, in ti, in jaz...«

V pesniku vzplameni vesoljsko in domovinsko čustvo: Človek je intimno in usodno povezan z veliko naravo in domačo zemljo. Hitro so minevali tedni med ostrnicami. Rahločutno se je pesnik poslovil od Snežnika in Loške doline.

A zdaj se mi je pomračilo lice –
Snežnik, kdaj spet boš gledal mi v pisanje?
Kdaj, lipa, spet šumela v moje sanje?
Se kdaj med vas še vrnem ostrnice?

Župančič, predan domačim planinam, je poznal triglavsko zgodovino in znamenite planince. Na prošnjo Glasbene matice je sestavil besedilo za spominsko ploščo Jakobu Aljažu, ki so jo 1935. leta vzdali v skalo vrh ljubljanske Šmarne gore. Aljaž je bil rojen v njenem vznožju v vasi Zavrh, župnikoval pa je dolga leta na Dovjem pod Triglavom. Širil je planinsko misel, vodil boj za slovenstvo Triglava, organiziral delo pri planinskih stavbah, zbiral denar in sam iz svojega dajal. Njegova je znana pesem: Oj, Triglav, moj dom... Župančičeve besede na spominski plošči ga slavijo:

Triglavski župnik, ljubil si višine,
po njih si romal, molil, pesmi pel,
premnogo src za njih lepoto vnel,
zdaj ti hvaležno hranijo spomine.

Zgodaj spomladi leta 1936 je Župančič bil – kot je sam pripovedoval – prvič in zadnjič na ljubljanskem vremenokazu, 1107 m visokem Krimu, ki se strmo dviga nad ljubljanskim barjem. Lepa razgledna gora, čudovito razgledišče! Zasavje, Gorjanci, Snežnik, Julijci s Triglavom, Karavanke, Kamniške planine, pred nami ljubljansko polje in barje! Ni se mogel nagledati Ljubljane, svetlo bele, vse od sonca obžarjene. Pesnika so vabili taki v daljave in višine segajoči razgledi, kar priča o njegovi sijajni vizualni dojemljivosti.

Zanimivo je tudi njegovo pripovedovanje, kako mu je bilo en samkrat žal za preveliko poštenost. Bilo je v letih okrog prve svetovne vojne. Odpravil se je na izlet v Kamniške planine. Prenočil je v Češki koči. Kočo je postavila nekdanja Češka podružnica SPD na Spodnjih ravnéh pod ogromno gmoto Grintavčeve stene, 1545 m visoko. Pesnik si je ogledal knjižnico, hvalevreden inventar kočje, in naletel – na prvo izdajo Prešernovih poezij iz leta 1847. Imelo ga je, da bi jo zmaknil in koči poslal kako poznejšo izdajo. Za turiste bi bilo pač vseeno, katero izdajo bi imeli na voljo za branje. Vendar je v sebi zatrl skušnjavo in koči pustil dragocenost, ki se je marsikateri planinec ni zavedal.

Ob drugi priložnosti, ko je pogovor nanesel na naše podzemeljske zanimivosti in njihovo odkrivanje, se je Župančič spomnil, da ga je župnik Vadnal, njegov sošolec iz ljubljanske gimnazije, popeljal še pred prvo svetovno vojno v Otoško jamo, tedaj še nedotaknjeno in težje dostopno. Imenuje se po vasi Otok pri Postojni in je soseda slavni Postojnski jami.

Vse to in tako obujanje spominov po tolikih letih in desetletjih izpričuje, da so bila doživetja v naravi in posebej v gorskem svetu živ in stalen sestavni del pesnikove razgibane notranjosti.

Utrujen od domačih zdrah, vznemirjen zaradi mračne bodočnosti, se je pesnik leta 1938 podal v Ribnico k prijatelju dr. Ludviku Grobelniku na počitek. Tam je dočkal v zatišju svojo šestdesetletnico.

Razna krajša potovanja so tedaj postala znamenja vznemirjene notranjosti in iskanja duhovnega ravnotežja, saj je bila politična situacija spričo ogromne moči nacizma skoraj brezupna. Na izletu v štajerske Haloze je pri Sv. Barbari videl, kako je viničar poljubil roko svojemu gospodarju. Zelo ga je prizadelo, bolj kot kaka huda beseda! Tu, ob začetku druge svetovne vojne, se konča povest o potovanjih in izletih Otona Župančiča. Med vojno si jih zaradi v bodočo živo vklenjene Ljubljane ni mogel več privoščiti.

V težkem vzdušju tistega časa se je pesnik, kolikor mu je zdravje dopuščalo, kdaj povzpел na ljubljanski Grad.

Prižvenkljale črede so s planine,
kot srobot ovila megla je doline.
Sonce je zaspano, skrčil se je dan,
jaz pa z Grada gledat grem gorenjsko stran.

Izletov na Šmarno goro in drugih iz mladih let, se je zdaj lahko le še spominjal.

S Šmarne gore gledam čez polje:
pri Črnučah, tam sta dva mostá
in po enem fant z dekletom gre,
čudno, da brez godbe, svatov gresta,
ko sta vendar ženin in nevesta.
Sonce, Sava, veter jima igra –
in če se ne motim, sva midva ...

»Apokaliptični jezdeci« so res prihrumeli. Za Veliko noč leta 1941 so vkorakale v Ljubljano italijanske čete, Gorenjsko pa so zasedli Nemci. Nismo se takoj zavedeli strašne nesreče, kakor omamljeni po močnem udarcu po glavi. Hitro je zazvonilo h krvavemu jutru! Že je prva gorela v ljubljanski okolici na pobočju Vranščice ljubka vas Rašica.

Z migljajočim pajčolanom siv jo mrč zastira,
in ko pogled ga prodira, srce mi umira:
res je: iz plasti meglene v dimnastih stebreh
zublji kvišku plapolajo ...

Še celo daljne planine so se sklonile in hotele videti, kaj se dogaja. Sredi giba pa so obstale, onemele zaradi greha, ki se je tam počenjal. Pesnik je v tej hudi uri hitro prišel do sape, naglo si je opomogel. Ko v duhu gleda s črnuškega mostu savski prod, ki ga povodenj stokrat zalije, a se vedno spet na dan prebije, mu ta savski prod simbolizira trdoživost njegovega naroda v tistih težkih dneh.

VEŠ, POET, SVOJ DOLG?

In zapel je temu narodu visoko pesem, ki je bila svetel žarek v temni noči okupacije. Vlivala je v surovem času novega poguma in nove vere.

Veš, poet, svoj dolg?
Vem, o vem svoj dolg,
v prsih tu me žge ...

Vrh Mežaklje bom stal,
pesem svojo rjul,
Blegoš jo bo čul,
Krim odmev bo dal,
v vse vetrove jo bom tresel,
eden jo bo na Póhorje nesel ...

boga gmajna, le vkup
plani čez Savo, plavaj čez Dravo –
zob za zob in glavo za glavo!

Planine so tiste, ki mu narekujejo besede tolažbe, mu dajejo upanje na svobodo, so mu simbol neuklonjivosti:

V črno sem žalost zakopan,
pa se ozrem v gorenjsko stran,
in glej:
planine so visoke kakor prej.

Vsa domovina je v razvalinah, ni hiše, da ne bi za kom jokali, v teh stiskah pesnik išče pozabe ob pogledu na jasne, svetle gore:

Zamaknjen v čisti soj naših planin
pozabim, da jih gledam z razvalin.

Komu naj toži o svojih bolečinah, ko so mu sina Marka odpeljali v internacijo, če ne planinam!

Oj daleč, daleč je gorenjska stran:
Triglav, Bled, Sava za mejo v tujini;
in tam za njimi, v žalostni mračini
kod naj te iščem, kje te najdem, Ciciban?

Sam sebi odgovarja, sam sebe tolaži:

Glej, večne so planine!
Vihar pod njimi mine,
zjasni se dan:

Ko sem med vojno obiskoval pesnika, so se pomenki sukali okoli dnevnih dogodkov na bojiščih in v zaledju, okrog slovenske literature in jezika, o družinskih zadevah, vendar poglobljena vsebina najinih razgovorov je bilo planinstvo. Pisal sem namreč knjigo V Triglavu in v njegovi soseščini. Če želiš stopiti pred javnost s 400 stranmi teksta in 100 slikami, je treba izkušenj. Brez pesnikovih nasvetov in ljubeznivega prigovarjanja ne bi bil uspel. Pesnik je z zanimanjem bral moje triglavske študije in doživetja. Bil je pač sam vnet planinski človek, Triglav pa simbol slovenstva in odpora proti okupatorju. Z največjim ugodjem je pasel oči na več sto slikah in fotografijah, ki so mi jih dali njihovi avtorji na voljo in izbiro za objavo. Tu so bile ubrane slike nekaterih najboljših slovenskih gorskih fotografov (Ravnika, Tominška, Kajzelja, Planinška, Skerlepa, Brinška, Korniča, Lipovška), bilo je mnogo dokumentarnih slik, nekaj prav redkih (piparji, drenovci), perorisbe Vlasta Kopača in dve reprodukciji Triglava s Sorške planine od Ivana Groharja.

Od fotografij je bila pesniku najbolj všeč Korničeva samotna cvetlica. Groharjeva slika je navdihnila Otona Župančiča, ko je zapel Triglavu:

Velika, velika, o veličastna

Velika, velika, o veličastna
monštranca, sijoča nad našo deželo,
kot drugo sonce, ki v čista zrcala,
v kristalna zrcala ujelo je sonce nebeško
in presejalo njega žar
za pozemske oči,
za slabotne,
nevajene luči prve in prave –
tako je nad nami Triglav.

Znano je, da so imeli prepovedovci, dijaško revolucionarno gibanje za Jugoslavijo v letih 1912–1914 Ivana Cankarja in Otona Župančiča za svoja častna zaupnika in vzornika. V drugi svetovni vojni je pesnik ob razbiti in na kose razklani Jugoslaviji spomladi 1944, ko so se bližale velike odločitve, ponovil, kar je imel od nekdanj v srcu in na umu:

Moj dom je tam, kjer morje bije ob breg
in kjer planino krije sneg,
Triglav in Durmitor en zor obliva,
jug veže s severom tok naših rek.

Hidra, deveteroglava kača bratomorne vojne in strašne slepote se je bila v letu 1944 že napojila s krvjo in mučenjem. Pesnik je spet iskal tolažbe pri gorah, predvsem pri Triglavu, simbolu slovenstva in božje podobe:

Od te sramote naše ves bolan
na polje stopim in v gorenjsko stran
oči obrnem: v zarji se Triglav,
monštranca zlata, dvignjena visoko
nad rame in teme naše deželé,
kot drugo sonce je zalesketal;
v molitvi nemi sklonim se globoko
in se zavem: po božje ga časte
kot jaz še tisoči – in spet sem zdrav.

Oton Župančič je bil v svaštvu z Mihom Čopom, rojenim na Dobravi, tam, kjer v bližini priteče iz tesni Vintgarja čista in šumna Radovina, in poročenim z Mico Keslerjevo, sestro pesnikove soproge Ane. Miha Čop je bil ustanovitelj jeseniške Skale, preporodovec, prostovoljec v balkanski vojni leta 1912, in navdušen planinec, znan po svojem 100. pristopu na Triglav. Umril je 1938. leta.

Miha je seznanil pesnika verjetno na Bledu z Jožom Čopom, svojim soimenjakom in planinskim tovarišem. Med vojno je Joža večkrat obiskal pesnika na domu in v bolnišnici. Joža Čop je naš najbolj znani gorski vodnik, prvi plezalec v ‚zlati navezi‘ (Joža Čop, dr. Stane Tominšek in dr. Miha Potočnik), ki je na mnogih plezalnih prvenstvenih turah odkrivala Julijce; Joža je bil tudi gorski reševalec. Mnogi so mu hvaležni za pomoč v sili. Tudi je bil agilni član jeseniške Skale.

Pesnik ni bil na Bledu le v neposredni bližini Julijcev, ampak – kakor kaže navzočnost obeh Čopov – tudi v družbi znamenitih planincev. Pravijo, da se skrajnosti privlačujejo, tako nekako kot nežno valovita Bela krajina in ostroroba Gorenjska. Joža Čop pripoveduje, da mu je pesnik vpisal v vodniško knjižico tole posvetilo, ki učinkuje kakor bronast portret pogumnega planinca:

Joža nosi bujno glavo na ramenih;
ni ji treba kučme; v kuštravih plamenih
mu lasje rjavi švigajo iz nje,
sonca se ne vetra ne boje.

Pa poglej te prsi: kakor okovane
z viteškim oklepom, ki se ne pregane:
in pod njim mu srce svobodno igra,
saj prostora dosti tam ima.

Joži Čopu velja tudi pesem *Na vrheh*, o kateri beremo v četrti knjigi Zbranega dela Otona Župančiča naslednje urednikove pripombe: Pesem je nastala v času od 13. julija 1943 do 6. marca 1944. ‚Je najbolj nežno in najgloblje doživetje gorá v naši poeziji.‘ V tej izbrani pesmi na eni strani človek – alpinist v gori prebujata zavest o njenem božanstvu, na drugi strani gora človeku s svojo večnostjo briše meje med življenjem in smrtjo ter ga vabi iz nižin in zmot v svoje jasne višine.

Planinski Vestnik je leta 1969 na strani 251 objavil članek E. Lovšina Vsako leto nam je bližji s tiskarskim posnetkom (faksimilom) te veleumetnine, z gorskim motivom, ki po pesnikovi izjavi presega osebni pomen.

Na vrheh

Planincu Joži Čopu v spominsko knjigo

Nekje na vrheh,
v bliži zadnjih gnezd
in prvih zvezd
nekdo
s pobožno roko
sega po nedotaknjenih stvareh:
in kar se mu nameri pod dlan,
spremeni se v žlahten kamen,
v čudežen plamen,
bajen cvet,
lek vseh ran.

Pod dotikom njegovih rok
Triglav se spomni, da je bog,
in divjemu kozlu pozlati se rog.

Tam so na meji življenja in smrti
čez brezna razprostrti
prebeli, tihi pri.
Kako je bel, tih, čist pokop!
Kako kristalen, neoskrunjen tam je grob!
V slovesnih krogih, široko razproženih, zbrani
leto in dan nekaj mrmrajo velikani
o večnosti in minljivosti ali kaj,
in da življenje in smrt enak imata slaj.

Ob tisti tenki črti
nam drugim sije sled
in kaže pot
predaleč stran
od tod
iz naših zmot
in zmed
v bližino zadnjih gnezd
in prvih zvezd,
tja, Joža,
kjer tvoja raskava dlan
mehkó in nežno našo zemljo boža.

Od pesnikovih izletov v visoko gorsko naravo po drugi svetovni vojni je znan tisti na Vršič, znameniti gorski prehod iz gornjesavske doline k Soči v Trento. Josip Slavec, stavbenik v Kranju, se je s pesnikom seznanil med okupacijo v Šlajmerjevem domu. Po osvoboditvi je pesnika povabil na oddih v planinsko hišico na Vršiču blizu ruske kapelice. O tem bivanju nam poroča urednik četrte knjige Zbranega dela naslednje: „Najprej se je oglasil pesnik za prvi maj 1946, ko ga najdemo vpisanega med veselo družčino v tamkajšnji spominsko knjigo. Potem se je mudil s svojo ženo na Vršiču štirinajst dni v avgustu 1946; hodil je na krajše sprehode v okolico; sosesčina Prisojnika in slapa ga je prevzela; posebno se je razumel z gostiteljevo materjo, od nje si je beležil ljudske izraze in rečenice. Vmesno nedeljo so prišli pesnika obiskat Jos. Vidmar, M. Krleža, Ferdo Kozak in Fran Albreht z ženami. Za slovo je v spominsko knjigo vpisal naslednjo trivrstičnico o tamkajšnji naravi in ljudeh:

Mogočne so gore – in ne nagledam se jih;
brez konca šumijo slapovi – ne naveličam se jih;
preprosta in modra so mati v tem domu –
ne naposlušam se jih.

V slovo dne 18. avgusta 1946. Oton Župančič.*

Iz beležnic v zapuščini spoznamo, da je pesnik na Vršiču snoval še druge pesmi, a jih ni dokončal; pri tem je razpletal tele misli: Ali ve gora, zakaj nenehno strmi, ali ve slap, zakaj venomer šumi? Človek strmi in molči in ve zakaj. Vzpel se bo na goro in bo pogledal okrog, kje bo najboljšo mesto za hišo, slap bo zajel in ga vpregel v službo in tako pojde naprej in naprej in ni mu mej... Potem se pesnik spomni tistih strmih sten, luči vseh premen, dokler se vsa gora ne ogre v škrlat. In tako jo sanja vso v škrlatu in pozabi, da se počasi že plazijo sence iz doline... Umetniku ni mogoče živeti brez narave. Obsežnost njegovega dela pa je odvisna tudi od telesnega zdravja. Kako bi bil Oton Župančič s šibko telesno konstitucijo mogel brez fizične kulture tja do sedemdesetega leta in čez prenašati napore, ki so jih zahtevali študij v ranih letih, pozneje poklicno delo privatnega učitelja, profesorja, mestnega arhivarja, gledališkega upravnika, vodilnega kulturnega delavca z mnogimi govori, članki, izjavami itd.? Razen tega je izpolnil ogromen življenjski opus, opus herculeum, opus izvornih in prevedenih umetnin, ki ga je poskusil sestaviti svojčas France Dobrovoljc v Tovarišu.*

* 21 izvornih del, 4 izbrana dela, 49 prevodov, 14 prevodov v rokopisu.

Ves čas me muči misel, da je moje pripovedovanje površno, da zajema samo vrhno plast in da je kljub dobri volji obtičalo ob morskem bregu ali pod goro. Pesnik morda ne bi bil zadovoljen z menoj. Še celo Vidmarjevi knjigi je očital poenostavitev svoje duševnosti, nerazumevanje in krivo razlago v nekaterih primerih¹,². Težko se je dokopati do globokih skrivnosti in sinjih, mogočnih višav pesnikovih misli in čustev. Presilen je žar, kamor se stekajo vsa pesnikova pota in so oči uprte v preteklost in prihodnost.

Ta spis je pregledal in s pripombami obogatil dr. Joža Mahnič, urednik Zbranega dela Otona Župančiča. Za trud se mu lepo zahvaljujem.

Citirane pesmi so povzete iz Zbranega dela Otona Župančiča, ki je do danes izšlo v petih knjigah. Prve tri knjige sta uredila Josip Vidmar in Dušan Pirjevec, četrto in peto pa Josip Vidmar in Joža Mahnič. Pirjevec in Mahnič sta pripravila tudi besedilo in napisala obširne pripombe. Izdala DZS Ljubljana.

¹ Josip Vidmar, Oton Župančič, Hram, Ljubljana, 1935.

² Joža Mahnič, Oton Župančič, Obzorja, Maribor, 1955.

³ Oton Župančič, Iz beležnice Pavla Kuzme, Dela Otona Župančiča, Akademsko založba, IV. str. 153.

⁴ Evgen Lovšin, Župančičevi v Ljubljani od 1892 do 1935, Jezik in slovstvo 1969/70 št. 2.

⁵ Joža Mahnič, Župančičevi prvi nastopi v javnosti, Prostor in čas 1969 št. 7/8.

⁶ Izbrane pesmi Otona Župančiča, priredil Janko Glazer, MK v Ljubljani 1963.

⁷ Zgodovina slovenskega slovstva V: Obdobje moderne str. 21, Slovenska matica, Ljubljana, 1964.

⁸ Evgen Lovšin, V Triglavu in njegovih soseščini, II. izdanje, 1946, Evgen Lovšin, Gorski vodniki v Julijskih Alpah, Ljubljana, 1961.

⁹ Originalni pisem so v lasti avtorja tega spisa, prepise pa hrani Joža Mahnič, urednik Zbranega dela Otona Župančiča.

¹⁰ Josiah Gilbert in G. C. Churchill, The Dolomit Mountains, London, 1861.

¹¹ Zbrano delo Otona Župančiča, četrta knjiga str. 343 in 344.

¹² Janko Sicerl, podatki iz brošure: Ob 10-letnici Smučarskega kluba Ljubljana, 1928–1938.

¹³ Po pripovedovanju Pavle, ljubeznive soproge pesnikovega sina Marka.

¹⁴ Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana, 1937.

¹⁵ Pri pregledovanju pesnikove zapuščine je urednik ZD našel pismo Juša Kozaka, na katerega je opozoril tudi avtorja tega spisa.

¹⁶ Dr. Mirko Černič, Doživljaji in doživetja, knjiga spominov na Otona Župančiča, Obzorja, Maribor, 1954.

¹⁷ Zbrano delo Otona Župančiča, prva knjiga str. 315.

Avtor E. Lovšin je o Župančiču pisal v več člankih:

Kaj vse odkrije pesnikovo pismo? (Delo 30. X. 1968)

Iz pesnikove mladosti

K dvajsetletnici smrti Otona Župančiča (Delo 1. II. 1969)

Vsako leto nam je bližji (Planinski vestnik 1969, št. 6)

Župančičevi v Ljubljani od 1892 do 1935 (Jezik in slovstvo 1969/1970, št. 2)

Pripravlja še delo »Bela Krajina in mladoletje Otona Župančiča« in Razgovore s pesnikom v Slajmerjevem domu (1941–1945) in po osvoboditvi.

PRVIČ V PLANINE – NA STOL

JANEZ MULEJ

Meseca julija, leta 1919, sem se s tremi fanti iz naše vasi zmenil, da gremo na velikega šmarna dan na Stol. Bili smo pri štirinajstih letih in seveda sošolci. Doma smo bili iz Studenčic, to je majhna vas, ki leži na sredi Blejsko-radovljiške kotline in je le dober kilometer oddaljena od Vrbe, Rodin in Lesc. Domenili smo se, da nas bo pot vodila mimo Rodin, po Večni poti čez Smokuški vrh na Doslovško planino, kjer smo nameravali prenočiti.

Ko se je približal dan odhoda, so se vsi trije, Lovro, Janko in Joža skujali, češ, da ne gredo. V svoji zagnanosti sem jih ozmerjal z »babami« in se odločil, da grem sam.

Že prej smo se dogovorili, da bo odhod ob treh popoldne, kajti ta dan je bil praznik in zjutraj je bilo obvezno treba iti k maši. Za omenjeni dan smo se odločili tudi zato, ker je dan po velikem šmarnu še sveti Rok, ki se v naši vasi tudi praznuje. Prav tako je bilo na ta dan tudi kosilo boljše, zato ga je bilo vredno počakati.

Staršem o svoji »turi« nisem nič pravil, prav tako nikomur od svojih dvanaestih bra-

tov in sester. Iz skrinje sem neopazno vzel nekaj suhih hrušk in jabolčnih krljev, jih dal v odsluženo šolsko malho in vse skupaj skrila v šupo, v steljo.

Po kosilu sem neopazno vzel iz šupe popotnico in jo po zavrtéh mahnil proti Rodinam in po Večni poti čez Smokuški vrh, čez Smokuški most po Završju navzgor v rovta. Rovta so bila že pokošena, zato sem šel kar naravnost navzgor in se nisem držal poti. Do tu sem hitro napredoval, zatem pa prišel pod skoraj navpične pečine. Priznam, da me je bilo kar malo strah. Spomnil sem se nesreč v planinah, za katere sem kdaj slišal, in kolena so se mi začela tresti. Ponižno sem se prekrizal in se pognal v pečine. Ko sem jih premagal, sem se res oddahnil, ker sem slišal zvonjenje kravjih zvoncev. To je pomenilo, da sem blizu Doslovške planine. Čez nekaj minut sem že zagledal trop doslovških in brezniških krav, ki je štel osemdeset glav. Prva živa duša, ki sem jo srečal na svoji planinski turi, je bil tretjinek. Bil je mlad fant iz Doslovič, eno leto mlajši od mene, s katerim sva se poznala še iz šole na Breznici. Tretjinek je imel nalogo pomagati pastirju pri paši. Albin, tako je bilo ime tretjinku, me je peljal k pastirju – svojemu očetu. Ta me je vprašal, kam grem, jaz pa ga namesto odgovora pobaram po prenočišču v planinski štali. Albinov oče mi je dovolil prenočiti in šele takrat sem mu povedal o svoji poti in tudi o tem, da doma za mojo pustolovščino nič ne vedo.

Ko je pastir zvedel za mojo popotno malico, mi je skuhal ajdove žgance in dal svežega mleka, ki ga je pravkar namolzel.

Takrat so namreč kmetje pošiljali v planino tudi krave molznice, iz mleka pa so delali skuto in maslo.

Medtem ko smo večerjali, smo se pogovarjali o dogodkih v dolini. Albin in oče Nadižar sta povedala, da sta v planini od junija, v dolino pa bosta prignala krave na malega šmarna dan, to je osmega septembra.

Oče Nadižar se je med večerjo kar naprej muzal, saj so meni žganci in mleko po dolgi poti in borni malici kar padli v želodec. Spraševal me je tudi, kaj bo rekel moj oče, ki ga je Nadižar zelo dobro poznal in je vedel, da je precej strog. Poznal ga je predvsem zaradi tega, ker je bil moj oče nekakšen vaški živinozdravnik. Imel je velik sloves, še zlasti potem, ko je v pričo mestnega veterinarja razrezal v kobilici žrebička in tako žrebečo kobilo rešil pogina. S pastirjem sta se poznala tudi zavoljo tega, ker je oče rad hodil v planine. Bil je ob otvoritvi prve Prešernove kočice na Stolu leta 1910. Palico, s katero je bil tedaj na Stolu, še sedaj hranim in sem bil z njo ob otvoritvi sedanje Prešernove kočice na Stolu.

Po večerji me je Albin peljal spat na steljo, z očetom pa sta mi dala vsak eno rašasto odejo, ki smo ji rekli koc. Ponoči sem zelo slabo spal, kar naprej sem sanjal hude stvari. Komaj je Albin s svetilko odšel, že sem mislil, da hoče nekdo k meni na podstrešje. Celo noč sem se v strahu premetaval, se potil in lasje so se mi ježili. Šele zjutraj sem prepoznal »strah«. Poleg staje je rasla mlada jelša, njene veje so praskale po strehi in me celo noč strašile.

Vstal sem ob petih zjutraj, ko je oče Nadižar že molzel, tretjinek Albin pa kupal žgance. Ura je bila okrog pol petih. Najedel in napil sem se, se zahvalil pastirju za prenočišče, večerjo in zajtrk. Povedal sem jima, da sem slabo spal, in kaj me je vso noč strašilo. Seveda sta se smejala, kaj bi se ne! Ura je bila pet, ob pol sedmih pa sem bil že pri Prešernovi koči na Malem Stolu. Ker nisem imel denarja, nisem upal vstopiti, ampak sem pohajkoval okrog kočice. Bilo je kar temno, bila je tako gosta megla. Turisti so še spali, tako da ni bilo žive duše na spregled. Čez čas pride ven oskrbnik in me povabi, naj vstopim. Povedal sem mu, da si ne upam, ker nimam denarja. Vseeno mi je skuhal čaja. Povedal sem mu, čigav sem in kam sem namenjen. Oskrbnika sem vprašal za pot na Veliki Stol in naprej na Belščico.

Na Veliki Stol ni bilo težko priti. Bil je ves v soncu in razdajal se mi je prelep pogled na Koroško, na tirolske gore, na Triglav, na Gorenjsko. Pastirji na Mačevski planini so gnali živino iz tamarjev. Nad Triglavom so se začeli kopičiti črni oblaki in zagrmelo je.

Tedaj sem si dejal: »Janez, če hočeš priti suh do ovčarskih koč na Belščici, vzemi brž pot pod noge!«

Ko sem tedaj prišel na Vajnež na Zadnjici, je bilo tam več sto ovac. Tam sem dobil tudi ovčarja Muniha iz Tolminskega. Pasel je hraške in studenske ovce. Takrat je imel vsak kmet od trideset do šestdeset drobnice. Med njimi so bili tudi naši jarci, bilo jih je petintrideset. Prav zaradi naših ovac je mene vleklo na Belščico.

Ko sva se z Munihom pozdravila, je zagrmelo in skočila sva pod streho. Preden sem zlezal v neko špranjo, sem bil že do kože moker.

Grmenja in bliskanja ni bilo konec. Bilo me je neznansko strah in ob vsakem blisku sem se prekrižal. Bil sem ves izčrpan, pa ne toliko od poti, bolj od strahu. V špranji sem vokal in se križal, nato pa zaspal. Ko sem se zbudil, sem se tresel od mraza. Šel sem v ovčarsko bajto, kjer je ovčar Munih cepil trske. Vprašal sem ga, koliko je ura, pa ni vedel natanko, češ da je tudi spal. Menil je, da je okrog šestih popoldne. Hitro sem se moral posloviti, še posebej zato, ker nisem poznal poti, deževati pa tudi ni prenehalo. Šel sem od ovčarske bajte mimo Potoške planine in se znašel nad prepadom pod planino. Srečno sem premagal oviro in prišel do Blažunovega rovta s Potok, kjer sem v vislih malo vedril, kajti v neprestanem dežju me je začelo zebsti. Urno sem nadaljeval pot do Žirovnice.

Kako sem lahko tako hitro prišel z Belščice v dolino, še danes ne vem. Za vso pot sem potreboval največ eno uro.

V Žirovnici sem srečal očeta, ki so ga ravno klicali k neki kravi. Čeprav sem bil do kože moker in me je pošteno zeblo, sem se srečanja tako prestrašil, da mi je precej postalo vroče. Povedal sem mu, kje vse sem hodil, in čakal, kaj bo. Vendar ni bilo nič hudega, kajti mudilo se mu je.

Ko sem prišel na Selo, je začelo po vseh cerkvah zvoniti. Prvega, ki sem ga srečal, sem vprašal, zakaj zvoni. Debelo me je pogledal in me pobaral, od kod sem vraga prišel, da tako neumno sprašujem. »Saj vendar po vsem krščanskem svetu ob dvanajstih zvoni!« Prijel sem se za glavo, saj nisem mogel verjeti, da je ura šele popoldne. Hitel sem mu pripovedovati, kakšna tema je bila na Belščici, kako je treskalo in lilo in da je ovčarju Munihu obstala ura.

Iz Žirovnice do doma, to je do Studenčic, je pet kilometrov. Zdelo se mi je, da sem kar padel v domačo vas. Seveda sem se najprej oglasil pri Jožetu, Janku in Lovru. Pobahal sem se jim, kje vse sem hodil. Nazadnje sem tudi pošteno povedal, kako me je bilo strah in kako sem molil.

Od takrat sem bil na Stolu vsako leto vsaj po trikrat, bodisi sam bodisi da sem koga vodil. Vendar mi je prav prva pot ostala najbolj v spominu.

VIŠARSKE ZGODBE

IVO JUVANČIČ

Višarje. In še Viš. Ime samo mora biti planincu, gorniku spoštovanja vredno. Višina je v njem. Poprečni sodobnik je postal preveč človek nižin, le še dolžino in širino pozna. Višina in z njo združena globina mu je vsaj izkustveno tuja. Blizu je, da postane površen, plehek tudi po duhu.

Gornik obvlada vse tri dimenzije prostora. Višina in globina sta mu prvenstveni. Stremi po vrhovih, ve pa tudi za prepade, za globeli, ve, da je življenju, polnemu sonca in gorkote, vedno blizu mrzla smrt. Zdi se mi, da so vsi pravi gorniki doma tudi v svetu duha, poznajo njegove dimenzije. Bolje vrednotijo višine in globine dogajanj. Cenijo pridobitve duha, dimenzije kulture. Vedo za globine in višine besede same. Ali niso vsi naši gorjani bolj redkobesedni, pa krepki v izrazu? Ali nimajo neko posebno duhovitost, ki ni plehka, ki zadene v živo? – In višino, vriske! Jodlanje!

Višarje in njihovo kraljestvo mi je ljubo in bi moralo biti vsakemu zavednemu slovenskemu človeku, saj gre tu za višine, kjer so se že stoletja zbirali in srečevali ljudje vseh slovenskih dežel: Koroške, Kranjske, Štajerske. Lep je pogled ob večerih tja do Rateč, kjer se začne Dolina. Čez Predel so iz Soške doline mimo Rablja po dolini Ziljice prihajali Goričani, med dvema vojnoma so se pridružili Tržačani. Rezižani in Beneški Slovenci so bili in so še doma v višarski cerkvi; prvi so prihajali po dolini Bele (Kanalski dolini), drugi od Nadiže po soški in se kot Goričani povzpeli v višino pri Mrzli vodi.

Da, v štirinajstem stoletju okoli l. 1360 naj bi bila sezidana prva cerkvica, njen kip Marije Višarske nosi poteze gotskega domačega rezbarja. Vse slovenske pokrajine so bile tu zastopane, tudi Štajerci so poznali Višarje, prihajali so res kot romarji. Ali niso bili ti romarji tudi predhodniki planincev, gornikov, kot naši pastirji in planšarji, saj so prihajali množično, v procesijah? Malo je romarskih poti v višinah, kot so Sv. Višarje (1789 m). Med dvema vojnoma je bilo mnogo romarjev, ki so se povzpeli še na bližnji Lovec (2071 m – »Kameni lovec« je tvorba po nemškem »Steinerner Jäger«).

Iz Višarij zreš vrste gorskih verig in skupin. Vzhodna Julijca Mangrt in Jalovec sta zlasti ob večernem soncu, da bi jih zagrabil z roko: široko kot kmečka mati sedi Mangrt, nanj se sklanja možata glava Jalovca, veriga Ponc pred obema, družba razposajene otročadi, in onstran Rateč v dalji Karavanke, dobre sosede. Dosti bližja Višarjam je skupina Zahodnih Julijcev Viške skupine. V lepih jutrih se vidi beli vrh Velikega Kleka (Grossglockner) na severozahodu in vrhovi Visokih Tur na severu, prav za potegnjenim Dobračem, ki ga oblivata obe koroški vodi Zilja in Drava. Omenim naj v podnožju Višarij dolino Bele, katere izvirki so v planinah nad Žabnicami, nato zavije na zahod proti Jadranskemu morju in pusti Ziljico proti vzhodu mimo Trbiža Zilji nasproti. Razvodje je pri Žabnicah. Londonski pakt iz leta 1915 je tu postavil mejo Italije, senžermenska in rapalska pogodba pa je šla na Peč. V dolini Bele so bili nekoč furlansko govoreči ljudje tja do Trbiža; že na prelomu v srednji vek so prišli na Trbiž Nemci, dalje pa naši predniki: v Žabnice, Ukve, Učjo ves (tako pišem »Ovčjo vas«, tako sem slišal, saj prihaja od »volka« in ne od »ovce«). Po Beli navzdol od Ukev dalje prideš v jezikovno mešani svet, nekoč slovenskonemški, danes pa ... – težko bi rekel, koliko je še naših ljudi za nekdanjo večinoma nemškim Naborjetom v Lužnicah, v Lipalji vesi.

Na Višarje drži iz podnožja vrsta poti. Kar sedem bi jih omenil, Sedem, sveto število nekdanjim ljudem, sedem zakramentov in tudi sedem naglavnih grehov, bolje nagnjenj. Najbližje so one iz Žabnic: prva, glavna je ona po Višarskem grabnu, še z vozom bi lahko prišel po njej čez Višarsko planino. Druga je steza čez travnike in pašnike naravnost navzgor, bolj strma, zato krajša. Iz Učje vesi gre pot čez planino Lemerico (1409 m) – danes se tam vzpenja žičnica, ki ima na obeh koncih hotel. – Iz Mrzle vode, pritoka Ziljice, drži nad Krešnjo vodo strma steza, ki so jo uporabljali Goričani in Benečani in ki se na Višarski planini združi z ono iz Žabnic. Prav tu sem pripelje tudi pot iz trbiške strani, od Florijanke sem (1658), ki se pa za Florijanko razdvoji in gre v Trbiž. Po teh dveh so prihajali v starih časih Korošci in Kranjci. Sedma in zadnja je pot planincev iz Višarij čez Prasnikovo sedlo in od tam, kamor te je volja, v višine Viša, proti Rablju ali v Zajzera na Poliški Špik, čez Krniško sedlo v dolino Dunje...

S prvo svetovno vojno so Višarje doživele pretres. Avstrijska artilerija je imela za višarskim vrhom svoje najmočnejše postojanke, cerkev in vse romarsko naselje so požgale italijanske zažigalne granate. Kaj je nato sledilo? Starejši smo doživeli, mladi in najmlajši poznajo to le iz knjig: Boleče je v slovenski svet zarezala nova tromejo med Jugoslavijo, Avstrijo, Italijo po senžermenski in rapalski pogodbi na Peči nad Ratečami (1511 m). Kanalska dolina, dolina Bele in dolina Ziljice, prej del koroške zemlje, je z Goriško, Trstom, Istro prišla pod Italijo. Tromeja je ostala na Peči še po drugi svetovni vojni, samo da iz Ponc mesto čez Jalovec in Triglav..., zavije danes na Mangrt, Predel, Jerebco in tja čez Kaninske grebene na Matajur; večina Goričanov, a brez Gorice, je v novi Jugoslaviji, Kanalčani, Rezižani, beneški

Slovenci so s staro Gorico, Trstom ostali pod Italijo. – In kljub vsem naporom tudi slovenski Korošci pod republiko Avstrijo.

Vsem, ki smo med dvema vojnama prihajali na Višarje, je bil pogled na državno tromejo na Peči bridek, ali upali smo... O tem bo še govor, kako smo se tu primorski Slovenci sestajali s koroškimi brati in z onimi od ljubljanske strani. Od Peči smo obračali pogled proti severozahodu, kjer v Karnijskih Alpah nad Pontabljem v Kanalski dolini in nad Šmohorjem v Ziljski dolini leži prava etnična tromeja slovenskega ljudstva. Tam se slovensko govoreči človek stika z Nemcem, z Italijanom (pravzaprav s Furlanom). Težko je to tromejo določiti z nekim vrhom, z goro. Ljudje so po vaseh in zaselkih, imajo svoj dom, svoja polja, travnike, pašnike, planine, ki gredo čez vrhove in grebene. Pri nas se po navadi navaja vrh Roskofel (Roskofel) 2234 m na zemljevidu Slov. Matice. (Sodim, da je bil naš izvedenec na pariški konferenci po I. svetovni vojni Mačkovšek, on je začrtaval našo etnično mejo; te se je držala naša delegacija tudi po II. svetovni vojni, ko je Mačkovška že vzelo nemško taborišče.)

Roskofel, naj bo! Spomnil bi pa le, da so blizu tega vrha, malo vzhodno Krniške skale (2198 m, zemljevid Slovenske Matice) bolj znane Nemcem kot Gartnerkofel. Tam so našli v začetku prejšnjega stoletja edinstveno cvetko vulfenijo. Dr. A. Piskernikova, sama Korošica, ima samo to ime v svojem »Ključu«. Vulfenija je preostanek iz starih geoloških dob, kot je naša blagajka (Blagajev volčin) iz ljubljanskih Dolomitov. Kaj vse so z »Wulfenia carinthiaca« (nemški prav nič lepo ime »Kuhtritt«) počeli koroški nemški šovinisti! S silo so jo hoteli napraviti za simbol »nemške nedeljive Koroške«. Njeno ime nosijo pevski zbori, študentvske organizacije itd. Že l. 1915 so širili barvni odtis na razglednicah v vojni proti Italiji. No, udarili so čez vse meje, saj ta orhideji podobna vulfenija s svojimi grozdnatimi vijoličnomodrimi cveti raste še vedno na planinah, ki so slovenske, nad slovensko Ziljsko dolino.

Naj pripomnim, kako je bila ta naša slovenska zemlja razbita, raztrgana, saj imamo kar dve prečni stranski dolini ob Kanalski dolini, ki sta nekoč bili slovenski, sta pa danes pofurlanjeni. Dolina Dunje (Val Dogna) pod Poliškim špikom na vzhodu in njena vzporednica dolina Reklanice (Val Roccolana) južno od Špika. Še naslednja vzporednica Reklanice Rezija je ohranila naš živelj do danes. Čeprav po Muzcih ločena od Beneške Slovenije, se vendar tesno drži slovenskih Benečanov. Slovenci bi Rezijana res težko razumeli ko spregovori v svojem narečju. Brez slovenske šole se je odtujil. Le malo boljši je položaj koroških Slovencev.

»Wulfenia carinthiaca«... Lahko bi bila simbol »narodnih manjšin« (ime manjšina mi ni nikdar ugajalo, ali kaj hočemo), naših ljudi, ki žive zunaj slovenske domovine. Čuden simbol! Vulfenija je (kot blagajka) strogo zaščiten cvetka in prav je tako. »Narodne manjšine« pa...? Hudo je bilo zlasti med dvema vojnama, ko je fašizem držal v svojih krempljih primorsko zemljo, nazicem pa se je polastil koroških Slovencev.

Takrat so bile Višarje, po legi blizu prvim kot drugim, s svojo odmaknjenostjo od centrov, kjer je sovražnik našega ljudstva koval in izvrševal svoje načrte, pribežališče preganjanih Goričanov, Benečanov, Korošcev... Ne pojdemo mimo onih, ki so oskrbovali romarsko cerkev in skrbeli za gostišče.

Sicer so imeli velik zgled v možu iz prejšnjega stoletja Matiju Majarju Ziljskem (1809 do 1892), voditelju, buditelju koroških Slovencev in vseh Slovencev. Kaplanoval je od l. 1842 v Žabnicah, l. 1850 pa je bil kazensko premeščen na Višarje in tam prebil poldrugo leto, ker je 1848 zlasti ostro nastopil proti udeležbi Slovencev pri volitvah za nemški Frankfurt. »Da bi mu vzeli možnost zveze z rojaki«, ga je na pritisk političnih sil poslal celovški škof na Višarje. Majar pa ni miroval. Našel je tu slovenske romarje iz vseh strani naše zemlje. Njegova usoda je bila bridka, končal je svoj tek kot pregnanec v Pragi, skoraj slep, ko mu je že dvajset let preje ohromela desnica... (Prav na njegovi smrtni dan 7. februarja pišem te vrstice. Letos je poteklo 80 let, kar je umrl. Majarjeva tragika se je ponavljala v mnogih njegovih višarskih naslednikih.

Kje si končal ubogi sin asiškega ubožčka, sin gorenjske zemlje, p. Pij Žankar?

Bil si zadnji frančiškan kamniškega samostana, ki je leta pred prvo svetovno vojno skrbel za višarske romarje. Pod Italijo so se proti p. Piju povezali nemški šovinisti iz Trbiža z italijanskimi novimi oblastniki, pomagalo jim je par nemškutarjev iz Žabnic, ki so hoteli biti le »vindišarji«, in pater Pij je moral iti. Tomaž Holmar, višarski organist (prej zadnji slovenski organist gosposvetske cerkve), mi je pravil o zadnji pridigi patra Pija, namenjeni njegovim preganjalcem:

Slovinci ste, a nočete biti.
Radi bi bili Nemci, a ne morete biti.
Ne marate biti Italijani, a morate biti.

In p. Pij, doma iz Trzina, se je moral umakniti v Ljubljano (umrl leta 1935). Za njim je prišel na Višarje Natalij Monkar, beneški Slovenec. Rodil se je v Lazah v nadiški dolini in umrl tam pri svojem prijatelju Kufolu – (po navadi se piše ital. Cufolo), ki je Fr. Bevku dajal podatke in mu bil deloma za zgled njegovega »Kaplana Čedrmaca«. Monkar pa je bil le prvi v vrsti beneškoslovenskih »Čedrmacev«. Po zgledu primorske duhovščine, ki so imeli že iz prejšnjega stoletja svoj »Zbor svečnikov sv. Pavla«, je ustanovil za beneške slovenske duhovne zbor sv. Mohorja. Izzval je srd nacionalističnega nadškofa Rossija iz Vidma, ki ni zahteval le, da se razpusti zbor, hotel je, da slovenski duhovni klonijo, prosijo za odpuščenje... Monkar ni klonil. Zapustil je videmsko škofijo in beneško zemljo. Goriški nadškof Sedej ga je sprejel. Prek Bovca, kjer je bil kaplan, in Srpenice je prišel v Žabnice. Obnova Višarij je njegovo delo. Težko delo, izgaral se je ubogi »pre«, tako nazivajo Benečani svoje »gospode«. Nihče nas, ki smo ga poznali, ni vedel, da mu je večina mladih let že vcepila bolezen revnih: tuberkulozo. Umrl je pri Kufolu na svojem domu. – No, naj zapišem še to. Naš veliki igralec Zupan, ki je l. 1971 dobil Prešernovo nagrado za vlogo kaplana Čedrmaca, je bil po svoji postavi, kretnji in besedi na moč podoben Natalu Monkarju, dasi je bil ta bolj umirjen, tišji.

Monkarjev naslednik Viktor Kos, doma iz talminskih grap, je bil goreč planinec. Skupaj sva lezla kot študenta na Kanin, Prestrelenik. Poznal je kraljestvo Triglava, Viša. Tudi tega sva skupaj obiskala... Močne, krepke postave je bil, veder, tih, preudaren... On je poklical slikarja Toneta Kralja, da je višarski cerkvi dal slovenski obraz, obraz tistih težkih dni. Kos je kot dekan v Komnu doživel požig Komna in odgon naših ljudi v nemška taborišča; to je bilo maščevanje nacistov in fašistov za napad (2. 2. 1944) na nemško kolono med Rihemberkom in Komnom, ki ga je vodil narodni heroj Stjenka.

Podobna usoda je doletela naslednika Rafka Premrla, sorodnika narodnega heroja Janka Premrla Vojka (obema je bil komponist Stanko Premrl stric). Ob plebiscitu Južnih Tiroincev in Kanalčanov za rajh l. 1939 se je Rafko trudil, da bi se slovenski ljudje ne udeležili plebiscita. Kakor pri p. Piju so nemški šovinisti v Trbižu uspeli, da je moral zapustiti Žabnice in Višarje... V Istri pod Učko je našel zatočišče in delo med hrvaškimi ljudmi. Bil z njimi v času NOB, zato je moral v Dachau, a ga je preživel.

Ne bo mi zameril dr. Rafko Premrl (promoviral je po osvoboditvi v Italiji), če povem, da je bil velik samohodec, obiskoval je vse vrhove Viške in Montaževe skupine. Spadale so deloma pod njegovo dušebrižništvo, mi je nekoč rekel, zlasti še, ker se nihče zanje ne briga: Lovca, Lastovice, Gamsovka itd., da ne znajo drugega jezika kot materinega, ta pa je slovenski.

Ne bo mu pa prav, če izdam eno njegovo pridigo, ki sem jo poslušal. Bilo je poleti, preden je fašistična Italija napadla Abesinijo. Nadškof Nogara – malo prej je prepovedal pridigati beneškim Slovincem v materinščini – je organiziral romanje italijanske katoliške akcije na Višarje... V svoji pridigi, v kateri je omenjal »veličino domovine, Italije, dučēja«, je že namigaval na zmagoviti pohod Italije... Pred njim je pri slovenski maši govoril Rafko Premrl. Prav nič ni bil bojevit: »Višarje, je dejal, stoletja stoje in gledajo na ljudstva pod seboj... Videle so selitve narodov, tudi prihod naših prednikov... Gledale na kmečke punte, enega so Turki, ki so predrli čez Predel po Soški dolini, razgnali ali »uboge gmajne«... ni bilo konec. Videle

SLIKA DESNO:
DREVEŠA,
ZEMLJA
IN KAMEN
V IRANU —
FOTO
JOCO ZNIDARŠIČ

so francoske čete, boje na Predelu, Naborjetu... Same so doživele prvo svetovno vojno... Sami težki časi, ali naše ljudstvo je ostalo... Bo ostalo.»

V tako okolje so se zgrinjale slovenske verne množice, prihajali so romarji v manjših skupinah in posamič. Pa tudi planinci, turisti iz vseh strani. Zgodovinar bo naše statistike v žabniškem župnišču glede romarjev lahko raziskal. Večino so imeli še vedno slovenski ljudje, med temi med dvema vojnama najbrže Goričani. Avgusta in septembra je med tednom prišlo po nekaj avtobusov do Žabnic, večina je obiskovala še Belopeška jezera.

Občudodval sem pevske zборе (o tem sem že pisal), a je prav, da zve tudi planinec. Zanje je imel veliko zaslugo Lojze Bratuž, naš »Žiži«, ki ga je nadškof Sedej imenoval za nadzornika vse škofije. Žalosten je bil njegov konec: fašisti so mu med ricinus dali še olje iz avtomobilskega motorja... Nad mesec dni se je zastrupljen boril s smrtjo (umrl je 16. februarja 1937). Iz nezavesti se je zavedel, ko je ponoči za bolnišnico pri Rdeči hiši v Gorici (danes je tam obmejni prehod), zadonela njemu draga pesem »Kraguljčki«, ki so jo zapeli v slovo njegovi pevci; pripeljali so se na kolesih in zopet zbežali, saj je bil ubogi »Žiži« pod stražo.

Sad njegovega dela je ostal. Zbori so prepevali ne le naše narodne in umetne pesmi, znali so nekateri tudi druge, hrvaške, češke... priljubljene so bile zlasti ruske znane balade (Vlačiči na Volgi, Večerni zvon itd.). Vsaj zame sta imela prvenstveno dva zbora: svetolucijski, vodil ga je Zdravko Munihi (oče dirigenta Muniha, ki je nastopal že zunaj slovenske zemlje) in zbor idrijskih hribovskih Ledin pod vodstvom župnika Janka Žagarja, ki je imel kar slovenski spored. Kdor poje, je optimist... Dokler Slovenci pojemo, nas ne bo konec. To je bila naša vera.

In še so bile Višarje, ki so gledale na številne sestanke in zbiranja dijakov in študentov predvsem krščansko socialistične smeri. Sam sem se jih udeleževal od 1928 do 1939, deset let. Da je na vseh teh zborih, parkrat nas je bilo kar blizu trideset s predavatelji vred (l. 1938 so prišli tudi istrski Hrvati). Da nas je vedno žgalo prav narodno vprašanje, je razumljivo. Žgalo, navduševalo in nam dajalo vero v zmago, v obstoj.

Večina te mladeži je prihajala prek vseh možnih vrhov, saj smo morali paziti na budne oči fašističnih gospodarjev; čez Krn, čez Kanin, čez Možniško sedlo, po več dni smo lezli gor in dol, da smo prebili dva dni na Višarjah. — Tam pod Lovčevim vrhom, pod V klobuku, v Krnici ob studencu, kot so stari Višarjani kotichek poimenovali, je zadnji večer gorel kres, skrit pred dolino, zvenela je naša pesem, pa tudi pesem sosedov, italijanska in celo nemška, prevedena v slovenščino. Kugy jo omenja v svoji prvi knjigi, ko piše o Črni prsti, posvečena je planiki, encianu, sleču, belomodremu-rdečemu »pušelcu«. Slovenske barve so govorile iz njega in iz pesmi... Bilo je. In danes? Bolje je, prijatelji, za Slovence, ki so pod Italijo, težko bi isto mogel trditi za naše Korošce, še vedno pa velja za prve in druge: Zaščitite ne uživajo, medtem ko je čudovito Wulfenio Avstrija razkazovala vsemu svetu na svojih znamkah kot zaščiteni.

NAJTEŽJE DEREZE so — vsaj do l. 1970 — tip »Montana«. Ime imajo po firmi Montana v Innsbrucku. So pravi krampeži, železno krempljovje, saj imajo namesto dveh sprednjih zob kar štiri in so ti po obliki bližji krempljem kot zobem. So nesestavljive in neupogibne. Pravijo, da bo prihodnost njihova, kajti plezalec v ledu z njimi prihrani na močeh, ker se mu dereze ne vdajajo. Vprašanje je uporaba »krempljev«. Če bi jemali zgled po živalih, bi morali kremplji gristi v led bolj tangentalno, to pa bi moralo spremeniti dosedanjo tehniko hoje v strmem ledu. Dereze Montana se ne navezujejo po starem. Samo na petnem locnju imajo ušesa za vezalke (najbolje so perlonske), sicer pa se na čevelj dereze privijajo. Izdelane so tako, da se snežne cokle nanje ne bodo več nabirale. Skratka: napredek.

SLIKA LEVO:
SV. JAKOB —
FOTO:
JANEZ KOROSIN

IN KAM GREMO PRIHODNJO NEDELJO

DRAGICA ONIČ

Danes je ponedeljek. Prijetna nedelja, obogatena z izletom, je zopet za mano in vsakdanje skrbi so mi napolnile glavo. Zamišljena vstopam skozi šolska vrata. Zadnje uro bomo v osmem razredu pisali šolsko nalogo. Gotovo jih že malo stiska ob misli na to. Tudi sama razmišljam, kako bo. Skoraj bodo šli v življenje. Bežni trenutki lahko vplivajo na to, da se kolo sreče zavrti na boljše ali na slabše. Rada jih imam, te mlade glavice, rada jih imam take, kakršni so. Ob njih se iztekajo ure, ki se ne bodo več vrnile.

Mislím pa, da bo prav zaradi teh mladih ljudi sonce neprestano sijalo v mojem življenju.

Samogibno vzamem dnevnik in že sem pred vprašujočimi očmi. Mine ura, dve, tri, štiri in že smo pri zadnji. Ves čas je toliko dela. Zadnja ura pa je nekaj čisto posebnega. Dobili so šolske zvezke in lističe z nalogami. Sedaj se sklanjajo nad listi, čistimi kot snežne poljane. Njihove misli brskajo po predalčkih in že se pojavijo prvi stavki. Jaz pa sedim, gledam in misli mi potujejo. Pogled se mi ustavi na dekletu in fantu v zadnji klopi. Že vrsto let ju poznam. Poznam ju, saj preživljamo skupaj ne le šolske ure, ampak tudi mnoge nedelje na planinskih izletih, pohodih, tekmovanjih, akcijah in sestankih.

Tudi včeraj sta bila zraven. Bila sta vesela, brezskrbna, danes pa ju je, tako kot mene, obdala siva vsakdanjost. Že nekaj let je, odkar sta se pridružila mladim planincem. Ko ju tako gledam, se spomnim svoje rane mladosti in svojih planinskih začetkov. Toliko naključij je v tem planinskem življenju.

Hodila sem v osnovno šolo. Takrat še nihče ni pomislil na to, da bi nas peljal v hribe. Pri nas je stanoval fant, bil mi je kot brat. Postal je tajnik PD. Domov je prinesel majhne knjižice, vezane v sivo platno. Kako rada bi imela tako knjižico. Mama mi je željo izpolnila. Ko sem dobila v roke to knjižico, še nisem slutila, kaj mi bodo z leti pomenile planine. Včasih sem potem smela z njim na Boč. Osnovna šola je bila za mano in tudi gimnazijska leta so se že iztekala. Tedaj pa me je po naključju zaneslo v študijsko knjižnico prav tisti dan, ko je bila v predverju odprta planinska razstava. V zajetni kroniki sem našla tudi opis Boča. Zraven je bilo celo nekaj skromnih verzov. Pri vhodu sem zagledala mizo in kup modrih knjig na njej. Imam dve nepotešeni ljubezni: planine in knjige. Vedno sem od denarja, ki mi ga je mama dala za malico, spravila nekaj za knjige. Pa še po redni poti sem doma zanje večkrat dobila denar. Odrinila sem 500 dinarjev in modra knjižica je ostala v mojih rokah.

Ko sem uro pozneje sedela na vlaku, v šolo sem se namreč vozila, sem si knjižico temeljiteje ogledala. »Po slovenskih gorah« je bil njen naslov. Zemljevidi, slike, opisi poti. Treba bo poizkusiti. Doma sem dobila dovoljenje. Trije smo sedeli v poznem julijskem popoldnevu na domačih stopnicah in kovali načrte za pot. Vsi smo bili neizkušeni, jaz pa še najmlajša. Vsi pa smo bili zagrizeni in željni videti kaj novega. Dolga pot do Rogovilca. Navdušenje nad Robanovim kotom. Kislo mleko in nato prvo srečanje s klini in jeklenimi vrvmi. To so bili trenutki, v katerih se je moje življenje zapisalo planinam. Srečno se je nato v Tržiču končala tista tura in potem še mnoge, mnoge na najrazličnejših krajih in ob različnih letnih časih. Odhajala sem skoraj vsako nedeljo, v počitnicah pa za dalj časa. Opojilo, ki sem ga zaužila, je bilo močno. Nikoli ne bo prenehalo delovati. Z neustavljivo silo me je vleklo tja gor in še vedno me vleče, še bolj kot prej. Krog mojih planinskih prijateljev se je širil.

Med prijatelji so bili tudi taki, katerim dolgujem svojo nadaljnjo planinsko rast. Morda so v meni videli človeka, ki bo vztrajal, ali pa so igrali na srečo. Želeli so, naj to, kar sama občudujem, poskušam približati še drugim. Naj jih peljem v te lepe,

miru polne gore. Navdušila sem se, ne da bi pomislila, kako težko breme si nalagam na še šibka ramena. Rodil se je MO. Prišlo nas je 11 in še ti večinoma iz radovednosti. Potem so bili prvi izleti. Sprva nas je bilo malo in potem vedno vse več. Po letu dni smo se poskusili že na osnovni šoli. Izlet, lastna predavanja, predvsem pa ogenj v očeh in srcu. Vsi, ki smo delali, smo bili še mladi, vedeli smo le to, da ne smemo razočarati.

Prišla sem na prvo službeno mesto – v šolo. Srečala sem se z mladimi. Precej sem jih že poznala. Sedaj je bilo delo že lažje, a postalo je obsežnejše. V teh letih se je zvrstilo že mnogo deklic in dečkov, ki so danes že dekleta in fantje. Ponosna sem nanje kot na ljudi in na mnoge tudi kot planince. Postali smo veliki prijatelji. Krog se iz leta v leto veča. Nekateri nas zapustijo, ker jih šolanje ali delo vodita drugam, vselej pa se radi vračajo. Kako je s planinci, vprašujejo.

Eden teh fantov je postal že vodja skupine mladih planincev na sosednji šoli in doživlja vse tisto, kar sem nekdaj jaz. Na dnu srca si zaželim, da bi bilo takih veliko, veliko. Pa tudi čas storiti svoje.

Ko bi lahko prešteli vse prijetne dni, ki smo jih preživeli skupaj, ko bi se spomnili vseh šal, ki so nas pripravile do smeha, ko bi lahko naštel, vse nauke, ki so tako neprisiljeno prihajali do nas in postali del nas. Ko bi lahko popisali vse srečne in žalostne trenutke ob uspehih in neuspehih pri orientacijskih tekmovanjih, tečajih, planinskih šolah, bi bila knjiga spominov zajetna. Ostale pa so le knjige z datumi, s številom in imeni udeležencev. Drugo je zapisano v knjigi, ki se ne more uničiti – zapisano je v srcu.

Pa še nekaj imam. Velik kup fotografij. Na njih so datum, kraji in še skromne pripombe avtorja. Zanimive so že sedaj in vsako leto so zanimivejše. Kako sem srečna, ko mi v poletju priromajo kartice in prineso pozdrave iz najrazličnejših krajev s podpisami »mojih« nekdanih varovancev!

Teko dnevi, meseci in leta. Ali mi bo dano še dolgo živeti tako življenje? Srečna sem, saj živim tako, kot si želim: z gorami, za gore, z ljudmi in za ljudi.

Skoraj bi pozabila, kje sem. Sončni žarki so poplesavali po katedru in me vrnili v sedanjost. Glave so se še vedno sklanjale nad delom. Ponovno sem pogledala fanta in dekle v zadnji klopi, ki sta sprožila tok mojih misli. Pravkar sta končala. Zaprla sta zvezka in se spogledala. Tudi jaz sem prenehala misliti na naključja mojega življenja, kot bi zaprla knjigo.

Učenci so zaprli zvezke in jih oddali. Dekle iz zadnje klopi je odhajala zadnja. Ustavila se je ob katedru in hotela vedeti: »In kam gremo prihodnjo nedeljo?«

Napisano za št. 12/1971 (mladinsko). Op. ur.

PABERKI S TRANSVERZALE

MILAN CILENŠEK

Pravzaprav ne vem, kje naj začnem. Če bi hotel opisovati transversalo od Maribora do Kopra, bi nedvomno ponavljal vsaj del tega, kar je bilo že večkrat in na več mestih opisano. Če bi hotel tak način pisanja potisniti v ozadje in morda bolj opisovati dogodke, ki so se mi pripetili ali ki sem jih doživel, bi moral krepko poseči v spomine. Dolgo, morda predolgo sem hodil po tej naši planinski poti: Nekaj dni več kot deset let. In v desetih letih – zlasti če v tem času še odslužiš vojaško obveznost – se nabere spominov in vtisov zvrhan koš.

Ker je bila transversalna pot že večkrat opisana, se bom raje opredelil na brskanje po spominih. Izluščil bom nekaj takih, ki so bolj zanimivi, zame predvsem drago-

cenj, nekateri pa skrivajo v sebi tudi kanček humorja. Vse skupaj pa naj povežem z mislimi o naši planinski transverzali.

Ali je sploh pomembno, kako dolgo sem hodil po transverzali, preden sem jo 5. avgusta 1970 ob 19. uri dokončal z žigom v gradu Socerb? V pravilniku za doseg častnega znaka piše, da pot ni časovno omejena; to pa torej pomeni, da lahko planinec hodi po poti tudi dvajset let in še več. Pa je to pomembno? V prvi in drugi izdaji Vodnika po slovenskih gorah je zapisano, da še zdaleč ni namen transverzale, da bi se na njej uveljavljale nekakšne hitrostne tekme. In prav je tako. Naj popotnik prav zares spozna slovensko zemljo – od zelenega Pohorja prek široke Uršlje gore, razgledne Raduhe, zasnežene vršace Kamniških Alp in Julijcev ter se vmes naužije nepozabne opojnosti ob pogledu na Gorenjsko s Karavank, se sprehodi po Bohinjskih gorah, po Poreznu in Idrijskih hribih – vse dokler se mu z Goljakov ter še bolj s Čavna in Nanosa ne prikaže naše morje že čisto blizu, ter se končno spusti čez Vremščico in Slavnik vse do sinjega Jadrana. Če bi se na tej poti zares uveljavljale hitrostne tekme, potlej bi transverzala izgubila svoj čar. Marsikateri popotnik bi bil prikrajšan za tisto najlepše, kar sicer doživlja ob vsakem novem uspehu: prikrajšan bi bil za razgled, ki ga pač vsaka gora ponuja drugačnega; predvsem pa bi bil prikrajšan za tisto notranje zadovoljstvo, ki ga zares lahko doživi le tisti, ki s srcem hodi v gore...

Kaj naj torej zapišem sedaj, ko je tudi za menoj ta enkratna, prečudovita pot? Težko bi se odločil, da bi kateremukoli vrhu dal prednost – po težavnosti, lepoti ali razgledu. Težko bi ocenil, v kateri planinski postojanki so ljudje bolj gostoljubni. Nikomur ne bi želel prizadejati krivice, ko pa so ljudje skoraj povsod gostoljubni, še zlasti pa v kočah, do koder ni mogoče priti z avtomobilom.

Od 22. julija 1960 sem bil »uradno« na poti. Spominjam se, da je bil moj prvi transverzalni žig v domu pod Storžičem. Kako sem bil ponosen nanj! In kako šele na vrhu Storžiča! V času, ko sem hodil po transverzali, sem bil v domu pod Storžičem še šestkrat, na vrhu Storžiča pa štirikrat.

Moja transverzalna knjižica se je le počasi polnila z žigi, zato pa je moj zajetni zasebni planinski turistični dnevnik v tem času dobil dvojnik, ki je tudi že blizu do polovice popisan.

Kje vse sem bil med tem časom! Šestkrat na Triglavu, trikrat na Krnu, sedemkrat sem prehodil Pohorje, štirikrat sem bil na Peci, za Bogatin skoraj ne vem več. Kolikokrat sem se bil povzpel nanj, kot vojak v Zagrebu sem bil dvanajstkrat na Sljemenu – in še bi lahko našteval, pa bi bilo preveč brskanja po dnevniku.

Povsod je bilo lepo. Spominjam se, kako nisem in nisem mogel oči odtrgati od pravljичno lepega razgleda z vrha Raduhe na Solčavo... Nepozabno mi bo, kako sem nekoč ob pol petih s stolpa na Rogli zagledal Triglav. Ne prej ne pozneje ga z Rogle nisem nikdar uzrl.

Ko sem se s svakom odpravil na špic in škratico, smo doživljali nekoliko drugačno planinstvo od navadnega: poti na ta odmaknjena, »netransverzalna« vrhova so manj zavarovane, vrhova pa tudi redkeje obiskana. Od jutra do večera nismo srečali nikogar. Zato pa sem bil toliko bolj presenečen, ko sem na vsem lepem srečal v Gomiščkovem zavetišču pod Krnom svoja znanca iz domačega Maribora, profesorja Ferda Muzloviča in profesorja Antona Breznika, ki je tudi mene učil igrati klavir. S profesorjem Breznikom sva se nekoč srečala tudi v domu na Peci.

In Kamniške! S svakoma smo na Kamniškem sedlu zvečer utrujeni igrali tarok – ko me je nenadoma zmotil znan glas pri sosednji mizi. Nisem se zmotil: zares je bil moj profesor Jaroslav Jeřabek, ki me je že med vojno in po njej učil violino. Šestinsdesetega sem »prečil« Kamniške – to je bilo v zgodnjem poletju. Kamniške so bile polne snega – in občudoval profesorja Jeřabka in njegova razmeroma mlada sinova, ki so bili na poti vse od Maribora, njihov cilj pa so bile Jesenice... Pri priči smo opustili tarok ter se zapletli z Jeřabkovimi v prijeten pomenek. Seveda smo bili mi trije »bolj važni«, saj smo se šteli za bolj izkušene planince. Skoraj smo sklenili stavo s profesorjem in njegovima sinovoma, da bomo daleč pred njim na Kokrskem sedlu. Kako smo se uželi! Pod Kotlički smo kljub jasnemu vremenu – mi, »izkušeni

planinci« – zašli – in izgubili skoraj štiri dragocene ure. Ko smo jo nato zvečer zbiti ko turška fana primahali v Zoisovo kočo, so se Jeřabki že mastili s palačinkami...

Ali pa moje samotarsko križarjenje po zasneženem Čavnu in Nanosu. Tridesetega aprila lani je sonce sicer že močno pripekalo, toda snega je bilo še pol metra, ko sem do kolen moker prikrevsal do Bavčerjevega zavetiščā na Čavnu. Hotel sem vstopiti v kočo, vrata so bila zaklenjena, na njih pa je bil pritrjen karton z napisom v slovenščini in italijanščini: »Sem šel k bližnjemu kmetu po mleko. Pridem takoj!« Čudno se mi je zdelo le, komu igra transistor v koči, ko pa nikogar ni doma. No, sezul in preoblekel sem se kar pred kočo – na vročem pomladanskem soncu, in kmalu sem se pregrel. Pa se mi je zazdelo, da sem zaslišal v koči korake: potrkal sem ter jih skušal še enkrat odpreti. Malo bolj sem pritisnil – in vdala so se. »Ja veste, tisti listek sem lani pripel na vrata!« mi je hudomušno dejal oskrbnik. Ko sem uro kasneje hotel plačati, mi je dejal: »Ma ki ste letas prvi gost v tej hoči, plačaste samu klobasu!« Čaja in razglednic mi sploh ni hotel zaračunati. Več kot presenečen sem se poslovil od prijaznega oskrbnika. Nazaj grede sem se z roba zasneženega vrha Čavnā, kjer se pot prevesi na sever in navzdol, še enkrat naužil nepozabnega razgleda na Vipavsko dolino, ki je bila že vsa v cvetju, nad njo pa se je lesketal beli Nanos...

Pravijo, da na Pohorju ni medvedov. Ni res. Ko sem bil kot vojak nekoč na dopustu, sva jo z ženo mahnila čez Pohorje. Proti večeru sva prispela do Grmovškovega doma na Pungartu. Ko sva v kuhinji sedla k večerji, je oskrbnica v dnevni sobi zavpila: »Medvedi!« Pri priči sva z ženo odložila žlici ter jo ucvrila v dnevno sobo. Imeli smo kaj videti: iz gozda sta prihlačala dva kosmatinca, se, kot da bi bila zdresirana za cirkus, postavila na zadnje noge, se prijelā za ramena ter pričela plesati. Škoda, da tedaj še nisem imel fotoaparata; to bi bil posnetek, ki bi kandidiral za prvo nagrado na razstavi Planine in življenje.

In naši planinski krsti! Kot mladinski vodnik vodim v telesnovzgojnem društvu Železničar v Mariboru planinsko izletniški odsek, poprej pa sem bil predsednik in ustanovitelj planinskega društva Mariborski tisk. Povsod smo na izletih imeli na sporedu tudi planinski krst – seveda če smo prekoračili dva tisoč metrov. To je kajpada obred, ki zasluži vso pozornost.

Planinski krsti pridejo na vrsto najpogosteje ob koncu množičnih izletov. Lani smo na primer imeli krst v Tičarjevem domu na Vršiču. Avtobus nas je zapeljal iz Maribora do Bohinja in nas čez dva dni pričakal na Vrsnem nad Kobaridom, družčina 33 planincev pa se nas je napotila na transverzālno turo čez Komno na Krn in nato navzdol do Vrsnega. Tretjega dne zvečer smo imeli na Vršiču krst. Seveda je bil to dogodek za ves Tičarjev dom. Nekı avstrijski planinec je po krstu prišel k meni in mi dejal: »Madona, ist das fein; sowas möchte auch ich bei unseren Bergsteigern einführen...«

Planine združujejo ljudi vseh narodnosti in poklicev. V gorah smo si vsi enaki, ne glede na to, kaj je kdo. Planinstvo je zares slovenski šport številka 1. Mnogi so se mu zapisali z vsem srcem in izrabijo sleherno priložnost, da se napotijo v gore. Mednje se prištevam tudi jaz.

In slovenska planinska transverzala je pri otvoritvi teh ciljev idealna spodbuda, ki se kot rdeča nitka ves čas vije v popotnikovem mišljenju, v njegovem dojetanju naravnih lepot. In prav planine jih ponujajo na vsakem koraku.

POLOŠKA JAMA IN NJEN POMEN

PRI RAZISKOVANJU SLOVENSKEGA ALPSKEGA PODZEMLJA

ANDREJ KRANJC

Pred petimi leti sem v članku o Pološki jami nad izviri Tolmnike (Kranjc A., Plan. vestnik 9, 1967) v zvezi z nadaljnimi raziskavami te jame zapisal, da bomo prodrli dalje »morda le še nekaj deset metrov, mogoče nekaj deset kilometrov, morda bo že za prvim ovinkom konec jame, morda pa bomo po kakem stranskem rovu prišli v nov in še večji jamski sistem?«

Čeprav zazdaj slovenskim jamarjem v Pološki jami še ni uspelo prodreti nekaj deset kilometrov daleč, pa vseeno lahko rečem, da se je uresničilo drugo »pričakovanje« – od leta 1966 pa do danes so se vsako leto vrstile velike raziskovalne akcije v Pološki jami, glede na število udeležencev in trajanje nedvomno največje v zadnjih letih. Organizirala sta jih Inštitut za raziskovanje krasa SAZU v Postojni in Jamarska zveza Slovenije – tako se je na V. zborovanju slovenskih jamarjev in raziskovalcev krasa v Domžalah spomladi 1971 preimenovalo dotedanje Društvo za raziskovanje jam Slovenije. Poleg teh so se vrstile tudi manjše raziskovalne akcije posameznih jamarskih skupin, katerih delo pa je kljub temu mnogo pripomoglo do današnjega poznavanja tega alpskega podzemskega sistema, kakor upravičeno lahko imenujemo to jamo, saj so ravno na teh akcijah dosegli najnižjo točko v jami, prekopavali podore in širili ožine In trud cele množice jamarjev, od strokovno usposobljenih znanstvenikov pa do slučajnih tujih obiskovalcev, ki so se priključili raziskavam, ni bil zaman – danes je Pološka jama z okoli 675 metrov višinske razlike med najvišjo in najnižjo doseženo točko najgloblja jama v Jugoslaviji ter z dobrimi 10 kilometri rovon druga najdaljša jama, takoj za Postojnskim sistemom.

Za raziskovanje zadnjih let je značilno predvsem prodiranje navzgor, v smeri proti

---

SMUČARSKA PSIHLOGIJA za zdaj še ni veda, za reklamo pa ni odveč, če se tudi o njej skromno spregovori, saj trgovina in proizvodnja v raznih državah računa z milijonskimi množicami smučarske igre okoli žičnic in liftov. Psiholog dr. W. Beyer (Beigst. 1971/4) se vprašuje iz kakšnih psiholoških vzrokov prihaja do smučarske epidemije in odgovarja z odgovorom, ki ga svet v raznih mutacijah pozna že sto let. Moderna industrijska družba je enolična, nejevoljna, z dolgočasna, naporna, preglasna, v njej drug drugega jemljejo na muho, kontrolirajo, registrirajo, eksaminirajo, kritizirajo in končno bolje ali slabše penzionirajo. Človek moderne industrijske družbe pri delu ni – srečen, v stanovanjskih blokih nezadovoljen, na cesti ogrožen, zvečer pa ga posiljuje televizija. Ni čudno, če upira oko v konec tedna, kot v »rožo mogoto«, ki ga bo osrečila. Beli zimski paradiz mu ponuja, da postane človek, prav po Goethejevem izreku: »Tu sem človek, tu smem to biti!« Smučanje pa ni samo sneg in dričanje, je še mešana opojnina, ki ima svoje psihične osnove.

Najprej je tu uniforma, prostovoljna, torej ne ona z disciplino, a vendarle z »diferenciacijo«, kar je za modo bistveno. Modna nečimrnost na deskah je bila že pred vojno onstran pameti, v današnjih časih pa je vsak smučki cirkus prava razložba najrazličnejših modnih inačic za petične, bogate, za športne ase, za manekene, in za preproste, naravne ljudi, ki si krojijo modo po svoje.

Nato so pri smučanju čudeži tehnike, čudež pa je najljubši otrok vsake vere, tudi smučarske (Alojzij Gradnik nam je že v 30 letih tega stoletja zapel »Smučarjevo molitev«). K uniformi spada orožje, v tem primeru sistemi smučarske opreme: Najprej smučji živih barv, vseh sort profilov, vsako leto kaj novega, čakamo samo še na smučji, s katerimi bi ne mogli več pasti. Smučarski polškornji se spreminjajo v napol španske škornje, vlivajo se zdaj iz plastike, le avtomatike pri obuvanju in sezuvanju še ni. Vezi so pravi finomehanski čudeži, zaradi katerih se ni treba več pripogibati (čeprav je pripogibanje zdravo). Kaj vse se ponuja z naočniki, palicami, čeladami, – skratka bleščeča uniforma z mnogimi variantami za moderne viteze, ki se v bistvu ne dele več v delodajalce in delojemalce.

Pri smučanju pridejo dalje do izraza razni nagoni, predvsem tekmovalni, ki je v bistvu »agresijski«, pri après-ski pa je močno aktiven erotični in to v vseh variantah in fazah. Pri smučanju je dosti gneče za človeka, ki je ja socialno bitje: kače so pri

planini Lašci in vrhu Osojnici (1380 m), za razliko od prvih let, ko so jamarji sledili predvsem glavnemu rovu in potoku čim bolj strmo navzdol – do sifona (ta je že precej nižje, kot je pa nadmorska višina stanov na planini Polog). Za zgornji, novejši del jame so značilni tesni, nizki prehodi – kakšno je prodiranje skoznje, najboljše pove njihovo ime v jamarskem žargonu »preše« – vmes pa velike dvorane, največji opdzemski prostori sploh v Pološki jami (Velika, Divja, Tiha dvorana). V tem delu je bila še posebej potrebna dobra alpinistična tehnika prirejena za podzemne razmere, pri tem je potrebno omeniti »ekstremiste« jamarskega kluba Ljubljana-matica, za premagovanje visokih kaminov, to je navpičnih rofov v jami, ki pa za razliko od brezen potekajo od glavnega rova navzgor in ne navzdol. Pa tudi vprašanja transporta, hitrih zvez in dobre orientacije so bila včasih zelo pereča.

Strokovnjaki menijo, da so danes večji deli Pološke jame že odkriti, potrebno bo le še pregledati in seveda tudi premeriti številne manjše stranske rove in kamine (nekateri upajo, da bo mogoče prodreti iz najvišjih delov jame direktno na površje nekje pod vrhovi Osojnice), če nas ne čaka novo presenečenje, ki pa bo vsekakor prijetno presenečenje.

Poleg teh rekordnih dosežkov so nedvomno zelo pomembni za spoznavanje alpskega podzemlja tudi znanstveni rezultati, čeprav jih zaenkrat še ni mogoče točno ovrednotiti, saj so zbrani številni morfološki, geološki, hidrološki (v jami je bilo izvršeno tudi barvanje vode in je s tem dokazana zveza med potokom v jami in izviri tik ob Tolminki pod Pologom) in biološki podatki, da niti ne omenjam vrednosti pridobljenih izkušenj za organiziranje jamarskih odprav in velikih raziskovalnih akcij. Pomen Pološke jame se jasno izraža tudi v tisku, saj se po številu člankov o raziskavah tega sistema tako v dnevnem časopisu kot v revijah in drugih glasilih (Tovariš, Planinski Vestnik, Proteus, Naše jame) lahko meri z njo v novejšem času le še Triglavsko brezno.

Do jeseni leta 1967, to je do prvega večjega skupnega raziskovanja Pološke jame, je bilo na območju slovenskih Alp (v tem sestavku štejem za slovenske Alpe le gore v okviru SR Slovenije, ker so podatki za slovenski alpski svet zunaj jugoslovanskih

---

žičnicah, na cesti smučarji – na pistah levi – čakajo pohlevno kot ovce, individualisti se shicofreno pri plesu spremene v brezoblično bitje, ki ure in ure mendra v gneči, nato pa spet izniči svoj individuum v procesiji reflektorjev, odbijač pri odbijaču, na kilometre dolgo.

Pri smučanju se lahko izkažejo razni perverznejši, brez škode: nekateri se zanje ne zmenijo, drugi jih občudujejo: Razne prisilne nevroze se tu poljubno košatijo, npr. pri fanatičnih pristaših zagorelosti, sadistični poklicni in nepoklicni učitelji uživajo nad mukami učencev, masohisti so skoraj vsi, če se ustavimo pri »oklopnikih« (pancerjih), narcisov pa je toliko, kolikor je priznanih in nepriznanih asov.

Res, veliko dela za psihologe, da bi opisali in razložili duhovni obraz modernega smučarja, ki zgodaj vstaja, se muči na slabo spluženih cestah, se bori za parkirni prostor, potrpežljivo podaljšuje vrsto, pri žičnicah podivja, če ga kdo odrine, zdrvi po pisti navzdol, da bi se čimprej spet znašel v kaši, prezeba, trpi lakoto, pada, si lomi ude, se zaljublja, izgublja ključke, prijateljico, celo ženo, zabavlja čez pohlepne žičničarje, gostilničarje in hotelirje, čez kmete, ki vozijo gnoj, v ponedeljek pa vsem pripoveduje, kako imenitno je bilo vse, in spet čaka na konec tedna.

Dr. Beyer tole podoba konča z ugotovitvijo, da je take vrste smučanje neke vrste duhovno zamačitev, opoj, v katerem je trpljenje lažje. – In z Goethejem »Ha, kako besni nesrečnež, in ne ve, zoper kaj naj besni«. Ali ni to vendarle malce prehudo? Ali pa je želja, da bi se prosti čas vendarle bolje izrabil, da bi se ne podvrgel tako do kraja industrijski izrabi pojava?

TOPONIMIJA JEZIKA KEČUA za nas, za naš ekspedicionizem še ni važna, utegne pa se zgoditi, da bomo svoj ekspedicijski program nekoč lahko razširili tudi na južno-ameriške Ande, morda prav na perujske, kamor je odšlo že toliko evropskih in ameriških ekspedicij. Kadar transkribiramo imena vrhov v Cordilleri Blanci ali Huayhuash, moramo računati s španskim sporočilom in zapisom, s fonetskimi napakami in spremembami kolonizatorja, ki je imel težave z izgovorjavo jezika kečua. César Morales Arnao je v Rivisti Mensile 1970/8 zapisal, da je zelo težko za etimologijo priti do jezika Inkov in do jezikovnega stanja ob koncu kulture chavin. Danes je poleg tega v jeziku kečua proces kontrakcije glasov precej hiter. Za kečuo velja, da je zelo bar-

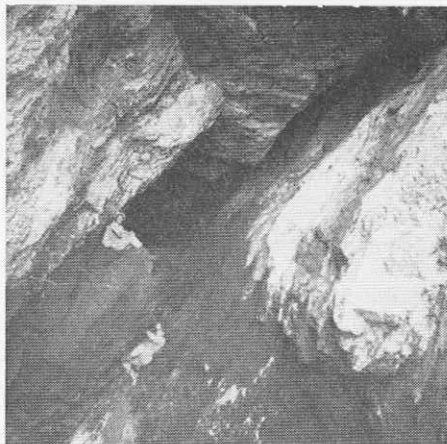
meja teže dostopni in ker tamkajšnja raziskovanja z našimi niso povezana) znanih 472 speleoloških objektov, jam in brezen, a danes jih je znanih 584, kar pomeni porast za 24 %, medtem ko je število raziskanih jam v vsej Sloveniji v istem obdobju naraslo za 18 %. To nam vsekakor kaže na povečano zanimanje za alpsko podzemlje in rezultat tega zanimanja je intenzivnejše in podrobnejše preučevanje notranjosti naših gora v zadnjih letih. Pri tem pa moram opozoriti na dejstvo, da število na novo registriranih oziroma odkritih objektov ni vedno sorazmerno z raziskovanji, kajti če bi bilo vse to ogromno delo, ki je bilo potrebno za raziskovanje Pološke jame usmerjeno v raziskovanje in registriranje manjših speleoloških objektov v naših Alpah, bi bilo njihovo število oziroma odstotek njihovega porasta nedvomno še mnogo večji, kot pa je naveden zgoraj. Koliko je speleoloških objektov v posameznih alpskih skupinah ter njihovo primerjavo s številom objektov po ostali Sloveniji, nam najbolje prikaže spodnja tabela:

Regija	Stanje jeseni 1967		Stanje jeseni 1971		Porast	
	število	%	število	%	število	%
Julijske Alpe	387	12,8	471	13,3	84	21,7
Kamniške Alpe	74	2,5	92	2,6	18	24,3
Karavanke	11	0,4	21	0,6	10	90,9
Alpe skupaj	472	15,7	584	16,5	112	23,7
ostala Slovenija	2528	84,3	2950	83,5	422	16,7
Skupaj	3000	100,0	3534	100,0	534	17,8

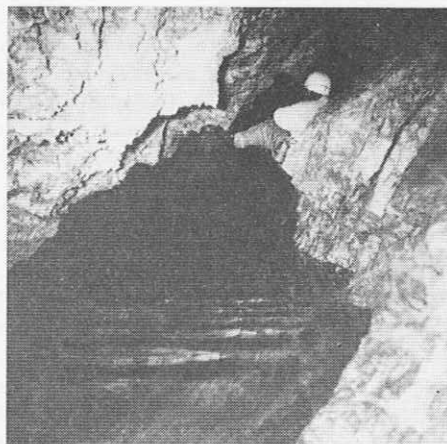
(Po podatkih arhiva Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni.)

vit, deskriptivno močan jezik, razumljivo pa je, da pri imenih vrhov domači viri ne morejo biti natančni. Zato so imeli Nemci in Italijani velike težave pri ugotavljanju domače toponomastike (dr. Kinzl, Raimondi). Zato so si pomagali z lastnimi poimenovanji, posebno je bilo to v navadi pri italijanskih ekspedicijah ing. Ghiglioneja, vodje ekspedicijske, ki so jih organizirala mesta Bergamo, Torino, Biella, Como, Milan in Rim. César Morales Arnao, ki smo ga v prejšnjih letih omenjali kot glavnega informatorja za evropske ekspedicije, si prizadeva, da bi iz avtohtone toponomastike rešil, kar se še da rešiti. Sledi razlaga nekaterih andskih imen, ki smo jih tudi v našem glasilu v rubriki »Razgled po svetu« večkrat navajali. Alpamayo npr. je sestavljena, alpa pomeni zemlja, mayo reka. Ime naj bi označevalo reko, ki jo napaja ledenik Janrarurish in ki priteče v dolino po globokih debreh, kot da bi pritekla pod zemljo. Chacaraju – chacra – oranje, raj, led, pomeni goro z zaledenelimi stenami, ki so jih razorali plazovi. Huandoy pomeni grič – ime naj bi pomenilo veliko ledeniško grobljo na začetku doline Ancash. Huascaran, huasca vrv, uran spuščena, pomeni, da je treba biti previden pri vzponu in na ledenikih. Jirishanca, jirish kolibri, chanca noga – profil te gore spominja na kolibrijev kljun. Pucahirca, puca rdeč, hirc gora, ime označuje rdečkasto lice te gore. Ranrapalca, ranra, kup kamenja, palca dva vrha, ime opisuje goro z dvema vrhovoma. Yerupaja, yuri roditi, huacan vzdihujoč, kar pomeni, da je težko doseči lep pogled na to goro. – Vsekakor je Moralesovo delo pomembno, saj gora ni športni objekt, temveč predmet raziskovanja in spoznavanja. Gore ne poznaš, če ne poznaš ljudi, ki živijo v njeni senci in ki so ji dali ime. To spada k »duši« gore, to je, k vsemu tistemu, s čimer je gora in planinstvo tudi kulturni pojav.

GORJANI, HRIBOVCI, prebivalci na zemeljskih višinah, so pravzaprav zelo star pojav, ki sega daleč v antiko. S svojim bivanjem pobijajo posplošeno trditev planinskih učbenikov, ki govorijo, da se je človek bal hribov in gora, češ da tam prebivajo bogovi ali zli duhovi, pošasti vseh mogočih oblik in razsežnosti. Tako so mislili ljudje v Evropi še v dobi razsvetljenstva, tako mislijo še danes domačini na drugih kontinentih. Protislovnost? Lahko bi rekli: Gore so ljudi odbijale, a prav tako v istem času tudi pritegovale. Vkreber jih je gnala lakota in želja po varnosti. Ali vam, ko

Jama izvira Savice. V suši
1971 je zgornji slap presahnal...

... a rovi v notranjosti
so ostali zaliti

Foto A. Kranjc

Naj samo še podčrtam bistveno ugotovitev te tabele: v zadnjih štirih letih se je število registriranih speleoloških objektov v izvenalpski Sloveniji povečalo za 17%, število speleoloških objektov v Alpah pa za 24% v poprečju. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je v Sloveniji več kraškega sveta zunaj Alp, kar relativno še poveča delež raziskav, posvečenih alpskemu podzemlju, in torej ni zgrešena trditev, da v zadnjih letih zanimanje za naš visokogorski kras raste. In v tem je gotovo čutiti vpliv Pološke jame, saj se je izkazalo, da se je jama, ki je bila dolga leta znana le kot majhen, nepomemben in nizko pod gorami ležeč rov, brez obširnega zaledja visokih planot in podov, po trdovratnem in res detajlnem raziskovanju povzpela na prvo mesto jugoslovanske lestvice najglobljih brezni, po dolžini rogov pa se uvršča na

greste mimo naših hribovskih zaselkov v višinah od 800 do 1000 m, ne hodi na misel vprašanje, le kaj je gnalo našega človeka tja gor pred 700 in več leti? Posebno, če vam je kaj mar, kaj ga danes žene s hribov v dolino?

500 milijonov ljudi danes živi v višinah nad 2000 m, ugotavlja Franco Lamberti-Bocconi (R M 1970/8), Cuzco, stara prestolnica Inkov, leži na 3000 m. Lhasa v Tibetu, La Paz v Boliviji sta blizu 4000 m. Cerro de Pasco in Potusi ležita še višje. V Andih, v Nepalju in v Tibetu leže vasi na višini 4500 m, pastirji živijo še višje. V Chilu so rudniki na 5500 m, cesta tam premaga višino 6100 m. V takih višinah ugotavljamo biološko utrujenost (meništvu in celibatu v Tibetu? V Andih so noseče ženske spravljali v nižave, španski conquistadorji so ustanovili Limo zato, ker okoli višje Jauje domača živina ni bila dovolj plodna). Skratka: k biološki trudnosti je treba pritegniti ekonomiko. Biološko vprašanje človeka v višinah ima več sestavin in to: 1. nizki atmosferski pritisk, 2. zmanjšani pritisk kisika, 3. manjšo vlažnost zraka, 4. mraz, 5. radiacijo.

Atmosferski pritisk se pri višini 5500 m zmanjša na polovico, na najvišjih vrhovih pa pada na eno tretjino od tiste pri 0 m. Za organizem to pomeni potrebo po adaptaciji in izravnavanju ravnotežja med notranjim in zunanjim pritiskom plinov (plini v želodcu, črevesju, v srednjem ušesu zaradi zmanjšanja zunanjega pritiska lahko povečajo svoj volumen za dva do trikrat. – Pomanjkanje kisika, to je parcialno manjši pritisk kisika, je še pomembnejši od atmosferske redukcije. V zraku je 20% kisika, kar pomeni, da na višini 5500 m 20% kisika pomeni polovico manj kot na morju. Zato je treba v tej višini »bolj in več« vdihavati, aspiracija mora biti močnejša, to pa pomeni večje delo dihalnega mišičja in večjo porabo kisika za to delo. Teoretično to pomeni Sisifovo delo, saj kisika za drugo delo skoraj ne ostaja, vse mišičje to občuti, vsako najmanjše delo (obuvanje, sezuvanje) je že velik napor, trpé živci, torej možgani, intelektualni procesi, zmožnost za abstrakcijo in kritičnost, pride do čustvenih anomalij, depresij, tečnosti, brezčutnosti, to je do usodnega »izničjenja« čustvenega življenja. – Mraz je neizogiben zaradi višine in zaradi stanovitnih vetrov, potrebne so torej »kalorije«, to pa je v zvezi z dihanjem in presnovo. Mraz in pomanjkanje kisika se torej ne bi smela srečati, v višinah pa skupaj nastopata zoper človeka. Tudi mrzli zrak, ki ga v višinah vdihavamo, terja od pljuč energijo, da se segreje. Respiratorno delo se pri normalnem režimu 15 do 20-krat na minuto ponovi,

drugo mesto v Jugoslaviji, pri tem pa še niso vsi rovi raziskani in še vedno obstaja upanje za nadaljevanje. Ravno ta dejstva vzpodbujajo predvsem tiste slovenske jamarje, ki želijo, da bi se slovenske jame spet približale vrhovom svetovne lestvice najdaljših in najglobljih speleoloških objektov (saj še ni tako dolgo tega, kar so bile tako naše jame kot brezna znane kot najdaljše oziroma najgloblja na svetu). Torej je Pološka jama najboljši dokaz zoper pesimizem, ki se je pojavil pred nekaj leti, ko smo slišali »... da se nam dozdeva, da v naših Alpah ne bomo odkrili velikih jam, kot so poznane iz Severnih Apneniških Alp.« (Novak D., Plan. Vestnik 7, 1967), dokaz, da nam naše Alpe dajejo še dovolj upanja in da za nas kot za bodoče generacije hranijo še velika presenečenja.

Poleg številčnega, kvantitativnega kriterija moramo upoštevati tudi kvalitativnega, kajti ni pomembno samo, koliko speleoloških objektov je v naših Alpah, ampak je še pomembnejše, kakšni ti so. V Alpah številčno močno prevladujejo brezna nad jamami, zato alpski vodoravni objekti – jame v lestvici najdaljših slovenskih jam ne pomenijo dosti, z izjemo Pološke jame na drugem mestu. Naj kot zanimivost pripomnim, da je najdaljša jama v Evropi Hölloch, ki meri 109 kilometrov, tudi v Alpah. Druge slovenske alpske jame, brez Pološke, pridejo po dolžini šele približno na 20. mesto in dalje. Zato pa je pomen brezen v alpskem svetu mnogo večji. V Sloveniji je danes znanih približno 85 brezen, globljih od 100 metrov, in med temi jih je kar 17 iz alpskega sveta – to je 20 %, kar je zopet več, kot pa je delež alpskih objektov v celotnem številu vseh registriranih jam (17 %), in torej tudi potrjuje domnevo, da ravno v Alpah lahko pričakujemo naše najgloblje speleološke objekte. Najlepše nam to dokazujeta Pološka jama in Brezno pri gamsovi glavici. Od naših alpskih brezen jih je sicer največ na območju Julijskih Alp – 12 (od tega kar 6 v Kaninskem masivu, kar kaže na dobro raziskanost tega ozemlja), v Kamniških Alpah so tri, dve pa sta v Karavankah, in sicer obe na Raduhi.

Pravkar omenjeno Brezno pri gamsovi glavici za Pršivcem nad Bohinjskim jezerom, ki ga je odkrila in pričela raziskovati Jamarska sekcija PD Železničar iz Ljubljane, je zopet eno takih »velikih« presenečenj. Po nekaj dneh napornega raziskovanja

---

v višinah naraste na 50 do 60-krat. Pri normalnem režimu vdihavamo 10 do 20 l na minuto, v višinah pa pride na 100 l.

Zelo je nevarno pomanjkanje vlažnosti. Suh zrak telo suši, mu ropa vodo ne samo v dihalnih organih, ampak povsod. Zato je žeja v višinah nekaj nujnega, čeprav bi jo zaradi mraza ne pričakovali. Nastopijo tipični saharški sindromi, bolesterne žeje. Sončna radiacija tudi ni kar tako zaradi kvantitativnega in kvalitativnega povečanja. Če pade temperatura v senci na 30° ali 40° C pod ničlo, vsak nepokriti del telesa lahko dobi težke opekline. Utegne se zgoditi, da je v šotoru težko zdržati zaradi vročine, zunaj šotora pa istočasno zaradi mraza.

Vse to lahko povzroča posledice na kateremkoli človekovem organu. Edina obramba je aklimatizacija, zaradi katere je prišlo do nove medicinske znanosti, »višinske medicine«. Ta je ugotovila, da »akutna gorska bolezen« ali akutni višinski (gorski) »sindrom« še ni bolezen, vendar resen alarm, da mora telo začeti z novo serijo stabilnih modifikacij, če hoče normalno opravljati svoje funkcije v novih okoliščinah: povečati se mora število krvnih teles, spremeniti se mora dihalni biokemizem na večjo izrabo kisika, celice, posebno mišična vlakna morajo delovati bolj ekonomično. Če telo temu ni kos, pride do patologije, do prave gorske bolezni, do kroničnega gorskega sindroma ali do zmrznjenja, do smrti zaradi zmrzovanja, izčrpanosti, pomanjkanja kisika (anoksije) itd.

Danes višinska fiziologija razpolaga z ogromnim gradivom, ki se je natekalo od konca 18. st. dalje in kasneje še posebej z izkušnjami letalstva. Morda bi do koristnih zaključkov prišlo prej, če bi se znanstveniki različnih narodov, ki so izkušnje zbirali, povezali, da bi čimprej prišlo do uspešnega zdravljenja. Tragedij, ki jih je človek doživel v višinah, je bilo toliko, da je strah pred višinami ostal in da je še danes kljub napredku tehnike in medicine pričujoč. Vendar človek kljub temu ne odneha, višina ga priteguje – vse do vesoljskega brezbrežja. V enem desetletju (1950–1960) je človek premagal višave, v katerih je prej umiral tri desetletja. To je potrjevalo staro resnico, da se človek lahko adaptira, aklimatizira. Prišlo je do nove znanosti, do »fiziologije v izjemnih okoliščinah«. Lahko bi rekli, da je alpinistična medicina veliko doprinesla k »vesoljski specialni medicini«. Natura non facit saltus, narava ne dela skokov.

(kako so prinesli vso opremo in hrano v višino preko 1600 m, do vhoda, je poglavje zase, vsekakor bolj trpko za udeležence) jih je ustavila kaj banalna ovira – zmanjkalo jim je lestvic. Ampak ustavili so se šele v globini 500 metrov. In pod seboj so videli, da se brezno še nadaljuje v globino, a ta je bila zanje nedosegljiva.

Tako lahko rečemo, da se je na račun zadnjih odkritij v Pološki jami in Brezna pri gamsovi glavici lestvica najglobljih slovenskih jam takorekoč čez noč spremenila – v enem letu so brezna z dinarskega krasa izgubila prvenstvo, Pološka jama se je s četrtega mesta povzpela odločno na prvo mesto (saj je kar dvakrat globlja od dosedanjega najglobljšega Habečkovega brezna), drugo mesto pa je zavzelo do pred kratkim še popolnoma neznano in neregistrirano Brezno pri gamsovi glavici. Vendar se oba objekta med seboj močno razlikujeta, saj je Pološka jama res jama v ožjem pomenu besede – nepregleden splet rovov, često zelo strmih, ožin in dvoran, medtem ko je Brezno pri gamsovi glavici res pravo brezno, že sam vhod je navpičen jašek, nato pa si slede v globino različno globoke, pretežno po nekaj deset metrov, stopnje – brezna in ta oblika močno prevladuje nad vmesnimi, pretežno poševnimi povezavami – rovi.

Pričakujemo, da bo letos Jamarska sekcija PD Železničar organizirala novo odpravo k temu našemu »velikanu« in se nestrpnost sprašujemo, kaj bo v bodoče najgloblji jugoslovanski speleološki objekt: jama ali brezno. Pološka jama ima teoretično precej manjše možnosti za »podaljšanje« navzgor oziroma navzdol, medtem ko je teoretično Brezno pri gamsovi glavici lahko globoko okoli 1000 metrov (približno do gladine Bohinjskega jezera) – a kaj, ko lahko zagozden skalni blok postavi vso teorijo na glavo! Na vsak način pa sta nam navedena objekta okrepila mnenje, da moramo predvsem v naših Alpah iskati jame, ki bi se lahko uvrstile v sam vrh svetovne globinske lestvice. Morda se bo končno izpolnilo skrito upanje vseh jamarjev, ki so poletje za poletjem preiskovali luknje in špranje na Komni, Triglavskih, Kriških, Kamniških in Kaninskih podih, da bi odkrili jama, ki bi jim omogočila prodreti v samo osrčje in prav do vznožja naših Alp.

V stenah nad severnim bregom Bohinjskega jezera je že dolgo znana jama Govic

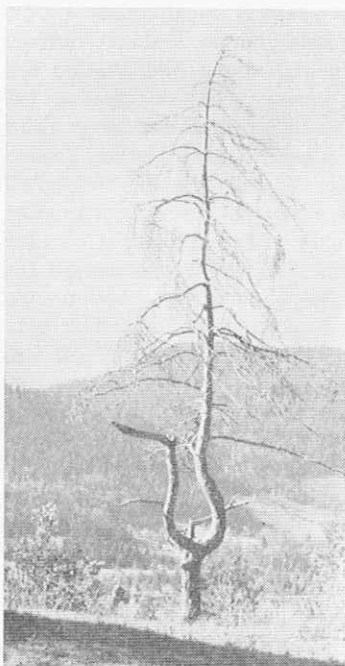

Foto E. Adamič

SAMOTNI BREZI

Samotni brezi, uklenjeni v goljavo pod Kureščkom, je slana že zgodaj jeseni odpela omrtvele liste. Jutranji veter jih je bil kot staro cekinasto peno ujel v naročje, rahlo ponesel in položil dol na bele konice odrevenele trave in iz njih na srebrni ponjavi spletel nov vzorec neminljive zamisli.

V melodije njenega nemirnega listja, s katerim se je sanjavo šelesté oglašala v orkestru poletne rasti, so zdaj privršali mrazni vetrovi, zgrabili v piramido krhkkih strun in zabrenkljali prastare melodije. Odletavale so z vetrovi in se z neslišnimi nihaji vračale v mrežo po nove pesmi. Niso se oglašale tako ostro kot mogočne smreke in jelke, tudi ne robato in bučeče kot hrastovje in bukovje. Nežno so šepetale, kot bi hrepeneči tanki prsti ubirali ljubezensko vižo.

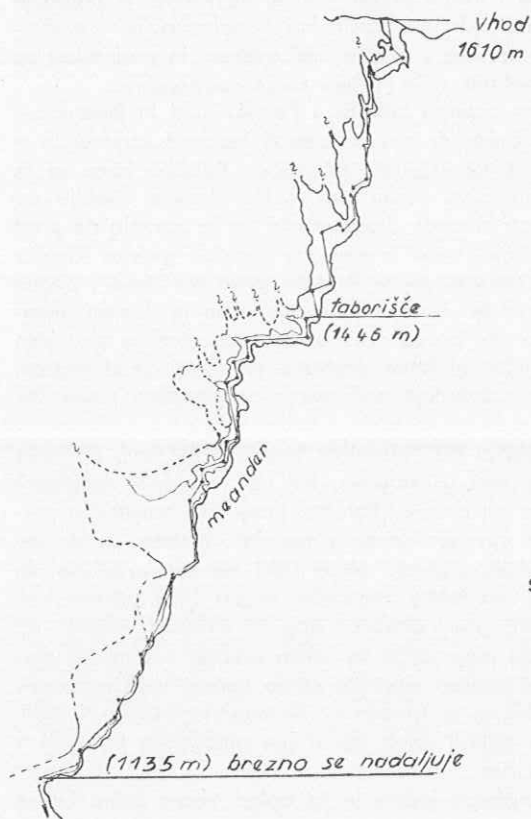
Gola breza kakor lira sanja o novem brstenju. Bila je nemara samotno drevesce z enim deblom in s tolikim hrepenenjem za belo rastjo, da je odgnala še eno steblo. Breza posebnica, kakršne ni bilo daleč tam na okrog. Morebiti takšne nemara res nikjer ni.

Kdo je pokončal eno steblo, ko je vzkipelo v višino? Rast? Morda strela ognjena? Smrt, vihar? Clovek brez srca?

Lira z okrnjeno rastjo nam sama odgovarja. Čeprav pohabljena, je pretresljivo znamenje nemega hrepenenja; čaka brez upa in vztraja s pogumom, ki ne prizna poraza: Živeti, obstati.

Ernest Adamič

Skica Brezna pri gamsovi glavici

(Novak D., Planinski Vestnik 1, 1960). Njen vhod, iz katerega po močnem deževju bruha voda v obliki slikovitega slapu, je preko sto metrov visoko nad gladino Bohinjskega jezera in jamarjem je uspelo prodreti po jami navzdol do globine 105 metrov, tik nad nivo jezerske gladine. Voda, ki bruha iz te jame, se nedvomno zbira tudi z ozemlja za Pršivcem – in ravno tam je Brezno pri gamsovi glavici. Zračna razdalja med obema vhodoma je le 1700 metrov, Govic se nadaljuje od vhoda proti severu dobrih 200 metrov daleč v zračni črti – in generalna smer Brezna pri gamsovi glavici kaže proti Bohinjskemu jezeru. Sama od sebe se vsiljuje domneva, da dva tako velika podzemna objekta v relativno tako majhni oddaljenosti ne moreta biti drug od drugega popolnoma neodvisna. Po mojem mnenju sta oba objekta celo neposredno povezana, če je pa ta povezava tudi za človeka prehodna, lahko ugotove le nove jamarske raziskave, tako seveda v Breznu pri gamsovi glavici, kot tudi v Govicu samem, kjer je še nepreiskan oziroma nepreplavan končni sifon, pa tudi drugi deli jame niso tako dobro pregledani, da ne bi bilo možno eventualno nadaljevanje, saj še leta 1968 D. Novak piše, da »je notranjost jame še vedno nepreiskana« (Planinski Vestnik 6, 1968). Z raznimi drugimi raziskavami (geološkimi, tektonskimi, hidrološkimi, morfološkimi) je vsekakor mogoče ugotoviti, če sta potoček v Breznu pri gamsovi glavici in voda na koncu Govica v neposredni zvezi. Sicer pa znaša zdaj višinska razlika med najnižjo doseženo točko v Breznu pri gamsovi glavici ter vhomom v Govic, ki je takorekoč najvišja točka te jame, le še 480 metrov. In kaj bi s tem dosegli, če bi jamarjem ta podvig, namreč prodor iz Brezna pri gamsovi glavici v Govic, uspel? Vsekakor bi bil to ogromen in pri nas absolutno rekorden uspeh. Slovensko brezno bi se verjetno uvrstilo na drugo mesto v svetovni lestvici najglobljih speleoloških objektov, kar bi bila vsekakor najboljša afirmacija

slovenskega oziroma jugoslovanskega jamarstva v svetu in tudi doma, kot tudi našega krasa sploh, da znanstvenih in drugih pridobitev niti ne omenjam. In konec koncev bi bila to zopet nova, močna vzpodbuda za nadaljnji razvoj slovenskega jamarstva in za raziskovanje naših gor, še močnejša, kot so bila odkritja v Pološki jami. Tega bi se morali vsi krepko zavedati, ne samo aktivni raziskovalci-jamarji, kajti tako velike raziskave so, predvsem zaradi velikih stroškov, posredno ali neposredno odvisne od celotne družbe in njenega odnosa do speleološke dejavnosti.

Čeprav se sliši za nepoučene morda malce čudno, je res, da si ravno v alpskih jamah in breznihi veliko obetamo od nove raziskovalne tehnike v jamarstvu – podzemeljskega potapljaštva. Ne smemo namreč pozabiti, da je npr. najnižja točka Pološke jame sifon (del rova, ki je stalno do stropa zalit z vodo) in da je torej nadaljnje prodiranje v globino možno le s potapljaško tehniko. Tudi Govic se konča s sifonom, kot sem že omenil zgoraj, in morda se ravno za tem sifonom skriva povezava z dnom Brezna pri gamsovi glavici. Jama, iz katere izvira slap Savica, je dolga dobrih 100 metrov, to se pravi, da je jamarjem uspelo prodreti po njej tako daleč, do tam, kjer jih je ustavil sifon. Če pomislimo na ogromne količine vode, ki ob visokem stanju voda bruhajo iz te jame, in na to, da je višinska razlika med izvirov Savice in Črnim jezerom, neka zveza med njima gotovo obstaja, 500 metrov, si morda lahko ustvarimo megleno predstavo o tem, kakšni podzemski prostori se skrivajo za sifonom – izvirov Savice. In suša v poletju 1971 je bila kot nalašč za jamarske raziskave take narave.

Našel sem le nekaj speleoloških problemov iz naših Alp, katerih rešitev pa bi po mojem mnenju pomenila vrhunske dosežke slovenskega jamarstva. A koliko je takih problemov še drugod po naših gorah, le da zanje še ne vemo, kjer bi se ob podrobnem pregledu in preučevanju pokazale prav take ali morda še večje možnosti za prodor v naše gore, v njihovo drobovje! Še vedno ni rešen problem Triglavskega brezna. Nujno je stalno kontroliranje stanja ledu v njem. Na italijanski strani Kanina so odkrili 900 metrov globoka brezna, na Kaninu, Kredarici, v Kamniških planinah, na Raduhi se že zdaj spuščajo naši jamarji celo v globine preko 200 metrov. Številne kraške jame – izviri na vznožju slovenskih Alp nam gotovo skrivajo še neslutena presenečenja. Prepričan sem, da bomo čez leta lahko zapisali: z raziskavami Pološke jame se je pričelo obdobje »velikih odkritij« v podzemlju slovenskih Alp.

ZASENČENI RAZGLEDI

DR. IVAN GAMS

Spoštovani urednik, rad bi ti opisal vzpon, ki sem ga opravil poleti 1971. Ne gre za kak štiritisočak. Šel sem na samo 747 m visok hrib, ki smo mu nekoč pravili hrib sv. Ahca ali kar Sv. Ahac, drugi zvezek Krajevnega leksikona Slovenije pa navaja zanj ime Gora. Pri razgledih z alpskih snežnikov mi je že dolgo pritegoval pozornost na jugovzhodni strani Ljubljanske kotline s svojo stožčasto obliko. Saj se tako ljubko vzpenja iznad globoko zajedene doline Želimejščice in iznad Barja. S ceste na Turjak res ni daleč na njegov vrh, toda v vročini, kot je bila tisti poletni dan, bi se pot še bolj vlekla, če se ne bi spotoma spominjal razgleda, ki sem ga z vrha užival pri zadnjem obisku tik po zadnji vojni. S poti, ki obkroža cerkev sv. Ahcà, res nisem mogel več pregledati vsega, kar nudi obzorje, ker so razgled že utesnjevale skupine mladih smrek. Toda na zeleno preprogo Grosupeljskega polja in na Barje, vse prepreženo s kanali in potoki, je bil razgled bogovski. V kri mi je prišlo, da razgled, ki mi ga ponuja vrh kot plačilo za hojo navkreber, uživam po obrokih. Najprej obkrožim vrh, da lahko uživam ob pogledu na vijugaste dolinice,

sončna in senčna rebra, na gore odete v zelene gozdove ter na nakodrane oblake na nebu na posameznih straneh neba. Krona je seveda še pogled z vrha.

Po tej navadi sem tudi lani hotel najprej obkrožiti vrh Sv. Ahca po nekdanjem kolo-vozu, ki se menda drži nasipov prazgodovinskega gradišča. Toda smreke so ga že zarasle tako goste, da so s krošnjami zastrle ne samo horizont, temveč tudi že nebo. Poskušam na vrhu, a tudi tu, pri razpadajoči cerkvi, brez uspeha. S težkim srcem sem moral spoznati, da je ta prikupni hrib odpisan iz seznama mojih planinskih poti. Spoštovani urednik, ne bi ti omenjal hrib Sv. Ahca, če bi bil to osamljen primer. V zadnjih letih je podobnih razočaranj vse več. Pred nekaj sto leti je bila vsaj na vrhu brez gozda večina naših sredogorskih vrhov. V tuji literaturi sem zasledil za ogoličenost vrhov poseben termin. O vzrokih zanj se v znanosti še pripravajo. Nedvomno je k ogolelosti prispevalo tudi srednjeveško požigalništvo za pridobivanje pašnikov in travnikov. Gozdni požar pa prileze na vrh, kjerkoli ga podtakneš. Z najbolj razglednih vrhov so v času obrambe pred turškimi vpadi kurili kresove. Razmeroma veliko vrhov je ostalo golih do tega stoletja verjetno zato, ker je na kopastih vzpetinah navadno debelejša in boljša zemlja za travo. Odkar pa se je razmerje med pomembnostjo živinoreje in gozdarstva bistveno spremenilo, so zapadli goli vrhovi zaraščanju. Med njimi tudi tisti, ki so pred desetletjem sloveli kot turistične in planinske razgledne točke. Na mnogih se že razrašča grmovje in čez nekaj deset let bodo lahko razgled uživali z vrha samo še plezalci. Ne plezalci v skalah, temveč po drevesu. Z njimi bodo odpadle mnoge sredogorske ture, pa tudi nekaj takih, ki jih nekateri štejejo med visokogorske. Saj še za tako visoke gore, kot je na primer Uršlja gora (1696 m), Smrekovec, Komen (1695 m), Blegoš (1526 m), Mali Goljaki, (1495 m) ni gotovo, ali presegajo višino klimatske gozdne meje. Pod njimi postajajo gozdna drevesa proti vrhu vedno nižja, tako kot je to značilno za klimatsko gozdno mejo, toda starejši planinci bodo prav na teh vrhah ugotavljali, da leze gozdna odeja vse više. Ko je svoj čas človek posekal gozd, je sprožil erozijske prsti in poslabšal rastiščne pogoje. Zdaj pa gozd zavzema spet nekdanja zemljišča. Povečanja gozdnih površin sicer pozdravljamo, ker so pljuča vedno bolj onesnažene ozračja po industrijskih dolinah in kotlinah. Ni čudno, če želijo nekateri prebivalci zameglenih in zasmrjenih kotlin in dolin uživati na vrhéh ne le med planinskim izletu, temveč med trajnejšim bivanjem – v lastnem vikendu. Če pa vikend hišice poženejo svoje korenine prav na znanem razglednem vrhu, pridejo navzkriž z interesi planinstva. Tak primer je po mojem Toško čelo na zahodni strani Ljubljane. Kar precej ljubljanskih turistov zahaja nanj. Kaj je lepšega, kot spočiti se na vrhu in naužiti se sonca v času, ko je tvoje mesto dneve in dneve zapredeno v megleni pajčolan? Če pa so na vrhu tri hišice in na sebi bolj čutiš kot vidiš pogled skozi okna vikenda, si ob užitek.

Planinci so ob načrtih za triglavski observatorij, zajezitev Bohinjskega jezera, za turistični center na Velem polju, bovške in kobariške hidroelektrarne pokazali veliko mero zavzetosti za varstvo narave, ne samo gorske, ampak tudi dolinske. Po mojem bi se morali zganiti tudi ob izgubljanju najbolj znanih gorskih razgledišč, saj se s tem oži prostor za planinstvo.

EKSPEDICIJA PRED SODIŠČEM, Zastarana reč. Pravica melje počasi – gotovo se spominjate Stammbergerjeve smučarske ekspedicije na ČO Oju, l. 1965, na kateri sta nesrečne smrti preminula Nemca Huber in Thurmayer. Stammberger je kot nepremišljen vodja zagrešil več napak, tudi pomoč bi lahko prišla prej, če bi ne stala pri vsaki odločitvi lahkomišljenost. Med drugim je o tem poročal tudi »Alpinismus«. Stammberger je tožil, češ da ga po krivem dolže. Münchensko sodišče pa je tožbo spoznalo za neutemeljeno in Stammbergerja obsodilo na povrnitev sodnih stroškov.

IMA ŽIVAL RAZUM?

JOŽA VRŠNIK

Nekateri učeni ljudje, ki poznajo živalstvo bolj iz slik kakor iz življenja, učijo, da ima žival pač nagone, ne pa tudi razum. To znajo zelo učeno tudi dokazati. Če bi nekaj let živeli z živalmi, bi se morda njih prepričanje nekoliko zrahljalo. Za sebe sem prepričan (ne vsiljujem pa svojega prepričanja nikomur), da ima žival prav iste in take nagone kakor človek. Ne trdim pa, da ima razum človeški, ima pa takega, kakor ga za svoj in svoje vrste obstoj potrebuje. Seveda pa niso vse živali iste vrste enako brihtne. Živali, ki so vse življenje zaprte ali priklenjene v hlevu, svoje brihtnosti ne morejo ne razviti, ne pokazati. V naslednjem navajam par primerov (izmed mnogih), ob katerih bi mogli malo pomisliti tisti, ki živali priznavajo samo nagone.

Imeli smo kravo Rumenko (Rmenko). Dokler so jo krmili in molzli drugi, je bila nekoliko plašna, po teličku tudi nekoliko huda. Ko sem jo krmil in molzel jaz, je postala zelo krotka in zaupna. Čez poletje sva bila s sestro Kristino na planšariji v Robanovem kotu, kjer sva stregla turistom z mlekom in drugimi domačimi dobrotami. Krave sva molzla kjerkoli, včasih tudi daleč od stanu in hleva. Navadno sem šel na molžo nekoliko prej kakor Kristina, če pa je Kristina morala streči turistom, sem molzel sam. Kadar je Rumenka videla, da sem se bližal z zeharjem in molznim stolčkom, mi je prišla naproti in se ustavila tam, kjer je videla, da bo sama lahko stala, jaz pa lahko sedel in molzel. Nekega dne pa je šla Kristina na molžo prej kakor jaz. Sedla je k Rumenki in jo molzla. Rumenka je mirno stala. Ko sem prišel na molžo, sem sedel k drugi kravi in pričel molzti. Ko je Rumenka to videla, je zamolklo spustila glas, Kristini ušla in prišla k meni. Rahlo je sunila z rogom kravo, ki sem jo molzel. Ta se je umaknila, na njeno mesto pa je stopila Rumenka natanko tako, da sem jo lahko pomolzel. Kristina se je malo našobila: Ali si mi napravila zmedo! Potem pa je še sama prišla za njo in pomolzla kravo, ki jo je Rumenka odrinila od mene.

Neko jutro sem zelo zgodaj odšel k ovcam na Krofičko. Krave je molzla Kristina sama. Tokrat je Rumenko lahko pomolzla, ker nisem bil zraven. Ko je molzla drugo mlado kravo, pa krava ni hotela stati. Ušla ni, le pasla se je počasi naprej in Kristina je morala za njo. Ko je spet začela molzti, je krava spet odstopila itd. Rumenka je to videla, pa je stopila pred kravo, in je ni pustila naprej tako dolgo, da jo je Kristina pomolzla. Potem pa je odstopila in obe kravi sta se pričeli pasti.

Nagon ali vsaj kanček razuma?

Pokojni solčavski pastir Jaka Černe je pripovedoval:

Stari Perk je romal k Sv. Križu pri Belih Vodah. Pri Brložniku (blizu Sv. Križa) je videl ovco, ki mu je bila zelo všeč. Ko se je vračal, je ovco kupil, jo navezal in odgnal proti Solčavi. Naj jo je gnal koderkoli, povsod je bilo nad petdeset kilometrov. To je bilo v jeseni. Pozimi je bila ovca z drugimi vred v hlevu. Spomladi so ovce spustili na pašo. Brložnikova ovca z jagnjetom se je kmalu izgubila. Vse pastirjevo iskanje je bilo zastonj. Upali so, da se bo pojavila pri kaki drugi tropi, če je ostala živa. V jeseni pa je Perk dobil pismo od Brložnika, naj pride po ovco.

Ovca je pokazala izreden čut za orientacijo, pa tudi zavest, kaj in kam hoče. Tudi voljo je imela močno, da je vse zapreke, če ne premagala, pa vsaj obšla. Odkod ta zavest in volja? Iz nagona? Morda prav tako kakor pri človeku.

Na planšariji v Kotu smo imeli eno starejšo svinjo, eno mlajšo, ki je bila breja, in dva prašiča. Stara je mlajše zelo brezobzirno ustrahovala. V hlevu je bila polovica prostora nastlana s suhim smrečjem. Tu so prašiči ležali. Druga polovica pa ni bila nastlana, zato je bila pušna in mokra. Neko jutro sem ob prvem svitu prišel k hlevu. Iz svinjaka sem slišal cviljenje malih prašičkov, ki so se skatili ponoči. V skrbeh, da bo stara svinja mladiče uničila, sem pogledal v hlev. Mlada svinja je ležala na smrečju v gnezdu, kakor si ga je uredila sama, in dojila mladiče. Stara in oba prašiča so ležali tam, kjer ni bilo nastlano, na goli, mrzli, mokri zemlji.

Da mlada svinja, ki je bila od vseh najšibkejša in napram vsem v strahu, ni mogla onih treh nagnati iz nastlanega suhega prostora, je gotovo. Če so se pa oni umaknili prostovoljno iz obzirnosti do svinje matere in mladičev, pa naj trdi, kdor more, da jih je vodil nagon.

To sem pa videl že velikokrat, da žival materinstvo zelo spoštuje. Dostikrat veliko bolj kakor marsikak »kulturen človek«.

Lovec je zalezal tri gamse. Vodnik je bil star samec – ob njem tri-štirileten samec in dveletna kozica. Zadel je vodnika, ki je obležal na mestu. Mlajši samec se je zavedel nevarnosti. Plašil se je, poskakoval okrog mrtvega vodnika, tolkel z nogami v tla, se ogledoval okrog, pa spet na vodnika, pa ga z žvižganjem opozarjal, da je treba pobegniti. Ker se stari za vse to ni zmenil, je stopil odzad za njega, ga

z rogovi vzdignil od tal in spustil nazaj na tla. Ker stari tudi na to opozorilo ni pobegnil, je mladi sprevidel, da nanj ne more več računati, in pobegnil, kozica pa za njim.

Kakšen nagon je tu povedal mlademu gamsu, da je treba starega vzdigniti, če se drugače ne zbudi? In kak nagon ga je »naučil«, kako ga bo mogel dvigniti? Od nekoga se je vendar moral naučiti. Kar čisto po naključju ni stopil za starega in ga vzdignil. In če se je tega sam domislil, ali je bil to nagon ali neke vrste razum? In to je bila čista, doživeta resnica, ne pa kaka lovška latinščina. Da se je to zgodilo že pred nekaj leti, to resnice ne ovrže.

Izmed mnogih podobnih, sem navedel le štiri primere, da se ne pozabijo. Če kdo reče, da sem prismuknjen, nič zato. Živel sem toliko let z živalmi, da si drznem reči: še veliko časa bo utonilo v večnost, preden bo človek znal brati živali iz oči to, kar žival bere iz oči človeku, ne da bi se kako učila.

Da se prosto v naravi živeča žival odloča in ravna premišljeno, sem videl že velikokrat. In ne samo jaz. In da je žival zmožna se kaj naučiti, ve marsikdo. Zato ne zadostuje samo nagon, pač pa je treba za to tudi nekaj razuma. Če je človek živali le mlajši brat ali sorodnik, bi bilo vsekakor čudno, če bi žival ne imela vsaj malo razuma, če že ne človeškega pa takega, kakršnega potrebuje. Saj je imela žival več časa za razvoj kakor človek.

Če ostanemo pri gamsu, lahko rečemo, da mu je previdnost prirojena, zmožnost, da se igra in nekaj nauči, pa v razumu. Da se gamsi naučijo smučati drug od drugega, sem videl že velikokrat. Prav lepo se je to videlo dne 4. 7. 1971 v Kotu. Turistov je bilo veliko, in kakor nalašč njim v veselje, se je spravilo okrog dvajset gamsov, starejših in mladičev, na snežni plaz v Škrbinskem žlebu. Cel popoldan so se lovili in igrali na snegu, vsem na očeh. Kakor za spremembo so šli v strmino do vrh snega, kjer so se obrnili in zdrveli navzdol, pa samo nekaj skokov, nato so pa sprožili noge naprej in se zadržali na parkljih, tako da se je sneg pršil izpod njih. Kadar je kate-rega zadržalo kamenje, je napravil par skokov, navzdol, potem se je pa spet smučal. Ko so se prismučali do kraja plazu, so zavili, potem pa spet na vrh in spet smuk navzdol. (Gamse sem videl smučati v Jugovi grapi – v triglavski steni – l. 1939. V navezi smo bili dr. Marjan Ogrizek, Tone Lajevec in jaz. Dve kozi z dvema mladičema sta se tik mimo nas zapodili v plaznico, kakor piše Vršnik, za njima pa skoraj med njenimi nogami oba kozliča. Njihovo tehniko smo mi trije opazovali na 3 do 4 metre daleč. Op. ured. T. O.)

Pri bajti v Kotu so moški strmeli, ženske pa cvilile ob pogledu na to igro. Daljnogledi so se selili iz rok v roke, mudilo se pa ni iz Kota nikomur, dokler niso gamsi v večernem hladu odšli na pašo. Škoda, da ni bilo nekoga, ki bi jih filmal.

Še to naj omenim. Pozimi je bilo snega veliko in bil je zmrznjen in trd. Od hleva v Travniku sem opazoval gamsovo kozo s kozličem. Šla sta po veliki strmini naravnost navzdol, pa niti malo jima ni drselo. Čudil sem se temu, potem sem pa z daljnogledom videl, da je koza stopala na zadnji del podplata (kakor na peto), male parkelje, ki jih ima zadaj za parklji obrnjene navzdol, je pa vsajala v sneg in z njimi zavirala kakor z derezami. Nekoliko se je prihulila (uleknila), prednje noge je držala pred seboj, zadnje pod seboj, tako so dereze bolje prijemale. Srečno sta prišla skozi strmino, kjer bi bil vsak spodrslijaj lahko usoden.

TERMO-ŠOTOR GUERILLA je ena zadnjih novosti na področju šotorjenja. Termični šotor z imenom »gverilja« se prodaja pod geslom »Pionir« samo pri Schusterju na Rosenstrasse v Münchnu, kamor bo v olimpijskem letu zaneslo gotovo na tisoče Jugoslovanov. Termičen šotor je topel, kadar je mraz, hladen v vročini. Dvojno steno objema še zračna blazina, prek nje se boči vrhnji šotor z dvojno steno, notranji šotor je iz nylona, ki diha, ima dva vhoda, odpira in zapira se na zadrgo, dno pa se kakor rob kopalne kadi viha 7 cm visoko okoli in okoli šotora.

Postavimo ga lahko na majhen prostor brez opornic in napejčev. Vrhni šotor lahko sam zase uporabljamo kot zasilni šotor. Vse skupaj tehta 2 in 1/2 kg, dolg je 200 cm, širok 135 cm, visok 115 cm. Znotraj je rumen, zunaj rdeč ali olivno zelen, zvit ima obliko 78 cm × 13 cm. Stane 298 DM. Pod istim geslom se prodaja oprtnik »gverilla« in izolirana žimnica (tanka ležna podloga). Nahrbtnik se lahko poveča za dvakrat in »sede spet vase«, 5 žepov je pripetih – tehta 1,9 kg, cena pa je težja – 195 DM. Žimnica tehta 600 dkg, cena 37 DM.

DRUŠTVENE NOVICE

OB GROBU METODA BADJURE

25. 12. 1971 je nenadoma umrl Metod Badjura, starosta slovenskih filmarjev, markantna osebnost slovenskega filma in planinstva. Delaven do zadnjega diha, vse življenje vnet za stvari, ki so mu bile pri srcu, si je pridobil širok krog prijateljev, sodelavcev in znancev. V imenu planincev, planinske organizacije in njenega kulturnega programa se je od pokojnika poslovil dr. Miha Potočnik, predsednik PZS, z naslednjimi besedami:

V globokem spoštovanju in žalosti se slovenski planinci poslavljamo od tebe, prijatelj in hribovski tovariš Metod! Nič več se ne bomo srečevali na planinskih poteh in stezicah, nič več pri naših planinskih pogovorih. Težko verjamemo v to in kar naprej se pravdamo z neizprosno in nepopustljivo usodo, ki nam veliko prezgodaj jemlje naše najboljše ljudi. Metod Badjura je odšel prav v času, ko smo se skupaj lotili naloge, da bi ob bližnji 80-letnici ustanovitve Slovenskega planinskega društva poskusili uresničiti Metodovo davno željo in življenjske sanje: da bi posneli celovečerni barvni, umetniško igrani film o naši Zlatorogovi bajki. Še ob zadnji uri je mislil na to in obžaloval, da tega ne bo več doživel. Slovenski planinci bomo storili vse, kar je v naših močeh, da bi se ta zadnja želja vendarle uresničila. To bi bil najlepši in najvidnejši spomin na Metoda Badjuro. Metod Badjura je umrl, njegov Zlatorog pa ne sme umreti.

Metod Badjura je bil velik ljubitelj in občudovalec narave. Poznal je njene največje skrivnosti, znal je videti njene najintimnejše podobe in barve, znal je poslušati njene najtanjše strune. Zato ni čudno, da je bil neprekosljivi fotografski in filmski upodobljivalec najbolj skritih kotičkov naše lepe slovenske dežele – posebej še našega gorskega sveta in še posebej Julijskih Alp.

Že ko je še kot dijak raznašal knjige brata Rudolfa – vodnik pod naslovom »V kraljestvu Zlatoroga« – po planinskih kočah Julijskih Alp, ga je prevzel skrivnostni gorski svet in čar trentarskih pravljic. Kot mlad vojak je med prvo svetovno vojno v zasneženih gorah okrog Vršiča in Krna spoznaval lepoto in doživljal trdoto gorske narave v vseh njenih tako različnih podobah. Zato ni čudno, da ga že v tridesetih letih (1926) srečujemo na Triglavskem ledeniku in okolici, kako s svojo prvo filmsko kamero snema visokogorski svet okrog »snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja«. Potem so prišle »Triglavske strmine« – prvi slovenski celovečerni amatersko »igrani« film, ki bo nepozaben spomin na požrtvovalno in za tedanje čase vrhunsko strokovno delo

Metoda Badjure. Glavnim soustvarjalcem, ki so že pred njim odšli: pisatelju Janezu Jalnu, igralcu Danilu Cerarju in sosnemalcu plezalskih prizorov dr. Stanetu Tomišku se zdaj pridružuje še on. Metod Badjura je za svoje delo zaslužen prejel najvišja planinska odlikovanja: srebrni znak PZS, zlati znak PZJ in jubilejno plaketo ob svoji 70-letnici. Ni res, da današnji svet potrebuje samo realistično, pogosto zelo črnogledno in brezupno podobo svojega življenja in človekove bodočnosti. Prav zaradi težav in pritiskov, ki jih prinašajo tehničarji, avtomatizacija, urbanizacija in čisto zelo deformirana civilizacija, bo človek vedno bolj potreben stika s pristno in še nedotaknjeno naravo, da bo v njej lahko tudi še romantično sanjal in pristno doživljal in naravno čustvoval. Kako je človek tega vedno bolj potreben, so dokazovali tudi obiski in pohvale Badjurovih filmov iz narave.

Mojstru in prijatelju Metodu Badjuri se slovenski planinci ob njegovi zadnji poti hvaležno klanjamo in mu bomo ohranili trajen spomin!

* * *

Kakšno delo za slovenski film je opravil pokojni Metod Badjura povzemimo iz nekrologa, ki ga je v »Delu« dne 26. decembra 1971 objavil prof. Vladimir Koch. Od l. 1926 do l. 1940 je posnel 30 reportažnih in kratkih filmov, med njimi pa zavzemata pomembno mesto prva slovenska dokumentarna filma Bloški smučarji in Triglav pozimi ter prvi filmski žurnal. Že s temi prvimi deli je ubral pot, ki je ni zapustil vse do smrti, pot tenkočutnega opazovalca narave, lirika slovenske pokrajine.

Metod Badjura je bil hkrati režiser in snemalec in je v tej prvi dobi – vselej ob sodelovanju svoje soproge Milke – moral opravljati tudi vsa tehnična dela od razvijanja in kopiranja do montaže in opreme filma, v kar je z idealizmom zanesenjaka vlagal svoje prihranke. Takemu kompletnemu ustvarjalcu je moral postati cilj dolgotrajni film in res pripada njemu čast, da je skupaj z režiserjem Ferdom Delakom posnel l. 1932 prvi slovenski celovečerni igrani film »Triglavske strmine«, ki štejejo še danes po dovršenosti posnetka med najpomembnejša dela slovenske kinematografije.

TEVŽU Z LJUBNEGA V SPOMIN

Jeseni 1971 se je iz skupnosti živih poslovil znamenit savinjski rojak Ante Tevž. Prav je, da mu tudi v planinskem glasilu postavimo skromen spominek za velike

zasluge, ki si jih je zbral s svojim delom za Gornjo Savinjsko dolino.

Rodil se je v Zadrecki dolini v Bočni 28. 3. 1894. Osnovno šolo je obiskoval v Bočni ter v Gornjem gradu, kasneje pa še orglarsko šolo ter tečaj za občinske tajnike.

V začetku prve svetovne vojne je bil kot zaveden Slovenec zaprt na ljubljanskem gradu, kjer je delil usodo s prijateljem Ivanom Cankarjem. Kasneje je bil mobiliziran in poslan na rusko fronto, kjer je bil ujet. Ko se je vrnil v domovino, je moral še na soško fronto in prišel v italijansko ujetništvo.

Po končani vojni je delal najprej v lesni trgovini svojega očeta, kasneje pa je imel lastno trgovino v Beogradu. Iz tega časa izvirajo njegove znane kompozicije, med njimi »Mi vstajamo«, in ena najbolj znanih »Gori, gori na planini«. Leta 1930 se je vrnil na Ljubno. Bil je gospodarstvenik, ustanovitelj posojilnice in duša gospodarskega in društvenega življenja. Ustanovil in vodil je godbo na pihala, pevski zbor in bil soustanovitelj tujsko prometnega društva, ljubenske podružnice SPD ter odbornik v obeh organizacijah. Deloval je tudi kot lovec in ribič. Bil je tudi odbornik ljubenskega »Sokola«.

Takoj po vdoru okupatorja se je preselil v Beograd, kjer je bila njegova gostoljubna hiša pribežališče slovenskih izgnancev. Ni malo njih, ki se beograjske hiše Anteja Tevža hvaležno spominjajo. Po osvoboditvi se je vrnil na Ljubno in se tu lotil z vso svojo energijo obnovitve društvenega življenja. Pevski zbor, prosvetno in kulturno življenje, predvsem pa turistično društvo in še druge organizacije nosijo pečat njegovega vestnega dela. Ante Tevž je bil razgledan in razsoden mož. Kot bister gospodarstvenik je ocenjeval naravne turistične pogoje Gornje Savinjske doline in bil eden izmed začetnikov in stebrov gornjesavinjskega turizma, eden izmed fistih, ki so neutrudno in nesebično vključevali to prelepo dolino v turistična dogajanja. Z ljubenskimi turizmom je živel blizu pet desetletij. Bil je med ustanovitelji krajevnega turističnega društva leta 1952 in vrsto let njegov najboljši tajnik, bil med podpisniki ustanoviteljske listine Celjske turistične zveze, s katero je aktivno sodeloval ter delil dobro in slabo skoraj dve desetletji.

Delo za turistično uveljavljanje Gornje Savinjske doline je neločljivo od planinstva, od njegovih nalog in od njegovega programa. Naravno turistično bogastvo GSD so gore, ki jo oklepajo od Okrešlja pa do Socke pred Letušem in še dalje od Save. Delovni program z vsemi projekti si turistična in planinska organizacija lahko razdelita, po naravni osnovi pa sta organsko povezani. Pokojni Tevž se je tega zavedal in to razumel, zato smo planinci imeli v njem svojega človeka. Imel je srce za naše težave pri gradnjah

na Golteh, v Logarski, na Okrešlju. Podpiral je PD Celje, ki je od l. 1945 do l. 1952 sklicevalo in vodilo vse turistične konference za celjsko regijo. L. 1952 ustanovljena Celjska turistična zveza je imela v njem soustanovitelja, ki je s svojim rodom segal do prvih začetkov planinske in turistične prebuje GSD. Zato njegovo delo slavijo tudi vsa savinjska planinska društva in PD Celje kot naslednik savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva. Ohranimo njegov spomin!

T. O.

116. PLANINSKO DRUŠTVO

V petek 10. decembra 1971 se je zbralo v gostilni Kovač v Vikrčah pod Šmarno goro okoli 100 ljubiteljev gora. Med njimi smo videli pionirje, mladino, pa tudi starejših planincev in planink ni bilo ravno malo. Prišli so na ustanovni občni zbor novega planinskega društva. Upravni odbor PZS sta zastopala prof. Tine Orel in Stane Kos.

Ob 16. uri je agilni načelnik MK PZS tov. Miha Marenče, domačin izpod Šmarne gore, odprl zborovanje. Razložil je, zakaj naj bi se tod ustanovilo planinsko društvo. Na pismene pozive iniciativnega odbora, ki je štel 10 ljudi, so dobili okoli 150 izjav, kar je dovolj, da se društvo ustanovi. Delokrog društva bi obsegal vasi okoli Šmarne gore, Vikrče, Tacen, Šmartno pod Šmarno goro idr.

Predsednik delovnega predsedstva tov. Janko Zajelšnik je zelo občuteno opisal namen in pomen delovanja planinskega društva. Za ime novega društva je predlagal poimenovanje po Šmarni gori, tako da bi se novo društva imenovalo »Planinsko društvo Šmarna gora« s sedežem v Vikrčah, p. Šmartno pod Šmarno goro. Tov. Marenče je k temu predlogu pojasnil, da so v iniciativnem odboru veliko razpravljali o imenu društva, med drugim tudi, da bi mu dali ime po zaslužnem planincu Jakobu Aljažu, s pristavkom »Šmarna gora«. »Ker je Jakob Aljaž živel predvsem na Dovjem, le rodil se je pod Šmarno goro in ker bi bil tak naziv predolg, so se odločili za ime 'Šmarna gora', saj zajema tudi Aljaža. Predlog o imenu društva je bil sprejet. To je po vrsti 116. planinsko društvo v Sloveniji. Inicijativni odbor je pripravil tudi program novega društva, redne izlete, delo z mladino, predavanja, sestanke.

Računajo, da bi v letu 1972 izdali dva biltena o delu društva. V programu imajo tudi smučarsko tekmovanje na Šmarni gori. Markacijski odsek je pripravljen prevzeti v oskrbo vsa pota v območju Šmarne gore, želi pa oskrbovati še kako pot v Julijcih.

Za prvega predsednika je bil izvoljen tov. Miha Marenče. Predlog za druge člane upravnega in nadzornega odbora

je bil prav tako sprejet brez ugovora in soglasno.

Po volitvah je predsednik delovnega predsedstva predlagal diplomu častnega člana novega društva za zaslužnega planinskega delavca prof. Vilka Mazija, ki že desetletja živi v Vikrčah pod Šmarno goro.

V imenu upravnega odbora PZS in v svojem imenu je zborovalce pozdravil urednik Planinskega vestnika Tine Orel. Izrazil je veselje nad navdušenjem šmarnogorskih planincev. Čestital je tov. Marenčetu, da je znal zbrati okoli sebe toliko delavoljnih planincev, ter njemu in društvu zaželel obilo uspehov.

Po končanem občnem zboru je tov. Marenče pozval navzoče, naj se vpišejo v novo društvo in pojasnil, kdaj in kje lahko plačajo članarino. Po občnem zboru je ob pestrih diapozitivih predaval prof. Marijan Krišelj.

S. K.

OBČNI ZBOR PLANINSKEGA DRUŠTVA MURSKA SOBOTA

V četrtek 16. decembra 1971 je bil v prostorih hotela »Diana« v Murski Soboti občni zbor PD Murska Sobota.

Prvi je podal poročilo agilni predsednik tov. Evgen Titan. Sodelovali so z družbenimi organizacijami, zlasti še z ZMS. Največ možnosti za delo imajo na šolah, vendar je grajal šole, ki ne nudijo podpore, da bi se pri njih razvil planinski odsek planinskega društva. Posebej je pohvalil pododbor v Beltincih, ki bo verjetno postal samostojno planinsko društvo. Ta pododbor ima tudi kolesarski in vodni odsek. Z ljudsko milico organizirajo pri planinskem društvu vodno-reševalni odsek. Člani naj bi pomagali pri nesrečah v vodi, ki jih je mnogo. V letu 1972 namepravajo izdati Vodnik po prekmurski poti. Težave imajo z markacijami, ki jih zlikavci uničujejo, kradejo jim pa tudi žige na prekmurski poti. Tov. Titan se je zavezal, da bi spet osnovali pomurski meddruštveni odbor planinskih društev. Sami ne morejo oskrbovati vseh potov, ki segajo skoro vse tja do Ptuja. Tak odbor bi lahko prevzel tudi dolžnost stikov z zamejskimi Slovenci v Porabju in na Gradiščanskem. Mnogo težav imajo zaradi fluktuacije odbornikov, odhajanja na delo v inozemstvo, zaradi preselitve itd. Tako sta na primer vodji dveh kmečkih odsekov odšla na delo v inozemstvo. Posledica je bila, da sta odseka zamrla. Poročila mladinskih in pionirskih odsekov in načelnika pododbora v Beltincih so bila razveseljiva. Mladinski odsek gimnazije v Murski Soboti je izdal svoje glasilo »Mladi planinec«. Sredstva so dobili predvsem z oglasi. Z izdajanjem namepravajo nadaljevati.

Za predsednika je bil izvoljen prof. Evgen Titan. Blagajniško mesto je zaradi visoke

starosti 82 let odložil dolgoletni blagajnik tov. Franc Horvat. Za njegovo zvesto in vestno delo so mu podelili diplomu in darovali Kugyjevo knjigo »Julijske Alpe v podobi«.

Za delo v naslednji poslovni dobi so zlasti mladinci nadrobili lepo število akcij. Nekaterim zaslužnim delavcem na planinskem področju so podelili diplome in pohvale. Diplomu je dobila med drugim tudi znana družina Baligačevih.

V imenu Planinske zveze Slovenije je občni zbor pozdravil Stanko Kos.

Delo v planinskem društvu v Pomurju ni ravno hvaležno. Tod ni hribov, ravninski svet pa ne mika človeka, da bi se podajal v hribe vse dotlej, dokler jih ne okusi. Obsežen teren, na katerem deluje planinsko društvo Murska Sobota, je velika ovira pri delu upravnega odbora. Društvo nima sredstev, da bi moglo kriti potne stroške. Upravnemu odboru želimo v novi poslovni dobi mnogo uspehov.

S. K.

OBČNI ZBOR PD TAM

V soboto 18. decembra 1971 so zborovali planinci PD TAM. Navzoče goste in planince je pozdravil predsednik društva Franci Šmajš. Po poročilih predsednika, načelnika alpinističnega odseka, načelnika mladinskega odseka in blagajnika je sledila razprava, podelitev priznanj, izbrani so bili novi člani upravnega odbora, saj je nekaterim potekla mandatna doba, podan je bil predlog dela za l. 1972 in finančni predračun. Vse kaže, da se bo društvo borilo z denarnimi težavami, zato bo potrebno razmisliti, kako in kje dobiti vir sredstev za tako veliko in aktivno društvo. Navzoči so si ogledali v kratkem delo društva v zadnjih letih, ki ga je kronološko podal z barvnimi diapozitivi predsednik društva tov. Šmajš. Zanimiv je bil film, posnet na izletu na Grossglockner v Avstriji, ki se ga je udeležilo 37 planincev. Po zboru je bilo uspešno planinsko srečanje.

Iz poročila predsednika društva je razvidno, da so bili planinci letos zelo aktivni, posebno mladina. Društvo šteje danes 2039 članov, od katerih je 869 članov, 333 mladincev in 837 pionirjev, kar pomeni, da je naraslo število za 11,29%. Letos je imelo društvo 20 izletov s povprečno 80 udeleženci na izlet. V vseh štirinajstih letih obstoja je bilo podeljenih 607 častnih znakov za prehojene različne slovenske planinske poti, aktivisti pa so prejeli za svoje nesebično delo 28 priznanj PZS in PZJ. Letos je prehodilo 115 mladih Zasavsko planinsko pot, štirje Koroško planinsko pot, trije Štajersko-Zagorsko planinsko pot in štirje Kozjaško planinsko pot, kar pomeni 126 častnih znakov.

Društvo je imelo 17 predavanj z barvnimi diapozitivi in filmi. Na Planinski vestnik

je naročenih 119 članov, za propagando so društvu na voljo tovarniška glasila, panoji in dnevno časopisje.

Društvo ima sedem planinskih skupin, alpinistični odsek in mladinski odsek. Slednji je najmožičnejši, vsi pa so bili zelo aktivni. Iz poročila načelnika mladinskega odseka sledi, da je v mladinski odsek vpisanih 1170 mladih. Odsek združuje 18 planinskih skupin, predvsem na osnovnih šolah. Bilo je 14 izletov in smučarsko tekmovanje na Pohorju.

Na vseh izletih je bilo poprečno po 123 udeležencev na izlet, skupaj 1854.

Načrtno so prehodili Zasavsko planinsko pot, obiskali so Durmitor in Kopaonik ter priredili sedemdnevni izlet v Julijce. Predavanj je bilo štirinajst. Pripomogla so k vzgoji, k večji aktivnosti in udeležbi na izletih. Mladinskih vodnikov primanjkuje, zato so bili štirje mladinci na republiškem tečaju, katerega se je udeležilo tudi pet mentorjev.

V prihodnjem letu je v načrtu trinajst izletov, predvsem na Kozjak.

Med najbolj aktivne spada alpinistični odsek. Ta je imel letos kar 53 sestankov – to pomeni sestanek vsako sredo. Je eden najmožičnejših na Štajerskem in Koroškem, saj šteje 32 članov in pripravnikov. Vsak od teh je bil vsaj enkrat v gorah, skupaj pa so plezali doma in v tujini 229 vzponov.

Težavnost smeri se meri v stopnjah od I. do VI. in lahko se reče, da se je letos dvignilo število prav tistih vzponov, ki imajo višjo stopnjo, to je od IV–VI.

Letos so prvičrat v večjem številu obiskali tujino. Podali so se pod steno Eigerja v Grindelwald in v Zermatt, od koder so krenili in uspeli doseči Dufourspitze (4637 m) v masivu Monte Rosa ter Matterhorn (4477 m). Stena Eigerja je zavrnila tiste, ki so ji bili kos, vendar so se morali vrniti zaradi vremena. Plezali so v japonski »diretissimi«, ki je bila do sedaj ponovljena le enkrat in še to pozimi. Japonci so smer »obdelovali« kar cel mesec v pravem ekspedicijskem slogu. Na poti domov se je ena skupina ustavila v Italiji, kjer so se povzpeli na Veliko Cino.

Naveze so bile kombinirane in sicer je odsek letos prvič sodeloval zelo aktivno z drugimi odseki – šaleškimi alp. odsekom, AO Kozjak ter koroškim alp. odsekom. Vsekakor bo potrebno odnose obnoviti in še bolj utrditi.

Alpinistična šola je bila v zimskem času zelo dobro obiskana. Vodili so jo sami in v njej predelali življenjepise znanih alpinistov – domačih in tujih, se seznanili z našimi gorami ter si ogledali marsikak diapozitiv in film. V gorski reševalni službi sodeluje sedem članov, ki so zlasti pozimi zelo aktivni. Letos so bili najbolj veseli nove opreme, saj so nabavili dve novi vrvi in dve spalni vreči.

V prihodnosti se bodo morali spoprijeti z velikimi načrti. Eden takih je odprava

štajerskih alpinistov v Sovjetsko zvezo (Pamir) ali pa v Mongolijo, ki je še dokaj neraziskano področje. Poleg tega so ostali dolžni obisk našim goram. V načrtu je Paklenica, Klek pri Ogulinu, dva tabora (eden pod Grosslocknerjem) ter seveda delo v društvu, mladinskem odseku ter v lastnem krogu.

Alpinistični odsek je že imel svoj redni letni občni zbor v sredo, 15. 12. 1971. Pregledali so svoje delo bolj podrobno, saj so morali napraviti obračun za leto 1971. Tudi ta zbor je bil uspešen.

Drago Kavnik

PLANINSKI JUBILANTSKI VEČER

Srečanje jubilentov, ki ga vsako leto organizira PZS ob koncu leta, je zbralo zaslužne planinske delavce iz vseh krajev planinske Slovenije. Dejstvo, da so bili zastopani vsi predeli Slovenije, kaže, da je planinstvo res slovenski ljudski šport, ki ohranja življenjske soko-ve še dolgo v zrelo starost.

Ob tem primernem razmišljanju je začel slavnost dr. M. Potočnik, predsednik PZS, in nato podelil lične spominske plakete. Osemdesetletnikom so sledili »mlajši« vse do petdesetletnikov.

V imenu jubilentov se je PZS za pozornost zahvalil osemdesetletnik Ivan Michler, drenovec, planinec in jamar. Zahvalnim besedam in hvalnicam goram, ki so ga ohranile čilega in prožnega, je pridružil svoje spomine na l. 1911, ko je skupaj s Kunaverjem in Kovačem preplezal slovensko smer v severni steni Triglava.

Ko so po plezi izstopili iz stene in prek Zelenega snega prispeli v Triglavsko kočjo na Kredarici, so v njej srečali Ivana Tavčarja, ljubljanskega župana, pisatelja in politika. Pisatelj je bil obveščten že prejšnji dan, da trije mladi plezajo Steno. Obrnil se je svoji družbi: »To so torej tisti norci, ki so lezli čez steno!«

Zvečer je prišel Tavčarjev sin, ki se je z vodnikom po normalni poti povzpел na vrh Triglava. Oče Tavčar, ki je bil sicer planincem naklonjen, gorak pa plezalcem, je očetovsko vprašal:

»No, sin, kako je bilo na Triglavu?«

Sin nejevoljen odlaga planinsko opremo.

»Na Triglav pa nič več – s te strani!

Drugič grem čez steno!«

Mogočni Tavčar je moral globoko seči po sapo.

V imenu vse družbe sedemdesetletnikov je spregovoril prof. France Planina. Navzoče je s citatom iz Planinskega Vestnika opozoril na l. 1901, ko so se sedemdesetletniki rodili. S kakšnim strahom so takrat jahali triglavski greben in kaj vse se je do danes spremenilo: Prvi aeroplan, radio, zvočni film ...

Beseda je nanese na Čopovega Joža, ki je star toliko kot planinska organi-

zacija. Peljal je некоč lektorja francošine na ljubljanski univerzi na Triglav. Težave so se pričele, ko sta prišla k Pragu. Ko sta nekako »zmagala« oviro in prišla na Kredarico, se je gospodu tako vrtelo, da se ni upal nazaj v dolino. Šla sta skozi Kot do Pekla, tam pa se je lektorju ustavilo. Tretji dan sta si za sestop izbrala dolino Krme. Ko sta šla iz Staničeve kočice čez Apnenico, je gospod spet obupal. Zdaj je tudi v doslej mirnem Joži prekipelo. Tresočega gospoda je vzbudil: »Dokler se kravji drek sledi, bodo pa gospod ja šli!«

Take in drugačne zgodbe so se vrstile in dobre volje res ni zmanjkalo.

Tone Strojin

BLOUDKOVA PRIZNANJA TUDI PLANINSKIM DELAVCEM

Najvišja republiška priznanja za dosežke v telesni kulturi, Bloudkova priznanja, so bila podeljena že sedmič. Bloudkovo nagrado sta prejela Tone Bučer in prof. Tine Orel, Bloudkovo plaketo pa Franjo Klojčnik, Janko Fili in PD Ruše. 25. novembra 1971 je v prostorih kluba poslanec začel slovesnost tov. Tone Florjančič, predsednik ZTKS, ki je orisal pomen Bloudkovih priznanj in posebej delež nagradencev pri razvijanju telesne kulture v Sloveniji. Priznanja je nato ob številnih vidnih predstavnikih političnega in športnega življenja podelil Adolf Arigler, predsednik žirije za podeljevanje Bloudkovih priznanj.

Tone Bučer iz Ljubljane je bil nagraden z Bloudkovo nagrado za pomembne uspehe pri razvijanju slovenskega planinstva. Kot predvojni alpinist in zagovornik uvedbe alpinistične vzgoje med mladino je takoj po vojni zastavil delo kot inštruktor na alpinističnih tečajih in kot namestnik gospodarja v odboru za alpinizem in planinstvo PZS. Bučer je eden redkih od aktivnih funkcionarjev, ki so postavljali temelje samostojni planinski organizaciji PZS na občnem zboru l. 1948. Funkcijo podpredsednika opravlja torej že 24 let. Kot prvi podpredsednik je bil zadolžen za alpinizem – in je polnih 15 let vodil komisijo za alpinizem. Osnovno skrb je posvečal vzgoji mladih alpinistov, bdel nad materialno osnovo AO, skrbel za odnose med alpinizmom in planinstvom in med AO in PD. Med drugim je vodil alpinistično odpravo na Kavkaz l. 1968. Veliko truda je vložil v organizacijsko delo in utrjevanje planinske organizacije na terenu. Od l. 1967 vodi gospodarsko komisijo pri PZS, deluje pa tudi v glavnem odboru PSJ. Za svoje dosedanje delo je prejel številna družbena priznanja in planinska odličja, med drugim tudi že Bloudkovo plaketo.

Tine Orel iz Ljubljane je kot alpinist, planinec in smučar delal že pred vojno v Savinjski podružnici SPD v Celju. Po vojni so v polni meri prišle do izraza njegove organizacijske in intelektualne sposobnosti. Od l. 1946 do 1963 je bil predsednik PD Celje, enega od najvidnejših PD v Jugoslaviji. Pod njegovim predstvom so bili na novo zgrajeni planinski dom v Logarski dolini z depandansami, Frischaufov dom na Okrešlju, Mozirska kočica (dvakrat), obnovljen je bil Kocbekov dom na Korošici in na Raduhi. Podvojeno je bilo število ležišč, obnovljena planinska pota, število članstva je zrastle na 3000 in več. S tem so bili delno zgrajeni solidni temelji za razvoj turizma v Savinjski dolini. Vzporno s predsedniško funkcijo je nagradjenec opravljal zahtevno uredniško dolžnost od leta 1950 in ga opravlja še danes. Na glasilo Planinski Vestnik je navezal številne nove mlade sodelavce, glasilo pa dal novo zunanjo in notranjo podobo, zagotovil ažurnost, uvedel nove rubrike in povečal obseg. Prav njegova zasluga je redno mesečno izhajanje glasila, ki je kljub številnim gospodarskim težavam krog naročnikov v primeru s predvojnimi stanjem močno razširilo. Leta 1963 je prof. Orel postal načelnik propagandne komisije PZS, ki je pod njegovim vodstvom organizirala uspele akademije, razstave, foto-tečaje in izdala bibliografijo »Gore v besedi, podobi in glasbi«. Posebnega pomena je Orlova publicistična dejavnost. V sodelovanju z raznimi založbami je izbral in uredil planinske spise dr. ing. Avčina, dr. Potočnika in Mlakarja in »Planinsko berilo« v zbirki »Kondor« kot samostojne knjige. Poleg tega uredniškega dela (550–600 strani PV letno) piše že 22 let rubriko Razgled po svetu, vodi ostale rubrike, piše spremne besede in uvodnike. V vrsti raznih revij je objavil številne članke. Kot pedagog ima velike zasluge pri mentorstvu naše planinske mladine. Vidno je njegovo delo pri PZS in PSJ. Ne nazadnje je treba omeniti, da je Planinski Vestnik, ki mu je prof. Tine Orel zadnjih 22 let glavni urednik, l. 1966 prejel Bloudkovo nagrado.

Franjo Klojčnik z Kranja je prejel Bloudkovo plaketo za utrjevanje planinske organizacije na Gorenjskem, za dolgoletno predsednikovanje PD Kranj in uveljavljanje planinskih in taborniških vrednot med mladino. Že pred vojno je kot eden najvišjih gozdovniških funkcionarjev prehodil vse slovenske gore. Po osvoboditvi je bil 19 let predsednik PD Kranj. V tem času je s svojim nesebičnim delom pomagal in vodil dela pri izgradnji planinskega doma na Kravcu, koči ob žičnici, hotela na Šmarjetni gori, planinskega doma na Kališču, pri Prešernovi koči na Stolu in pomagal pri gradnji slovenske planinske kočice na Bleščeči planini pod Kepe. Kot pedagog ima velike zasluge

za planinsko vzgojo mladine. Redko-kateri je toliko poklicnega in prostega časa posvetil mladini in utrjevanju planinske in taborniške ideje in bil toliko let v predsedstvu obeh organizacij. Za svoje življenjsko delo in izjemne napore na vzgojnem področju, za delo v Rdečem križu, v planinski in taborniški organizaciji je prejel številna družbena, planinska in taborniška priznanja, odličja in nazive.

Janko Fili iz Tolmina je prejel Bloudkovo plaketo za utrjevanje planinstva v Slovenskem primorju od Predela do Kopra. Že kot mladenič je pokazal svojo narodno zavest s tem, da se je l. 1923 vpisal v posoško podružnico Slovenskega planinskega društva, torej v času, ko je fašizem že začel zatirati slovensko društveno življenje. Tov. Fili je pobegnil v Jugoslavijo, ostal zvest svojim rodnim goram, pokazal to tudi v dobi NOB in takoj po osvoboditvi začel z delom za obnovo planinstva na Primorskem. Bil je med ustanovitelji PD Koper in nato predsednik tega društva do l. 1955, ko se je preselil v Tolmin. Tu je takoj prevzel predsedniško dolžnost in jo uspešno opravljal vse do l. 1965. V tej dobi so tolminski planinci postavili kočo na pla-

nini Razor in razvili svoje delo na vseh področjih.

Planinska zveza Slovenije ima v tov. Filiju človeka, ki je z vso požrtvovalnostjo razvijal planinsko idejo, bil neposredno povezan s primorskimi planinskimi društvi in jim bil hkrati najboljši svetovalec. To funkcijo kot predsednik meddruštvenega odbora primorskih PD še opravlja. Bloudkovo plaketo je prejelo tudi PD Ruše, ki je s svojim 70-letnim uspešnim delom dokazalo, da je eno najzaslužnejših PD. Do l. 1918 je imelo hude narodnostne boje s sekcijo DOAV v Mariboru in budilo slovensko narodno zavest od Koroške do Hrvaške, organiziralo planinske skupine in izgradilo kočo pri Arehu, Čandrovo kočo, Planinko in kočo na Klopnem vrhu. PD Ruše je posvečalo veliko skrb smučarstvu, kulturno-propagandnim prireditvam in publicistični dejavnosti. Uredilo je alpinarij, izdajalo je Planinske razglede, se uveljavilo pri delu z mladino, prirejalo štafete, orientacijska tekmovanja, organiziralo spominsko pot Pohorskega bataljona in dalo pobudo za zavarovanje lobniškega pragozda. S svojim planinskim delom je pridobilo prebivalstvo Ruš, saj je vsak peti prebivalec tega kraja član planinske organizacije.

Tone Strojín

ALPINISTIČNE NOVICE

SOCIETA SCOIATTOLI DI CORTINA

Malo plezalskih organizacij je pokazalo tako trdoživost kot cortinske »veverice«. Generacijskih problemov ne poznajo, čeprav obstajajo že 41 let. Stari se navezujejo z mladimi, »uno per tutti, tutti per uno«, je še vedno njihovo geslo, ki so ga zapisali v svoj statut l. 1939 ob ustanovitvi. Zdaj je predsednik Luigi Menardi. Predsednika volijo samo za dve leti, isti predsednik je lahko le štiri leta. V klub se sprejemajo samo cortinski meščani, ki obvladajo V. težavnostno stopnjo. O njihovih uspehih smo posebno v letih 1950 do 1960 več pisali. Tokrat so v italijanskem alpinizmu tudi več pomenili, vendar ni mogoče reči, da so njihovi uspehi zdaj manjši. Posegajo še vedno po najtežavnih turah zunaj Dolomitov. Klub je doživel največjo čast l. 1954, ko je tedaj 28-letni Lino Lacedelli, kovač in gorski vodnik, ponesel veverico na 8611 m na K₂. Ko se je vrnil, je dobil dosmrtno državno pokojnino. Nato je odprl športno trgovino.

Organizacijsko je klub samostojen, vključuje pa se v cortinsko sekcijo CAI. Uni-forma: rdeč pulover z belo veverico na levem rokavu, rdeča čepica, rdeče noga-

vice in okrogel klubski znak na prsih. Torej zelo fotogenično, kar ni nepomembno v času barvne fotografije. In nalezljivo!

NAZAJ K ČISTEMU PLEZANJU

Izrek spominja na gesla, ki tožijo za stariimi časi, da bi poboljšali sedanje. Gornjega je poslal v svet Fritz Weissner, nekoč član prvenstvene naveze v jugovzhodni steni Fleischbanka, kasneje vodja ameriške ekspedicije na K₂. Izrek je bil konec l. 1970, ko so se strokovnjaki ukvarjali z lestvico težavnosti, ki jo je UIAA hotela dokončno urediti glede na sodobne pojave, aktualna. Veljala naj bi za vsa gorovja na svetu in za vse alpinistične organizacije. Nova načela naj bi pomirila plezalce iz desetletij 1920 do 1940, katerih smeri so moderni plezalci razvrednotili s stojnimi, varovalnimi in napredovalnimi klini. Pravzaprav naj bi se v znamenju Wiessnerjevega gesla za današnji čas odločil zdaj že zgodovinski spor med Preussom in Dülferjem. Čisto ali naravno plezanje naj bi se za vselej ločilo od umetnega, tehničnega ali boljše plezanja z modernimi tehničnimi sredstvi,

to je z onimi, ki omogočajo vzpon tudi tam, kjer je z naravnimi sredstvi nemogoč (stremena, lestvice, klini in svedrovci, kompresor ipd.). Naravno plezanje ima stopnje od I do VI+, umetelno pa od A₁ do A₄ (artificiel). Obveljalo naj bi načelo, da plezalec degradira svoje lastno početje, če po nepotrebem uporablja tehnične rekvizite za vzpon. Če plezalec ocenjuje svojo smer tudi z A₁, pomeni, da je klin sam zabil, če pa uporabi mali a, da mu je bilo treba samo vpenjati. Pri opisu težav je treba navesti izjemne situacije (izpostavljenost, fizično naporno, močno previsno, trenje, západno kamenje, težka orientacija, požled, priporočljivi materiali: število klinov, svedrovcev, zagozd, vrvi, dolžina oz. višina ključnih mest, estetska ocena smeri itd.).

Skratka, Wiessner je dal, da govorimo s sodobnim poslovnim jezikom, cel »paket« navodil. Res bi se zasakal svet nazaj, če bi Wiessnerja v celoti ubogal mladi svet (Die Botschaft hör ich woll, allein mir fehlt der Glaube, je citiral eden od navzočih). Najbolj problematična je delitev naravnega in tehničnega plezanja, ko imamo opraviti že s pravim Babilonom med seboj prepletene smeri.

AVČINOV AVTOTEST

Avčinov avtotest, ki je izšel v »Alpinismusu« 1970/3 in v PV je uporabil v »Les Alpes« 1971/7 Werner Munter, obenem s svojimi ugotovitvami v »Alpinismusu« 1971/6. Članek je opremil z ameriškim pregovorom: »Praktičen poskus je več vreden kot mnenje tisočernih strokovnjakov.« Takoj v začetku informira bralca, da je ideja avtotesta Avčinova, v članku pa poudarja, da nobeno varovanje ni popolno, čeprav je teoretično videti tako. Ponavlja Avčinovo misel, da je vaja poglavitna. Kdor ima avto, naj to upošteva in vadi. Članek se konča z ugotovitvijo, da brez rokavic ni varovanja preko rame. Kdor ne verjame, naj ponovi poskus z avtotestom.

CERRO TORRE

Je slavna gora, slavna za zgodovino alpinizma in evropskih alpinistov, od novembra 1970 pa zamačena, kajti od tedaj govore o žalostnem datumu v njeni jugovzhodni steni. Italijani so privedli v steno kompresor in z njim vrtali luknje za svedrovce. Poročali smo že, da so najprej poskušali junija in julija. 54 dni plezanja, 28 noči v netopirkah, šest dni se je sonce pokazalo, sicer pa je bila temperatura pri -20, -25° C. Claus in Vidi sta ozebla, Maestri je ostal sam. Opremili so 1600 m stene, 1450 m s klasičnimi klini, 150 m pa s svedrovci, ki jim je krčil pot 70 kg težki kompresor. 15. no-

vembra so nadaljevali, zamenjali motor pri kompresorju in načeli ključni problem, 200 m lednega previsa. Opremili so ga s klasičnimi rekviziti, vršno steno pa s svedrovci. Vse dni so delali od štirih zjutraj do enajstih zvečer, Maestri na čelu, za njim Alimonti, oba sta vlekla kompresor, Claus pa je pazil, da se ni zataknil za kak rob. 2. decembra so prišli na vrh. Sestop: 45 spustov po 40 m. Stena je visoka 1600 m, plezanja je 2000 m: 800 m z ledno tehniko, 850 m s klasičnimi klini, 350 m s svedrovci.

Vzpon smo sicer zabeležili, po enem letu pa lahko ugotavljamo, da ni kaj prida odmeval. Kakor da bi alpinisti začeli spoznavati, kaj je »greh zoper duha«.

NOV COMICI

Enzo Cozzolino je Tržačan. Messner pravi, da je zanj najsposobnejši italijanski plezalec. Študira geologijo, plezati pa je začel l. 1968. L. 1969 pa je že sam preplezal 1100 m visoko Da Raitovo smer v jugovzhodni steni Busazza, Sollederjevo v vzhodni steni Sass Maor, Stegerjevo smer v vzhodni steni Catinaccia (Rosengarten), Tissiyevo v Torre Venezia, Buhlovo v Cima Canali, v enem samem letu (1969) 16 solovzponov po smereh V-VI. Med njimi je tudi zimski vzpon v smeri Stenico-Pisoni v Torre del Lago (VI+). Pleza seveda tudi v navezah, je pa izbirčen. Svedrovcev ne jemlje s seboj, v tem je podoben Gogni in Messnerju. V vzhodni steni Pala-di-San Martino je porabil samo 7 navadnih klinov, v južni steni Antelao samo 10, v Malem Mangrtu, v 800 m visoki severni zajedi pa 20. Tu bi bil moral zadnjih 150 m izsiliti s svedrovci, odločil pa se je za prečnico 100 m proti desni in dosegel vrh s prostim plezanjem. Cozzolino s temi svojimi dejanji uvaja prerod italijanskega plezalstva.

HEINRICH HARRER

Heinrich Harrer je bil v l. 1971 zopet na ekspediciji. To pot je bil njegov cilj Sudan, da bi spoznal Murlé, gorsko, nomadsko pleme. V intervjuju je Rihardu Maisu Gogeli med drugim rekel, da je alpinizem osnova njegovih življenjskih uspehov. Če ne bi bil že kot deček hodil v hribe, če ne bi bil naredil kasneje 600 velikih vzponov, ne bi bil kos največji turi, to je Eigerju v navezi s Kasparekom, Vörgom in Heckmairom. Če ne bi bilo Eigerja, ne bi bil prišel v poštev za Nanga Parbat. Njegovi smučarski uspehi temelje na trdem treningu v gorah. In če ne bi bil tak, bi ne bil mogel izpeljati pobega iz angleškega ujetniškega taborišča. In tako je prišel v Tibet, postal prijatelj in učitelj dalai-lame - živega Buddhe v Potali.

Pred šestimi leti so ga zaradi njegovih ekspedicij in knjig imenovali za profesorja. Harrer je uspel povsem. V Reithu živi v lastni hiši, ki razkazuje okus in petičnost, še več. Casnikar pravi: Dolga je bila pot od Marburger Hütte, kjer si je Harrer kot smučarski učitelj služil kruh za študij, do fevdalne rezidence v Reithu. Ko se je po vojni vrnil iz Tibeta, je šel strmo in naravnost do tega cilja. Njegove knjige se v milijonskih nakladah prodajajo v 48 državah. Samo prva »Sedem let v Tibetu« je prevedena v 30 jezikov. Na Angleškem jo berejo pri nemških urah, v Ameriki spadajo med »required-readings-books«. Nekdanji smučarski učitelj Heini Harrer (tudi naše tekmovalce je učil na Krvavcu), ki se je poleti s kolesom gnal v Dolomite, se danes giblje v krogih, ki so le redkim odprti. Belgijski kralj Leopold je eden od njegovih prijateljev in zvest tovariš na marsikateri ekspediciji. Če igra v Kitzbühlu blizu Reitha golf, često izbira svoje partnerje med evropskim visokim plemstvom.

Svetovnjak Harrer, ki dobro obvlada in zna ceniti družbeni nivo in stil, ki ga je dosegel, postane stari Harrer, če se napoti na ekspedicijo: sproščen, energičen, neusmiljen do samega sebe, pogumen, ambiciozen. Čestokrat je za las ušel

smrti. »Trdo življenje na popotovanju potrebujem,« pravi, »morda je to regeneracija, imenujem jo ritem protislovij, brez katerega bi mi bilo življenje brez smisla.« Smrt in nevarnost mu nista nikoli nič pomenila, če je videl pred seboj visoko postavljen cilj. Ko je l. 1949 dobil težko virusno infekcijo in 14 dni ležal v komi, so zdravniki občudovali njegovo stoično pričakovanje smrti.

Njegovi spremljevalci v ledu, v skali, v puščavah pravijo, da mu moči naraščajo, ko drugim pojemajo.

Ekspedicije si financira sam, subvencij ne išče. V Sudan je vzel s seboj zdravnika in filmarja, vso opremo je spravil na dnu landroverja. Glavno breme so bila darila za Murlé, stekleni nakit, tobak, noži. Brašna ne jemlje s seboj. »Živim od dežele,« pravi, »če bi tudi za večerjo moral jesti netopirja.«

Jeseni l. 1971 je bil profesor Harrer spet na poti in to s kraljem Leopoldom. Bila sta na Borneu, pri Dajakih, plemenu, ki živi do 4000 m visoko. Literatura ne ve o njih skoro nič, Harrer računa tudi s tem. Harrerju pišejo v Reith mnogi mladi ljudje, ki jih mikajo avanture in seveda človek, ki se je z avanturami povzpел iz malega življenja v življenje velikih razsežnosti.

VARSTVO NARAVE

DOKTORSKA DISERTACIJA O MNOŽIČNEM TURIZMU

Fink Christian je pri založbi Paul Haupt v Bernu izdal disertacijo o masovnem turizmu, o njegovih socioloških in gospodarskih aspektih s posebnim ozirom na švicarske razmere. Disertacija je nastala na visoki šoli v St. Gallenu (217 strani) in najprej ugotavlja, kako je do tega pojma prišlo. Avtor poseže v l. 1933, ko je italijanski fašizem začel s svojim Dopolavoro (Opera Nazionale Dopolavoro) in v l. 1934, ko je Hitler ustanovil »Kraft durch Freude«, obravnava pa tudi druge oblike, ki so nastajale mimo individualnega in tradicionalnega turizma. V Švici je raziskal predvsem center v St. Moritzu in Leysin.

NARODNI PARK VISOKE TURE

O tem parku smo poročali že pred dvema letoma, kot da je ustanovitev pred durmi in to brez problemov. Pa ni tako. Ustanovitev se odmika, ker se upira deželna Tirolska, češ da ne bo podpisala skup-

nega akta o ustanovitvi – s Koroško in Salzburško – ker bi park ogrožal koristi tirolske krajine in posameznikov, predvsem pa zamisel razvojne možnosti vzhodne Tirolske. Zato park zanjo toliko časa ne bo simpatičen, dokler ne bo upošteval njenih velikih turističnih projektov. Med temi so tudi taki, ki bi v deželo prinesli tudi še večji hrušč in trušč pa tudi neugodne krajinske spremembe.

BELLUNSKI NARODNI PARK V DOLOMITIH

O nameri bellunske sekcije, da pride na njenem teritoriju do narodnega parka, smo pred leti poročali. Zanj se je zavzel senator G. Spagnolli, predstavnik CAI, in seveda znani predsednik bellunske sekcije Piero Rossi, znan evropski planinski javnosti po svojih nastopih v Trentu, po pisanju in po izredni aktivnosti. Bellunska sekcija je z delom za narodni park hotela opozoriti na ne vedno pozitivne učinke, ki jih ima masovni in industrijski turizem v gorah

predvsem na področju Trenta, Bolzana in Belluna, obenem pa čim bolj zavarovati le tisto, kar je v Dolomitih značilno in mikavno za prirodoslovca, etnografa, geologa itd. Da so izbrali ravno bellunsko področje, je odločalo več objektivnih dejavnikov, predvsem pa majhna naseljenost med Pivo in cesto, ki povezuje Feltre, Val Cismon, Agordo in Perarolo. Piero Rossi pravi, da so s parkom ustvarili in zagotovili pravi eldorado za resnične ljubitelje gora, za alpiniste, izletnike in preproste ljubitelje lepih stvari.

NACIONALNI PARK VANOISE – REŠEN

Po osmih letih obstanka parka Vanoise je prišlo do zapletov. Turistično gospodarstvo je terjalo velik del parka za turistično eksploatacijo. Temu se je uprl CAF (Club alpin français), pridružila se je direkcija Société nationale de protec-

tion de la nature in javno mnenje. Piko na i je dal predsednik Pompidou, ki je osebno interveniral za integriteto tega savojskega parka, ki obsega 5300 hektarjev gorate površine in 140 000 ha periferne pasu, ki so ga uredili zato, da bi bilo jedro parka čim bolj zavarovano. Turizem je že l. 1968 zahteval, da se prav v srcu parka uredijo smučarske proge na ledeniku Chavière, prizadete občine pa so hotele postaviti še zimski center v dolini Polset, ki je ena najlepših v parku. Seveda bi k temu pritisnile potrebe po infrastrukturi, predvsem pa bi naravo zelo prizadete obrambne naprave zoper plazove. Varstvo narave je zbralo 200 000 podpisov zoper degradacijo parka Vanoise. Poročilo pravi, da rešitev parka Vanoise ni šla na račun hribovskega kmeta in da so skrbi, ki tarejo hribovce, sprožile ukrepe, ki jim bodo omogočili dostojen obstanek na rodni grudi in v njeni bližini.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Geoffrey Hindley, THE ROOF OF THE WORLD (Streha sveta)

Ta čudovita knjiga skuša biti hkrati pristrčno domača in monumentalna, osebna in posplošujoča, zgodovinska in sodobna. Njeno žarišče je Himalaja, najvišja od visokih šol gorništvu. Nihče pa ne more »doktorirati« žve v definstvu, tudi planinstvo ne. Zato nas vodi avtor od začetkov planinstva v Alpah preko južnih dejanj v njih zlati dobi (kako bi Anglež ne bi ponosen na Whymperja, Mummeryja, Stephena in toliko drugih!) do južne stene Annapurne, ki je bila preplezana l. 1970. (Messnerjevo dejanje na Nanga Parbatu je toliko zakasnelo, da v knjigi ni zabeleženo.) Osnovna misel je jasna: ista srčnost je gnala v Alpah pionirja z njegovo primitivno opremo kot žene najmoderneje opremljenega sodobnika v boj za himalajske stene. Ob tej misli ni prostora za sumničenja in tekmovalnost. Tu sije žar gora, ki mu velike duše sledijo tudi do samouničenja. Da nekatere podlegajo tudi čisto vsakdanjim človeškim slabostim, moremo vedeti le iz drugih virov.

Ta knjiga, čeravno pisana stvarno in jedrnatno izpod peresa »praktičnega Angleža«, nazadnje – brez leporečja in sentimentalnosti – le izzveni v apoteozo gora in povečanje človeka. V njej je mesto samo za »velike«, ki pa nastopajo presenetljivo preprosto in »samoumevno«. Kar pa je velikega, se ne sme pozabiti, pa naj se je zgodilo pred sto ali dvesto leti ali danes. Zato je notri

vrsta dobro znanih slik iz Whymperjeve knjige (npr. kameni plaz na Matterhornu), z nemških ekspedicij na Nanga Parbat (izčrpani nosač, Willy Merkl, izmzgano obličje Hermana Buhla), angleških na Mount Everest (Tenzing na najvišji točki Zemlje), in druge in še druge, ki jih vse dobro poznamo, a so enkratno veličastne in presunljive. Z dodatkom slik iz južne stene Annapurne postaja knjiga zaokroženo enciklopedična.

Tekst je pisan prijetno, z zlahtno informativnostjo, ki pritegne. Tu je za uvod večno težko vprašanje, zakaj ljudje hodijo v gore. Zdi se, da je najboljši odgovor še vedno Malloryjev: »Zato, ker so!« Mesta je tudi za vprašanje prvenstva na Everestu: kdo je prvi stopil na teme, Hillary ali Tensing? Tensing je pošten. Po dolgih letih, ko sta vztrajno trdila, da sta skupaj stopila na vrh, pove, četudi mora razočarati svoje azijske brate: »Hillary je prvi stopil na vrh.« Toda zdravi pameti se upira, da bi temu pripisovala pomen. Po tolikih tednih in mesecih naporov in boja, tveganja in tovarištva, po srečnih okoliščinah, ki bi, če bi se bile sprevergle v sovražne, tega ali onega ali oba odpihnile v nepovrat, naj bi bilo nenadoma važno, kdo je bil prvi, ki je napravil zadnji korak! Res smešno. Taki problemi se lahko porodijo samo v zadahlih dušah, ki jim je čisto, brezkraino gorsko obzorje tuje bolj ko globine vesolja. Škoda, da se je Tensing spustil z njimi v pogovor.

Knjiga je prebogata, da bi lahko njeno vsebino razložil v teh nekaj vrsticah. Vsak

ljubitelj dobre planinske knjige jo bo rad postavil k najdražjim na knjižni polici. Izšla je pri založbi Aldus Books v Londonu (1971), natisnjena pa je bila – honi (honn) soit qui mal y pense! – »in Jugoslavija by Mladinska knjiga, Ljubljana«. Toliko v poudarek tistim našim rojakom (beri: snobom), ki samovšečno sodijo, da kaj vrednega – tisk je namreč dober – samo na tujem zelniku lahko zraste.

Stanko Klinar

Jože Abram: MOJA TRENTA

Slovenskim planinskim pisateljem, katerih izbrani planinski spisi so bili objavljeni v samostojnih izdajah (npr. Avčin, Potočnik, Mlakar) ali pa so ti izšli v postumnih izbranih delih (na primer Jug, Mlakar), se je z izborom »Moja Trenta« pridružil Jože Abram-Trentar. Knjigo je izdala goriška Mohorjeva družba kot redno letno koledarsko izdajo, ki spremlja družbin koledar za leto 1972. Abramove izbrane spise je zbral in uredil Joško Kragelj, župnik na Ligu pri Kanalu; prispeval je spremno besedo in opombe, ki vsebujejo tudi povzetek Abramove bibliografije. Knjiga šteje 178 strani in ima več fotografij. V slovenski planinski književnosti je Abramovo ime zbudilo pozornost, čeravno ni bil med zelo plodovitimi pisci. Dovolj nam služi podatek, da je v »Planinskem Vestniku« v treh desetletjih (1904–1933) objavil 9 prispevkov različnega obsega, vendar tematsko osredotočenih na gorski trentarski dolini in njenih hribih. Abram je svoje planinske spise objavljajl tudi v goriški »Mladiki«, v koledarjih goriške Mohorjeve družbe in drugod.

Tudi planinskega pisatelja ne moremo vrednotiti po količini objavljenega in Jože Abram si je že s svojimi opisi doline Trente zagotovil trajno mesto v slovenski planinski in tudi v geografski in narodopisni literaturi. Še danes je veljaven njegov »Opis Trente« (Planinski Vestnik 1907), ki ga v skrajšani obliki prinaša tudi knjiga, o kateri poročamo. Koliko drobnih narodopisnih podatkov ima članek »Na Zapotoku« (Planinski Vestnik, 1906)! Urednik izbranega Abramovega planinskega literarnega ustvarjanja je v knjigi zbral devet člankov, objavljenih v času od 1904 do 1933. Med temi je bilo pet objavljenih v »Planinskem Vestniku« (Iz Trente na Triglav, 1904; Iz Trente čez Luknjo, 1904; Opis Trente, 1907; Na Zapotoku, 1906; Na planine, 1933), trije v koledarjih goriške Mohorjeve družbe (Bogatini, 1927; V planinskem kraljestvu in bratstvu, 1928; Na Triglavu, 1929) in eden v »Mladiki« (Planinski cvet, 1922). Če bi urednik upošteval še nekaj manjših spisov, bi knjiga lahko postala Abramovo zbrano planinsko delo, s tem bi morda izgubila svoj izvirni namen, ki

je bil povsem poljudna osvežitev nekoliko pozabljenih zapisov. Pozabo namreč je prinesel čas, sicer pa smo o Abramov v glasilu slovenskih planincev tudi zadnje čase brali (na primer v Zorzutovem članku iz leta 1961, v Juvančičevem prispevku za 30-letnico Abramove smrti leta 1968 in v Kragljevem dodatku iz istega leta, vse v Planin. Vestniku).

Abramova »Moja Trenta« bo našla hvalne bralce. Veliko jim bo povedala o gorah Trente, o Trenti, ki danes tako neusmiljeno izgublja svoje prvotno lice, o ljubezni do gora nekdanjega trentarskega vikarja. Da si je Jože Abram zaslužil trajen spomin v slovenskem planinstvu, nam potrjuje tudi knjiga njegovih izbranih planinskih člankov. Obsežno je tudi njegovo publicistično delovanje. Lep spomenik si je postavil tudi s svojimi prevodi iz ukrajinskega jezika. Nekdanji trentarski vikar Abram piše povsem doživeto le o gorah. Zato naj mu z njegovimi besedami vzklknemo: »Hvala ti, ljubi planinski cvet, rožno dete nebotičnih skal, hvala ti za ljubezen, za srečo, ki si mi jo vsadil globoko v srce!«

B. Marušič

VODNIK PO NARODNEM PARKU RISNJAK

V založbi republiškega zavoda za varstvo narave in uprave narodnega parka Risnjak je izdala prof. Marinka Kamenarović že l. 1970 priročno brošuro žepne oblike, z barvnim ovitkom in številnimi fotografijami favne, flore in pokrajinskih pejsažev iz Risnjaka. Na 58 straneh je zbrano gradivo, ki v prvi vrsti zanima naravoslovca. Z zanimanjem pa bo segel po vodniku tudi planinec, saj je take vrste literature premalo in gre za predel, ki ga premalo obiskujejo slovenski planinci. Na dveh skicah, ki ponazorujeta geografski položaj narodnega parka s prometnimi komunikacijami (manjša skica) in z okolico Reke (večja skica, z vrčtanimi znaki tudi planinskimi kočami), dobi bralec okvirno sliko terena. Knjižica je kot vodnik zelo dobrodošlo voščilo, saj v praktičnem delu posreduje informativne podatke o sedežu uprave narodnega parka Risnjak v Crnem lugu in o glavnih dostopih na Risnjak, o možnostih prenočevanja na Risnjaku in bližnji okolici, opis razgleda, pregled zanimivejših krajev, vrhov in naravnih zanimivosti.

Prvi, naravoslovni del vodnika predstavlja posebnosti področja Risnjaka, zaradi katerih je bil proglašen za narodni park. Risnjak je naravna povezava Alp z Dinarskim gorstvom, kjer je najlepše izražen fenomen vegetacije ponikev in ohranjen tipičen pokrajinski pejsaž Gorskega Kotarja. Risnjak predstavlja hkrati klimatsko in vegetacijsko mejo med Hrvatskim Primorjem in kopenskim delom

Hrvatske, kjer so tipični primeri dinarskega sistema, izraženi v geomorfološki zgradbi, v rastlinskem in živalskem svetu. Na Risnjaku je na majhnem prostoru toliko naravnih pojavov in zbrano toliko naravne lepote, ki je bila odtegnjena gospodarskemu izkoriščanju, da je ostala vegetacijska oblika prvobitna, pravi prof. Ivo Horvat.

Poleg teh karakteristik Risnjaka so zbrani podatki o proglašitvi Risnjaka za narodni park, meje parka, o naravoslovcih, ki so raziskovali to področje, površina parka, podnebje, geologija in geomorfologija, vegetacija in pregled spomenikov NOB na območju parka. Vodnik ima povzetek v francoskem in nemškem jeziku ter pregled literature o Risnjaku.

Vodnik po narodnem parku Risnjak se lahko naroči pri Republiškem zavodu za zaščito narave, Zagreb, Ilica 44, cena 5 din po povzetju.

Tone Strojín

Dr. Julius Kugy: JULIJSKE ALPE V PODOBI

Komur bo prišla v roke znana, pri nas pa šele poleti 1971 prevedena in izdana knjiga dr. J. Kugyja »Die Julischen Alpen im Bilde«, bo gotovo presenečen nad bogastvom, ki je skrito na 392 straneh lepo oblikovane in lično opremljene knjige.

Knjiga v bistvu ni lahko branje. Zavaja nas sicer k želji, da bi jo prebrali v enem mahu. To tehnično ni nemogoče, kmalu pa ugotovimo, da dragocenega besedila ne moremo goltati brez razmišljanja. Ni malo odstavkov, ki zdramijo v nas celo povodenj lastnih misli in spričo tega tudi ne kaže hiteti. Pisana beseda in podoba pridno, zvesto čakata. Ko smo opravili s svojimi čustvi, lahko nadaljujemo. Če ne danes, pa jutri.

Sploh pa ugotavljam že kar na začetku: Naslov knjige nekoliko zavaja. Julijske Alpe v podobi. Res, v knjigi je toliko fotografij, ki bodo že same zadovoljile marsikaterega bralca, ki bodo prenekateremu pomenile več kot besedilo. Izbor je resnično dober, bera pogledov nadvse bogata. O tem ali onem vrhu je na voljo cela vrsta najznačilnejših posnetkov, ki nam prefinjeno prikazujejo njegovo podobo iz najrazličnejših zornih kotov in za najrazličnejša bralčeva razpoloženja. Spričo tega je govorica fotografij v knjigi tako zgovorna, da nam – tehnično vzeto – ni potrebno veliko besed.

Tako za nekoga.

Mnogo pa nas je, ki nam samo fotografija, spomin in fantazija niso zadosti. Ki tudi v svojem lastnem življenju, v živi naravi, ob rojstvu naših vtisov in čustev želimo ob sebi še nekoga, ki nas bo obzirno opozoril na lepote, ki stojijo pred nami, ali nekoga, kateremu se bomo lahko izpovedali, ko bo srce razganjalo preobilje čustev.

Za vse, kar nas je te vrste, so podobe samo spremna melodija k pisateljevim čudovito ubranim besedam.

Res je, mnogo tistega, kar je zapisal dr. Julius Kugy, je tudi v nas samih. Misli, želje, na las podobnih izkušenj, strahov. Tudi mi poznamo pozvanjanje pomladanskih vodíc, tuljenje viharjev, šelest suhega listja, jek ujede, švist kamna, gamsov žvižg. A kaj, ko vsa ta bogatija v nas spi, spi pokopana in zaprta, da se nikoli ali le redkokdaj vzdrami ali celo izpove v prvi osebi.

Marsikdo, morda večina nas nima tistega čarobnega ključa, ki bi odprl srce in uglasil strune, da bi oživel in se vzdramilo to bogastvo.

ln sedaj smo tam.

Segli smo po »Julijskih Alpah v podobi« in nenadno spoznali: »Glej šmenta, saj nismo kupili le knjige. Z avtorjem smo hkrati dobili tudi svetovalca, čarobni ključ, ki odpira te naše zastrte in pozabljene kamrice. In ko gremo od slike do slike, od odstavka do odstavka, se druga za drugo vzdramijo strune, da bi skupno z avtorjem zazvenele v mogočen akord in zvenele še dolgo potem, ko knjiga že zopet sameva na polici med vrstnicami.

Na račun smo torej prišli oboji, mladi in stari, podjetni in umirjeni, čeprav šele 40 let potem, ko je sivolasi doktor odložil svoje stvariteljsko pero. V letih, ki so odtlej minula, je avtor že preminul in večina problemov, ki o njih govori v svojem delu, je nadobudna mladina resnično že razvozlala.

A vendar nič zato.

Tostran in onstran meje hodi še dandanes nešteto ljudi, ki »z divjih vrhov spet in spet hrepeneče zro v tiho dolino in ki spet ne zdrže v nižavah, odkoder jih vedno nevzdržno žene tja gor«.

Tem bo bogastvo, ki je zbrano v knjigi, vselej tudi kažipot k novim ciljem, vzpodbudnik, ki bo poskrbel, da ne ostane v pozabi niti en vrh niti ena dolina.

ln spet je vsepovsod mnogo takih, kateri kot avtor v starih letih, »z ganljivo prsrčnostjo iz doline zro na svetle stene, potem ko so že davno našli svoj mir in ravnotežje, ko v njih ni več dvomov, vročih načrtov, negotovih upov in pričakovanj. Samo še zadovoljstvo in hvaležnost«.

S hvaležnostjo založbi in predvsem prevajalcema se končuje tudi tale naš zapis. Tej ali oni fotografiji bi kak tehokrat očital pomanjkljivost, prirezan vrh, kako prasko ali priškrnjeno osnovo. To niti ni važno.

Važno pa je, da sta imela prevod v rokah pesnik Jože Šmit in urednik Tine Orel, razgledan slavist, alpinist, poznavalec vsega tistega, o čemer piše Kugy. Težko, čustveno, bogato besedilo je prelito v naš jezik verno in prirodno.

Ing. Pavle Šegula

PLANINSKI BILTEN »DELA«

Planinska sekcija ČGP »Dela« je ena redkih planinskih sekcij v delovnih organizacijah po Sloveniji, ki imajo svoje planinsko glasilo. Že od svoje prve številke je to glasilo pokazalo več kot samo biltenski namen, saj na svojih 26 straneh razgrinja pestro vsebino tudi za širši krog. Ob spretni metêrski razporeditvi gradiva, ki ga poživljajo barvni izrezki iz drugih publikacij, je uredniku Jožetu Gašpariču, ki je hkrati vodja te planinske sekcije, ob pomoči sodelavcev uspelo informativno združiti s poučnim gradivom. Praktična plat (napotki za turno smučanje, podatki o kapaciteti lastnih počitniških hišic, časovni raspored rekreativnih dejavnosti, program planinskih izletov 1972, koledar prostih dni, sobot, in luninih men) se dopolnjuje z drugo vsebino. Naj opozorim na beležke o pionirjih pri odkrivanju Savinjsko-Kamniških Alp, o športni pripravi na drugo polovico življenja (prof. D. Ulaga), o možnostih turnega smučanja med Bogatinom in Krnom (Tine Mihelič) o smuku v Kaprunu (Avstrija) itd. Gradivo poživlja potopis iz Kamniških Alp.

Bilten prinaša slikovne uganke in planinski leksikon manj znanih pojmov. Poglavje o sindikalnih tekmovanjih v l. 1971 zgovorno kaže o živahni tekmovalni dejavnosti znotraj ČGP Delo in z drugimi delovnimi organizacijami.

Planinska sekcija Dela je v l. 1971 pridobila 10 novih članov, tako da šteje skupno 85 članov. Že razmišlja o ustanovitvi samostojnega PD. Imajo dve lastni planinski postojanki: na Planini pod Golico in na Veliki planini.

Želimo jim, da bi kmalu postali 117. planinsko društvo v Sloveniji.

Tone Strojín

NOVA ITALIJANSKA PLANINSKA REVIIJA

Revijo izda Center alpinistične dokumentacije v Turinu (CDA) in je doslej izšlo pet številok pod naslovom »Rivista della Montagna«. V njej pišejo najuglednejše alpinistične osebnosti dokumentarne in alpinistične članke predvsem o dogodkih turinske pokrajine in strokovnjaki za varstvo narave.

RIVISTA MENSILE, GLASILO CAI

Glasilo izhaja 93. leto, spada torej med najstarejše planinske periodike in gotovo med najuglednejše, saj ima CAI pomembno mesto v zgodovini evropskega alpinizma, italijanski alpinizem pa velike uspehe v domačih Alpah in tujih gorah. Glasilo obsega 700 do 770 strani na leto, naklada je 65 000. Iz letnega poročila

1970 je razvidno, da se redakcija bori s podobnimi težavami kot v glavnem vse planinske periodike na svetu. Kot mesečnik ne morejo biti ažurne, vsebino pa morajo uravnnavati po zelo pestrih interesih. Glede zunanje opreme se revija drži tradicije, izhaja pa na umetniškem papirju. Sem in tja poseže tudi po barvnem ovitku.

T. O.

ITAS 1971

Kratice pomenijo literarno nagrado mesta Trenta na trentslem festivalu za najboljša planinska literarna dela. Žirija je iz poslanih del izbrala naslednje tekste: Cesara Severina, Preuss, l'alpinista leggendario; Del Zotto Giancarlo, Alpinismo moderno; Mario Fantin, Uomini e montagne del Sahara; Gorfer Aldo, Solo il vento bussa alla porta; Reinhold Messner, Ritorno ai monti; Giuseppe Morelli, I fiori della montagna; Sandro Prado, La ragazza che voleva ripopolare la montagna.

T. O.

KNJIGA O SYLVAINU SAUDANU

Založba Arthaud je l. 1970 izdala v zbirki Sempervivum knjigo o francoskem smučarju, ki verjetno po dosedanjih vrtolomnih spustih prekaša svoje avstrijske tekmeče, o katerih smo v naših rubrikah tudi že poročali. Saudan ima za seboj smuk po Spencerjevem ozebniku v Aiguille de Blaitière, po Whymperjevem ozebniku v Aiguille Verte, po Gervasuttijevem v Mt. Blanc de Tacul, po Marinellijevem v Monte Rosa, po severozahodni steni Aiguille de Bionnassay in po severozahodni steni Eigerja. Avtor knjige Dreyfus pripoveduje o Saudanovi mladosti (doma je iz Lausanne, po starših pa iz Wallisa), o njegovem treningu, o njegovem vodništvu in učiteljskem poklicu, o njegovih prijateljih in dogodivščinah, ki v resnici pomenijo smučarski ekstremizem.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

SOVJETSKA FLOTA na Pacifiku ima tudi turistični program. Lani je prepeljala 25 000 potnikov iz 50 držav na Bajkal in druge cilje Daljnega vzhoda.

NEBEŠKA PUŠČICA, Treccia del Cielo, tako imenujejo veliko žičnico na Tofano, ki iz Cortine v treh odstavkih premaga 2000 m višine, skoro do 3244 m visokega vrha Tofana di Mezzo. Kabine so za 75 oseb, na uro jih potegnejo v dolomitske višave po 600. Stroški: 2 milijardi lir. Z vrhne postaje drži na vrh in nato z vrha do Rifugio Pomèdes (3 1/2 ure) drzna steza za uhojene turiste. Alpinisti se upravičeno boje, da bo na tem lepem dolomitskem vrhu gneča in z njo njeni nezogibni sledovi.

MARIA DEZULIAN, »babica Pordoi«, je o Petrovem 1971 umrla v svoji ladinski dolomitski deželici v starosti 94 let. Pri 86. letu je še gospodarila v imenu te znamenite družine, katere ime berejo stotisoči obiskovalci 2950 m visokega Sass Pordoi na spodnji postaji žičnice, ki pripelje takorekoč v bok tritisočaka Piz Boé. Družina Dezulian je lastnica več hotelov in gostiln v Canazeiu in na Sass Pordoiu. »La Mare« (mati) so jo imenovali domači in drugi. L. 1902 je prišla kot mlado dekle na prelaz Pordoi v pohlevno planinsko kočjo in tu gospodinjala v letni sezoni, predvsem raznim kramarjem, ki so tu čez tovorili svoje blago. V hotelu »Maria« na sedlu Pordoi so razstavljeni fotografski dokumenti tistih časov. Zdaj gre tu svetovno znana dolomitska cesta in prav tu se vzdigne na svojo najvišjo točko 2250 m. Ko so l. 1908 začeli graditi cesto med Bolzanom in Cortino je Maria že imela večjo gostilno za inženirje in drugo osebje, ki je delo vodilo. Maria Dezulian je sestra Tita Piazza, gorskega vodnika, ki je bil pojem dolomitskega alpinizma, korenitega moža, ki se ni uklonil fašizmu. Z njim je doživljala tudi razcvet dolomitskega alpinizma. Predsednik države ji je dal naslov »Cavaliere del Lavoro« za zasluge v turizmu. Junija 1964 je prišla v Fedajo na 100-letnico prvega vzpona na Marmolèdo (tako pravijo Ladini Marmoladi). L. 1959 je bila tudi na proslavi 50-letnice dolomitske ceste med častnimi gosti in je znala stopiti tako, da so jo slikali ob ministru rimske vlade.

SLOVENSKE MOKRINE so, tako kaže, samo še Nassfeld. V l. 1971 so na tem prelazu iz Ziljske doline v Julijsko Benečijo slovesno odprli moderno planinsko kočjo, ki je bila obenem državni akt. Prišla sta deželni glavar Sima in predsednik deželnega zbora Tillian, da v imenu zveznega prezidenta Jonasa izročita fur-

lanskemu predsedniku dr. Alfredu Berezantiju srebrno odličje z lento in veliko medaljo z zvezdo za zasluge, ki jih ima za – republiko Avstrijo. Pri cerkvi so posvetili zvon v spomin vojakom iz prve svetovne vojne z obeh strani. Bil je tu tudi častni vod alpinov in nekaj višjih oficirjev, prav tako častni vod avstrijske vojske itd. in še godba v narodnih nošah Ziljske doline. Vsa slovesnost je bila dvojezična, prišla je do izraza povezanost obeh dežel na velikem področju Alpe-Adria – brez tretjega soseda. Državnemu aktu je sledila posvetitev planinskega objekta s slavnostnim govorom univ. prof. dr. F. Ermacora, predsednika OAV, ki je prišel sem iz diplomatske misije preko Afrike in ZDA. Med drugim je rekel, da OAV tu deluje za avstrijske turistične interese. Zasluge za novo kočjo ima sekcija OAV iz Hermagora, to je Šmohorja, rajstne vasi slovenskih rodoljubov in sedeža ziljske podružnice SPD. Koča stoji na višini 1513 m, ima 40 postelj, 60 skupnih ležišč, več gostinskih prostorov in moderen komfort. Gradbeni stroški: 4 milijone šilingov. Mokrine poznajo tudi naši smučarji – seveda samo pod imenom Nassfeld – kot dobro organizirano smučišče, ki postaja tako res mednarodni smučki center vseh treh narodov, ki se tu še vedno stikajo. 16. in 17. okt. 1971 je bilo tu srečanje treh dežel, o čemer poročamo na drugem mestu.

OPAZOVANJE TEMPERATURE NA VELIKEM SV. BERNARDU traja že 150 let. Opazovalna meteorološka postaja stoji na višini 2478 m (prelaz ima višino 2469 m). Ustanovili so jo l. 1817 in ima v svojem arhivu gradivo, ki ga nima nobena druga postaja na svetu in tudi nobena druga država kot Švica – vsaj kolikor vemo. V Ženevi in v Baslu so sicer že l. 1753 in 1755 opazovali meteorološke pojave, vendar ne sistematično. L. 1863 je švicarsko prirodoslovno društvo že vzpostavilo 87 postaj, ki so l. 1881 dobile svoj nadrejeni center v Meteorološkem centralnem zavodu. L. 1882 so odprli postajo na Säntisu (2500 m), l. 1922 pa na Jungfraujoču (3454 m), odkoder so jo kasneje prenesli na Sphinx (3576 m). Meteorološke rezultate na Weissfluhjoču (2667 m) od l. 1947 objavljajo v analih Met. centr. zavoda. Za imenovanimi je po višini takoj postaja na Vel. Sv. Bernardu. Od l. 1954 je na Plateau Rosà (Testa grigia) na višini 3488 m – na italijanski strani. Postajo na Vel. Sv. Bernardu oskrbujejo patri iz svetovno znanega hospica že 150 let. Profesor Marc Auguste Pictet (1752–1825), naslednik Horacea Bénédicta des Saussura (1740–1799) je bil dejanski

začetnik dela na postaji in ga je v francoščini obširno utemeljil z »Beležko o postavitvi meteorološke postaje pri samostanu Vel. Svetega Bernarda«.

Na koncu utemeljite se je Pictet retorično vprašal: »Kje v Evropi bi mogli najti ljudi, ki žive blizu snežne meje, in ljudi, ki bi jih lahko poučili, da bi s potrebno natančnostjo in redoljubnostjo opravljali zaželeno opazovanja.« Na vprašanje je sam odgovoril in pokazal na starodavni hospic. Že pred l. 1817 je tu poskusila merjenje turinska akademija in Société siégeante iz Aarava, vendar gradiva ni, ne ve se tudi ne zakaj. Honoré Bénédict de Saussure pa v svojih »Voyages dans les Alpes« – na Vel. Sv. Bernardu je bil l. 1774 in 1778 – poroča, da je neki menih imel meteorološke instrumente in pošiljal ugotovitve bernski gospodarski zbornici, ki jih je tiskala v svojih analih. Drug menih, botanik J. L. Musith (1742–1816) iz Fribourga, soustanovitelja švicarske prirodoslovne družbe v Ženevi (1815), je 19. avgusta l. 1779 z dvema lovcema Moretom in Genoudom iz kraja Bourg – St. – Pierre prišel na 3734 m visoki Mont Vêlan in imel s seboj barometer, da bi z njim izmeril višinsko razliko med hospicem in Mt. Vêlanom. Bil je to prvi vzpon na visoke vrhove (med te se računajo v Švici vrhovi nad 3500 m). E. Ambühl, ki o tem poroča v »Les Alpes« 1971/2, pravi, da v bernskem arhivu omenjene zbornice ni našel nobene dokumentacije o meteoroloških opazovanjih.

Pictet je v Ženevi pri Gourdonu naročil barometer, termometer z Réaumurjevo lestvico in higrometer in v dveh dneh mimo Martignyja 13. sept. 1817 prispel v hospic. Še isti večer je izbral mesto za instrumente. Padavinski zbiralnik je namestil v višini drugega nadstropja. Že naslednji dan so instrumente postavili, si ogledali geološko in mineraloško zbirko ter odpeketalii nazaj v Ženevo. Istega dne popoldne ob dveh so menihi začeli z opazovanji. Originalne risbe so po Pictetovem ukazu morale ostati v hospicu. V Ženevo so pošiljali kopije. Uvedel je tudi harmonično dvovrstno opazovanje – menihi so svoja opazovanja opravljali v istem času kot v Ženevi.

Švicarski meteorološki centralni zavod še vedno izdaja svoje anale. L. 1957 je Ambühl objavil čase, v katerih so menihi opravljali svoja merjenja. Od l. 1851 do 1883 so merili 9-krat na dan od 6. do 22. ure vsake dve uri, od l. 1883 do 1900 pa so to delali vsake tri ure od 7. do 22. Isti avtor omenja, da čez prelaz skoraj brez prestanka »vleče«, da je brez vetra redkokdaj in da zato tu ni kraja, kjer bi lahko merjenja pokazala bistveno drugačno sliko. Med izbranimi podatki omenja, da je na višini 2500 m v jugozahodni Švici najvišja temperatura 22,5°C (absolutni maksimum 10. avg.

1923, 22,8°C, medtem ko je bila spodnja meja –30°C zelo redko dosežena, za temperaturna maksima pa ni podatkov), dalje, da skoraj ni bilo v 150 letih poletja brez hladnih vdorov (2,5° do 3,4°C samo v petih letih, da je bila samo na dva zimska dneva zabeležena temperatura +6,5°C (17. in 18. j. 1841).

Iz Ambühlovega članka je čutiti, da so Švicarji zares ponosni na 150-letno delovanje na Velikem Sv. Bernardu.

AVSTRIJSKA EKSPEDICIJA NA DAULAGIRI II, o kateri smo obširneje že poročali, je dosegla Dhaulagiri II (7751 m) in to 28. maja 1971. Novico je poslalo v svet nepalsko zunanje ministrstvo po svoji tiskovni agenciji. V glavnem so Avstrijci za vzpon uporabili greben Čorten. Imeli so srečo tudi z vremenom. 26. junija se je ekspedicija vrnila domov. Na dunajskem letališču Schwechatu so jih sprejeli zastopniki Avstrijske himalajske družbe, svojci in prijatelji. Avstrijci so vedeli povedati, da je bilo pred monsunom v Himalaji 14 ekspedicij, a samo dve sta bili uspešni. Poročali smo že, kako je bilo z Dhaulagirijem doslej. Pet močnejših ekspedicij se je vrnilo praznih rok. Ta zadnja je imela 7 članov, ki so imeli na razpolago 60 nosačev, za višine pa samo 3 šerpe. Huber, Fear, Weissensteiner in šerpa Jangbu so torej res lahko ponosni na svoje delo v l. 1971.

KENIA IN GRS. Spomladi 1971 so štirje avstrijski inštruktorji, člani naturtreundovske visoke alpinistične šole, deset dni poučevali 41 kenijskih policistov, lovskih čuvajev in nosačev o osnovah alpinistične tehnike in reševalne službe. Tečaj se je vršil v pečeh Lukenie. Šest Kenijcev se je tako izkazalo, da so bili sprejeti v višji kurz, vsi pa so povabljeni v Avstrijo k nadaljnji izpopolnitvi. Tečaj je bil pravzaprav znamenje avstrijske hvaležnosti. L. 1970 se je namreč v Keniji težko ponesrečil dr. Gerd Judmaier iz Innsbrucka, pri reševanju pa so se domačini izkazali. Tako bo v vznožju Mt. Kenia nastalo kvalificirano reševalno moštvo.

RAZSTAVO »40 LET KANGČENDZONGE« so priredili v Innsbrucku v čast ekspediciji, ki so jo l. 1971 Tirołci vodili na ta himalajski vrh (8592 m). Pred 40 leti so bili Tirołci Peter Aufschneider, Hans Pircher in Erwin Schneider prvi kandidati za »Kanč«. L. 1971 jih je vodil Nairz, v jurišnem delu pa Reinhold Messner.

PETI KAPRUNSKI RAZGOVOR: 7. do 9. oktobra 1971 so Avstrijci posvetili nevarnostim v gorah. Vsak udeleženec je moral kriti stroške sam, organizacijo je prevzel »lokalni turizem«. Razgovora so se udeležili tudi znana strokovnjaka dr. Josef Pichler, avtor standardnega

dela o pravnih problemih smučarije, dr. Eduard Rabofsky, predavatelj salzburške in berlinske univerze (o delu obeh smo že obširneje poročali) in dr. F. H. Schwarzenbach, švicarski strokovnjak za višinsko adaptacijo in psihične obremenitve pri športih.

DOLINA SMRTI je, tako poroča »Der Tourist« 1971/9, v severni Indiji. Imenuje se pravzaprav Dolina sedmih smrti. Pravi, da se vse doslej iz nje še nobeden ni živ vrnil. Pred kratkim so ugotovili indijski znanstveniki, da je dolina pravi naravni laboratorij strupov: polna je strupenih kač, vrsta strupenih rastlin raste v njej, ima jezero, iz katerega izhlapeva ogljikov monoksid, iz zemlje pa vro razni drugi škodljivi plini. Če jim gre veter na roko, je vsa dolina zares polna plinske smrti. — Poročilo nič ne pove, kako so se indijski znanstveniki za raziskovanje opremili.

ALERT je najsevernejše naselje na svetu, 700 km od severnega tečaja v Kanadi. Prebivalcev je 266, 145 dni v letu imajo popolno temo.

DOLT REIST, po rodu Švicar, je l. 1971 slavil svojo 50-letnico. Pri tem so mu mnogi znanci in prijatelji najbolj čestitali zato, ker je s temi leti ozaljšan s slavo, da se je povzpел na najvišji vrh Evrope (Mt. Blanc), Afrike (Kibo), Azije, Severne Amerike (Mt. Mc Kinley) in Južne Amerike (Aconcagua). Nima konkurence na svetu.

ODLOČILNI DNEVI NA NANGA PARBATU se glasi naslov članka, ki ga je napisal dr. Herrligkoffer »DAV – Mitteilungen – Jugend am Berg« (1970/9-10). Ker smo o tej ekspediciji objavili že vrsto notic in ekscerpt Messnerjeve verzije, suhoparni zapis vodje ekspedicije ne bi dodal kaj bistvenega k že objavljenemu gradivu. Planinski javnosti je znano, da sta za bratoma Messner 28. junija prek Rupala prišla na vrh tudi tirolski vodnik Felix Kuen s Petrom Scholzem. Kljub vsemu, kar se je po ekspediciji zaradi nesreče Güntherja Messnerja zgodilo, pisalo in razpravljalo, je Nanga Parbat 1970 tudi velik uspeh v zgodovini himalaizma. Rupalsko steno štejejo za najvišjo na zemlji: 4500 m ledu in strme pečine, Wielandov ledenik, Welzenbachovo snežišče, nazadnje pa Merklov žleb, zelo strm v ledu in v kopnini na višinah čez 7000 m, da ne govorimo o duševni stiski na gori, ki je terjala 33 smrtnih žrtev.

NANGA PARBAT 1970 (Herrligkoffer – Messner) je sredi leta 1971 ostal sredi jusa – sodni spis je narasel na 41 strani drobnega tiska, kar pa seveda ne pomeni konca, pravda se bo zavlekla, razen če se ne bo ena od strank odločila in omagala. Poleg tega se obetata še dve

knjigi o Nanga Parbatu. Eno bo napisal dr. Herrligkoffer, drugo pa Felix Kuen, ki je tudi prišel na vrh. Seveda bo v knjigi verjetno marsikaj, kar Messnerju ne bo všeč. Morda bo to ustavilo pravdo, če bo govorila knjiga zoper knjigo – za vselej.

LUDVIG GRAMMINGER – WIGGERL je sredi junija 1971 praznoval 65-letnico življenja in nastopil pokoj, čeprav ne misli počivati. Znan je kot reševalec od l. 1925, sicer pa si je ugled pridobil kot plezalec, smučar, globetrotter in fotist. Velike zasuge ima za reševalne rekvizite in pri vzgoji reševalcev in to ne samo nemških. Kdaj že smo tudi pri nas poznali Grammingerjev sedež! Koliko jih je izgovarjalo to ime, ne da bi vedelo, kdo stoji za njim!

NOVI VZPONI: Drugi zimski vzpon v Grand Capucin po Bonattijevem stebru v vzhodni steni so opravili podoficirji 7. BCA 10. in 11. febr. 1971. Bivakirali so na vrhu. — Prvi zimski vzpon je pričakoval Cordierov ozebnik v Aiguille Verte 13. in 14. marca. Opravila sta ga Braize in Urquizar. — Smer Bonatti – Gobbi v Grand Pilier d'Angle so kot prvi pozimi zmagali Poljaki 11. marca 1971. Severovzhodni steber Ago di Sciora v Val Bregaglia (Berghel) so 7. do 9. marca preplezali kot prvi pozimi Chiappa Scabelli in Zocchi. — Fehrmannovo in Preussovo smer v Campanile Basso (Brenta) so 21. dec. 1970 kot prvi preplezali Andreotti, Franceschini in Pedrotti.

VREME NA KREDARICI V OKTOBRU 1971

Sušno vreme septembra se je nadaljevalo še skozi ves oktober. Na Kredarici pade v oktobru – po podatkih obdobja 1955–1967 – povprečno 216 mm padavin. V minulem oktobru pa je v 4 padavinskih dneh (od tega trije s sneženjem) padlo samo 79 mm padavin, kar je samo 37% od normalne vrednosti. Pretežni del padavin je padel v enem dnevu: 69 mm dne 15. oktobra.

Snežna odeja je Kredarico prekrivala 11 dni, njena največja debelina pa je merila 45 cm.

Srednja mesečna temperatura zraka na Kredarici (1,3^o) je bila za 0,7^o nad dolgotrajnim povprečkom. Najvišja mesečna temperatura 11,3^o (dne 2. okt.) je bila samo za 0,4^o nižja od absolutnega temperaturnega maksimuma obdobja 1955 do 1967, medtem ko je najnižja temperatura zraka v minulem oktobru (–14,0^o dne 16. okt.) bila nižja od doslej znanega oktobrskega minima (–12,2^o dne 31. okt. 1966).

Srednja mesečna oblačnost (2,9) je bila izredno nizka. Heliograf je registriral skupno 204 ure s sončnim sijem, kar je 60% od maksimalnega možnega trajanja.

Oktobrsko vreme je bilo – kakor iz navedenih podatkov povzamemo – planincem zelo naklonjeno.

V NOVEMBRU 1971

Letošnji november je bil na Kredarici – po podatkih tamkajšnje meteorološke postaje – razmeroma hladen, saj je bila srednja mesečna temperatura zraka ($-5,6^{\circ}$), kar za $1,5^{\circ}$ pod poprečkom obdobja 1955–1967.

Najbolj topel dan je bil 5. november ($7,4^{\circ}$), najhladnejši pa 20. nov. ($-20,2^{\circ}$). Dosedanja absolutna temperaturna ekstrema (po podatkih obdobja 1955–67) pa sta: maksimum $9,3^{\circ}$ (14. nov. 1967) in minimum $-21,0^{\circ}$ (30. nov. 1957).

V osemnajstih padavinskih dneh je skupno padlo 84 mm padavin, kar je samo 37% od normalne novembrske vrednosti. V vsem mesecu je padlo manj padavin, kot znaša dosedanja novembrski dnevni maksimum padavin: 108,0 mm dne 17. nov. 1962.

Pretežni del padavin je padel v obliki snega. Snežna odeja je v novembru ležala 22 dni, njena največja debelina pa je merila 110 cm (novembrski rekord debeline snežne odeje je 241 cm, dne 30. nov. 1964).

Srednja mesečna oblačnost (6,8) je nasproti prejšnjemu mesecu zelo porasla. Heliograf na Kredarici je zato registriral samo 57 ur s sončnim sijem, kar je komaj 20% od maksimalnega možnega trajanja sončnega sija.

Kakor iz podatkov razberemo, je bilo vreme v minulem novembru hladno in oblačno ter je zaradi razmeroma visokega števila dni s padavinami, sicer majhnimi dnevnimi količinami, ustvarjalo vtis neprijetnega vremena.

V DECEMBRU 1971

December 1971 l. je bil na Kredarici razmeroma mil in prijeten. Srednja mesečna temperatura zraka ($-3,2^{\circ}$) je bila namreč kar za $3,9^{\circ}$ nad poprečkom obdobja 1955 do 1967, ki znaša $-7,1^{\circ}$.

Ekstremne temperature zraka na Kredarici, ki so v obravnavanem mesecu znašale: maksimum $6,6^{\circ}$ (dne 18. dec.), minimum $-22,0^{\circ}$ (dne 9. dec.) so bile v mejah doslej znanih absolutnih temperaturnih ekstremov Kredarice, ki so naslednji: maksimum $7,7^{\circ}$ (dne 19. dec. 1965) in minimum $-25,8^{\circ}$ (dne 23. dec. 1962).

Srednja mesečna oblačnost (3,6) je bila zelo nizka, zato je bilo število ur s sončnim sijem, ki jih je registriral tamkajšnji heliograf, razmeroma visoko: 134 ur ali

49% od maksimalnega možnega trajanja sončnega sija.

Posledica razmeroma jasnega vremena v tej nadmorski višini so bile skromne padavine. Na Kredarici je v minulem decembru padlo v osmih padavinskih dneh samo 73 mm padavin, kar je komaj 55% od normalne vrednosti. Padavine so padale v glavnem kot sneg, le enkrat je tudi deževalo.

Snežna odeja je ležala sicer ves mesec, njena največja debelina pa je merila samo 137 cm. Bila je prilično tanka. Iz podatkov o maksimalni debelini snežne odeje v obdobju 1955–1967 je namreč razvidno, da je dne 30. dec. 1964 bila snežna odeja na Kredarici več kot še enkrat debelejša, saj je znašala 282 cm. To je tudi najvišja znana decembrska debelina snežne plasti na Kredarici, odkar imamo tam redna meteor. opazovanja.

dr. F. Bernot

IZREDNI PRISPEVKI ZA PLANINSKI VESTNIK OD 1. 6. 1971 do 31. 12. 1971

Prispevali so:

Po 10 din:

Kreč Milka, Vondra Drago, Klešnik Ivan, Ljubljana, Volčič Jože, Jelenc Franc, Skofja Loka, Simonetič Alfonz, Naklo, Misotič Hermina, Ptuj, Planjšek Emil, Prevalje, prof. Gruntar, Maribor, Entraut Drago, Sarajevo, Pregelj Irena, Kanada.

Skupaj 110 din

Po 20 din:

Kos Stanko, Ljubljana, Maverič Milan, Cerkno, Pinter Emil, Zalec, Repolusk Edo, Celje, Javornik Rafael in Ogrin Herbert, Nemčija.

Skupaj 120 din

Po 30 din:

Prevec Nevina, Gregorčič Evgen, Ljubljana, Drogenik ing. Herbert, Lužovec Ivo, Maribor, Sartori Boris, Nova Gorica.

Skupaj 150 din

Po 50 din:

Božič Jože, Šalamun Franc, Zavodnik Franc, Ljubljana, Cestnik Bojan, Borovnica, Kajzer Sonja, Maribor, Tuma ing. Matija, Svica, Pinoza Mira, Ptuj.

Skupaj 350 din

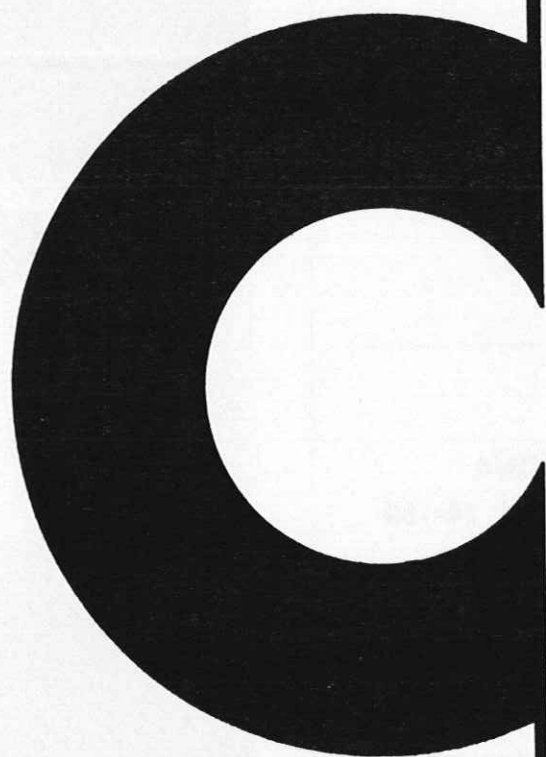
Honorarje so odstopili:

Delavec Avgust, Mojstrana, 20 din, Adamič Jože, Kočevje, 20 din, prof. Glazer, Ruše, 35 din, dr. Benedik Peter, Ljubljana, 50 din, Franček Mali, Loče, 125 din, Zwölf Stane, Postojna, 100 din, Ostan Boris, Bovec, 225 din, Fili Janko, Tolmin, 130 din, dr. Tuta Venceslav, Tust. 200 din.

Skupaj 905 din

Prispevki od 1. 6. 1971 do 31. 12. 1971 znašajo 1635 din.

**doma ali
na izletih**

**najboljša
družba**

DELO

TEDESKA TRIBUNA

tovariš

AUTO

stop

nr razgledi

Jana

STRIP roman

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA

Telefon: Radeče 81-950, 81-951 — Tekoči račun pri NB Celje 603-11-1-1030
— Brzojavni: Papirnica Radeče — Železniška postaja: ZIDANI MOST

PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov, specialne papirje, surovi heliografski in foto papir, paus papir, kartografski, specialni risalni »Radeče«, papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

vse vrste kartic za luknjanje v standardni velikosti in tisku. Po želji izdeluje kartice v posebnem tisku v rdeči, modri ali sivi barvi

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Trgovsko podjetje

SLOGA

GORNJA RADGONA

SE PRIPOROČA S SVOJIMI
PRODAJALNAMI

**KONFEKCIJA
GORNJA RADGONA**
Partizanska 24, Tel. 74-130

PROIZVAJAMO IN NUDIMO:

- obleke fantovske in moške
- hlače lastex in druge
- vetrovke vseh vrst
- posebej za planince še pumparice in anorake

Prijetno počutje v naših izdelkih!

ZDRUŽENE PAPIRNICE VEVČE LJUBLJANA

Z najboljšimi strokovnjaki v državi, novimi stroji in 130-letno tradicijo izdelovanja papirja nudimo domačemu in inozemskemu tržišču nove papirje za najbolj zahtevno tiskarsko tehnologijo.

Papirji z zaščitnimi imeni: Emona, Avala, Slavija, Planica, Istra, Bled in Jadran so primerni za tiskanje reprodukcij umetniških slik starih in novih mojstrov, vseh vrst barvnih fotografij in drugih zahtevnih barvnih tiskanih reprodukcij.

V rednem produkcijskem programu imamo še večino klasičnih papirjev s priznano kvaliteto.

Zahtevajte vzorce!

